

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پنجم دبستان

فارسی

کتاب معلم

(راهنمای تدریس)

۱۳۹۴

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

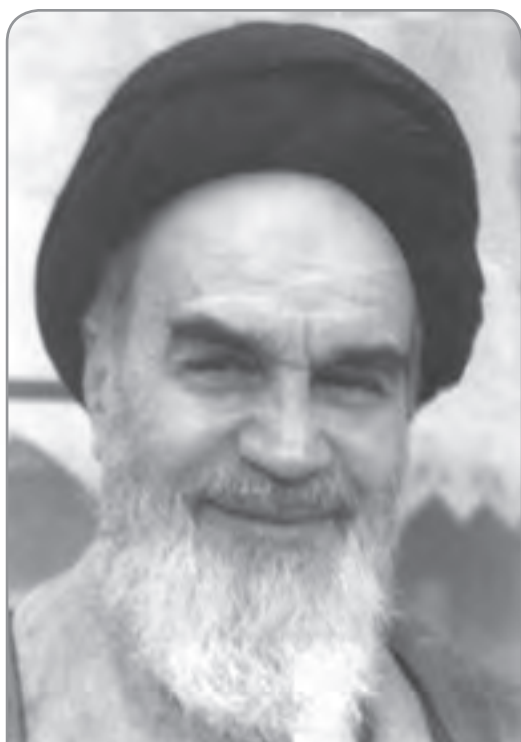

نام کتاب: کتاب معلم فارسی پنجم دبستان - ۶۹
پدیدآورنده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی
عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف: فریدون اکبری شلدره، راحله
محمدی و پریچهر جبلی آده

مدیریت آماده‌سازی هنری: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
شناسه افزوده آماده‌سازی: لیدا نیک‌روش (مدیر امور فنی و چاپ) - مریم نصرتی (صفحه‌آرا) -
سیده فاطمه محسنی، فرشته ارجمند، شاداب ارشادی، سپیده ملک‌ایزدی، احمدرضا امینی،
حمید ثابت کلاچاهی (امور آماده‌سازی)
نشانی سازمان: تهران خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹،
وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
ناشر: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
چاپخانه: شرکت افست «سهامی عام» (www.Offset.ir)
سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ اول ۱۳۹۴

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکسبرداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

شابک ۵ - ۲۴۵۶ - ۰۵ - ۹۶۴ - ۹۷۸ - ISBN 978-964-05-2456-5

- پیشگفتار
- نمای کلی ساختار و محتوای فارسی
- بودجه‌بندی پیشنهادی

بخش اول: کلیات

● مقدمه / ۲

- رویکرد برنامه درسی فارسی / ۳
- اهداف برنامه درسی فارسی (تفکر و تعقل، ایمان و باور، علم، اخلاق، عمل) / ۶
- حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی در برنامه درسی ملی / ۸
- زبان فارسی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش / ۸
- محتوا / ۹

- نمای ساختار و محتوای کتاب خوانداری و نوشتاری / ۱۳-۱۲
- نمای آماری متن‌های خوانداری و شنیداری پنجم / ۱۳
- جدول مهارت خواندن / ۱۹

- مهارت گوش دادن / ۲۳
- مهارت سخن گفتن / ۲۵
- مهارت نوشتن / ۳۰
- نمایه کلی آموزش دانش‌ها و مباحث زبانی در فارسی ابتدایی / ۳۱-۳۲

- روش‌های آموزش / ۳۲
- ارزشیابی پیشرفت تحصیلی / ۳۶
- جدول ارزشیابی فارسی / ۴۱-۴۰

بخش دوم: بررسی درس‌ها

- مقدمه / ۴۳
- سخنی با معلمان محترم کلاس‌های چندپایه / ۴۳
- ستایش: ای همه هستی ز تو پیدا شده (نظامی) / ۴۸
- فصل اول: آفرینش / ۵۰
- اهداف فصل اول / ۵۳
- درس اول: تماشاخانه / ۵۴
- درس دوم: فضل خدا (شعر سعدی) / ۷۰
- فصل دوم: دانایی و هوشیاری / ۸۱
- اهداف فصل دوم / ۸۳
- درس سوم: رازی و ساخت بیمارستان / ۸۵
- درس چهارم: بازرگان و پسران (کلیله و دمنه) / ۹۸
- درس پنجم: چنار و کدوئین (ناصر خسرو) / ۱۰۹

● فصل سوم : ایران من / ۱۲۱

■ اهداف فصل سوم / ۱۲۳

■ درس ششم : سرود ملی ... / ۱۲۴

■ درس هفتم : آزاد (فرهنگ بومی) / ۱۳۵

■ درس هشتم : دفاع از میهن / ۱۳۹

● فصل چهارم : نام اوران / ۱۴۶

■ اهداف فصل چهارم / ۱۴۸

■ درس نهم : نام اوران دیروز، امروز، فردا / ۱۴۹

■ درس دهم : نام نیکو / ۱۵۷

■ درس یازدهم : نقش خردمندان / ۱۶۷

■ درس دوازدهم : آزاد (فرهنگ بومی) / ۱۷۴

● فصل پنجم : راه زندگی / ۱۷۷

■ اهداف فصل پنجم / ۱۷۹

■ درس سیزدهم : روزی که باران می بارید / ۱۸۰

■ درس چهاردهم : شجاعت / ۱۸۸

■ درس پانزدهم : کاجستان / ۱۹۶

● فصل ششم : علم و عمل / ۲۰۵

■ اهداف فصل ششم / ۲۰۷

■ درس شانزدهم : وقتی بوعلی کودک بود / ۲۰۹

■ درس هفدهم : کار و تلاش / ۲۱۷

■ نیایش / ۲۲۵

● پیوست / ۲۲۶

● منابع / ۲۴۰

پیشگفتار

سپاس، پروردگار پاک و مهربان را که توفیق خدمت در بهنۀ تعلیم و تربیت و ارتقای برنامهٔ درسی زبان فارسی را به ما عطا فرمود.

اهمیت و جایگاه زبان فارسی به عنوان میراثی ارجمند و حافظ وحدت و هویت ملی، برکسی پوشیده نیست. زبان فارسی پیام‌آور جلال و عظمت فرهنگ ایرانی است، بدان سان که حکیمان دین‌باورِ بهنۀ زبان و ادبیات فارسی با بهره‌مندی از ظرایف آن، معارف باورشناختی دین اسلام را به بن‌مایه‌های فرهنگی ایرانیان پیوند زده‌اند و آثاری درخشان در گسترۀ

تعالیم بشری پدید آورده‌اند.

کتاب فارسی پایهٔ پنجم ابتدایی مبتنی بر برنامهٔ درسی ملی و نیز بر پایهٔ چارچوب برنامهٔ درسی فارسی، با رویکرد پرورش مهارت‌های زبانی، سازماندهی و تألیف شده است، تا بتواند برای رشد آموزش زبان فارسی و دستیابی به جایگاه والای آن در جهان علم، گامی مؤثر بردارد.

کتاب راهنمای معلم نیز بر همین بنیاد و با توجّه به اهداف زیر، برای استفادهٔ آموزگاران گرامی تدوین شده است:

■ تبیین رویکرد خاص آموزش کتاب فارسی، مبتنی بر مهارت‌های زبانی و فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل)،

- ایجاد نگرشی نو در معلمان و حرکت صحیح از زبان آموزی به پهنه ادبیات فارسی،
- آشنایی معلمان با ساختار جدید کتاب فارسی خوانداری و نوشتاری و به کارگیری خلاقانه ریزمهارت‌های خواندن و نوشتن در فرایند یاددهی - یادگیری،
- گسترش و تعمیق دانش معلمان در چهار حوزه مهارت‌های زبانی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن، نوشتن) و آموزش روشمند دانش‌آموزان، مبتنی بر اهداف عناصر سازه‌ای کتاب درسی،
- توسعه و کاربست روش‌های آموزش بر پایه تقویت کار گروهی و مشارکت دانش‌آموزان با ارائه روش‌ها و شگردهای علمی و تجربی متنوع در کتاب راهنما،
- یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه درسی فارسی، نظم فکری و سامان دادن به ذهن دانش‌آموزان است؛ به همین روی، انتظار داریم آموزگاران گرامی در آموزش و طبقه‌بندی مفاهیم ذهنی، دانش‌آموز را هدایت کنند؛ بنابراین، لازم است برای درک مبانی نظری برنامه و تحقق این هدف، کتاب راهنمای معلم به طور دقیق مطالعه شود.
- تقویت مهارت درک متن، یکی دیگر از اهداف برنامه فارسی پنجم ابتدایی است. برای این کار، معلمان محترم باید به فراخور توانمندی‌های دانش‌آموزان در جهت تکمیل آموزش کتاب تلاش نمایند.
- آموزش مهارت گوش دادن و تقویت درک شنیداری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که لازم است معلمان محترم به آن توجه کافی داشته باشند. درک شنیداری، پیش‌نیاز درک خوانداری است.

■ آموزش مهارت نگارش در فارسی سوم ابتدایی با «بند نویسی» آغاز شده بود و دانش‌آموزان سوم ابتدایی در پایان سال تحصیلی توانایی نوشتن یک بند منسجم را با رعایت اصول علمی نگارش فراگرفته‌اند. فارسی چهارم در ادامه این فرایند، پس از مرور آموخته‌ها، به «انواع نوشتن» در فعالیت‌های نوشتاری روی آورد. فارسی پنجم نیز در تقویت این مهارت کوشیده است. برای آموزش مهارت درست نویسی و نگارش، لازم است در راستای اهداف مهارت نگارش، کار تمرین و یادگیری، در این پایه تداوم یابد. در نگارش پایه پنجم به گزارش نویسی، خلاصه نویسی، شرح حال نویسی، تولید داستان کوتاه و تحقیق پرداخته شده است.

■ برای درک بهتر اهداف فعالیت‌ها در مهارت سخن گفتن، بهتر است مطالب به دنبال هم، با یک نگاه طولی مطالعه شوند. در این صورت، ضمن روشن شدن سیر آموزش و ارتباط میان سخن

گفتن و نوشتن، مشخص می‌شود که هر دو مکمل یکدیگرند و کمک می‌کنند ابتدا مطالب در ذهن دانش‌آموز طبقه‌بندی، سپس بر زبان جاری شود و سرانجام روی کاغذ آید.

■ ارائه شگردهای ایجاد توازن و درهم‌تنیدگی آموزش و ارزشیابی کیفی با هدف پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان.

این کتاب شامل یک پیشگفتار، دو بخش و یک پیوست است؛ بخش نخست به شرح کلیات برنامه و معرفی ساختار و محتوای کتاب درسی اختصاص دارد؛ در بخش دوم، درس‌ها بررسی و اهداف،

روش آموزش و ارزشیابی، تدوین شده‌است؛ در این بخش بر پایه ساعت ویژه آموزشی، چگونگی آموزش هر درس و فعالیت‌های نوشتاری آن در حدود ۹ الی ۱۱ جلسه، برنامه‌ریزی و سازماندهی شده است. دقت آموزگاران ارجمند در مطالعه این اثر و ارائه پیشنهادهای سازنده، بر استواری علمی این کتاب و ارتقای سطح آموزش عمومی، خواهد افزود.

سخن دیگر اینکه تألیف کتاب فارسی، بر بنیاد نظریه‌های علمی استوار است و تردیدی نیست که اگر آموزش به درستی انجام شود، تأثیر شگرفی بر توانایی‌های زبانی دانش‌آموزان خواهد داشت. مسلماً ایجاد چنین تحوّل‌ی در گرو دستان با کفایت و مهربان شما همکاران ارجمند است.

سخن پایانی اینکه، واژگان هم، مانند من و شما برای خود دنیایی و حس و حالی دارند. رنگی و بویی و خاصیتی دارند. طعم برخی واژه‌ها به چشم چشایی یکی خوش می‌آید و دل پسند است و در ذائقه دیگری ناگوار و دل‌گزند است. ما بر این باوریم که هر قلمرو و کار تازه‌ای، زبان و واژگان ویژه‌ای دارد که با زایش اثر، همزاد است. به همین سبب، در این سال‌ها کتاب‌های جدید فارسی، دنیای تازه‌ای از کاربرست واژگان را در ادبیات آموزش رسمی، گشوده است. حرف تازه و طرح نو، با خود عادت زبانی ویژه‌ای همراه دارد و البته این حرکت، آگاهانه و بخشی از اهداف زبان‌آموزشی و زمینه‌ساز رشد و گسترش دامنه زبان فارسی است. برای نمونه، کلمه «خوانداری» را می‌توان نام برد که برآمده از یک فعل پُر بسامد در پهنه زبان‌آموزی است و از دید ساخت هم، همانند آن فراوانی دارد. به نمودار ساختی واژگان زیر، بنگرید که همه فرایند ساختاری یکسانی دارند:

مصدر	بن ماضی	پسوند اسم مصدر ساز «ار»	پسوند صفت ساز «ی»	واژه ساخته شده (صفت نسبی)
دیدن	دید	ار	ی	دیداری
شنیدن	شنید	ار	ی	شنیداری
گفتن	گفت	ار	ی	گفتاری
خواندن	خواند	ار	ی	خوانداری
نوشتن	نوشت	ار	ی	نوشتاری

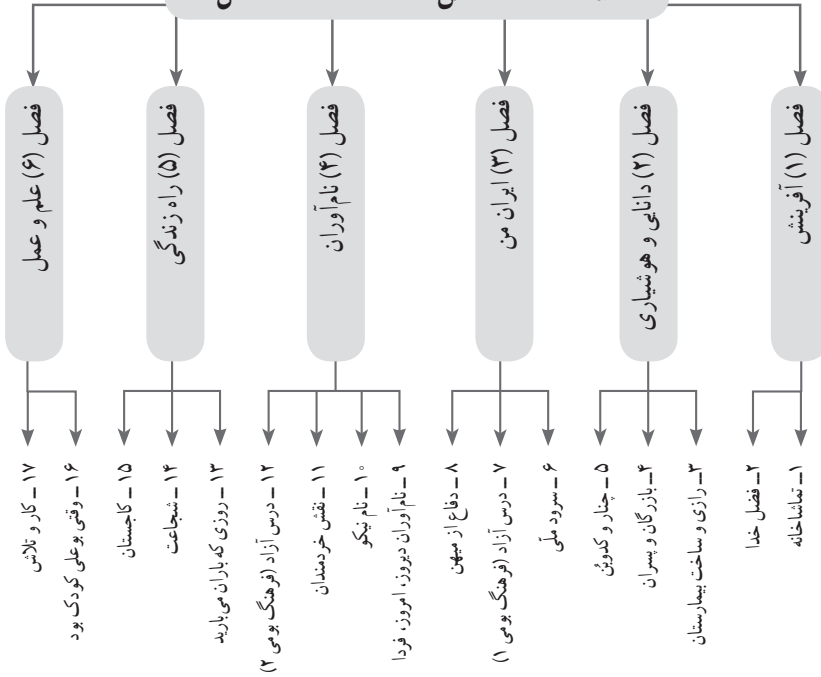
گروه زبان و ادب فارسی

نمای کلی ساختار و محتوای

دبستان فارسی پنجم

شش فصل

بودجه‌بندی پیشنهادی آموزش فارسی پنجم

مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	فروردین	اردیبهشت
یادآوری جلسه ۱	درس ۳ جلسه ۹	درس ۶ جلسه ۱۰	درس ۹ جلسه ۱۰	درس ۱۲ (آزاد) جلسه ۳	درس ۱۵ جلسه ۹	—	درس ۱۷ جلسه ۱۱ نیایش جلسه ۱
ستایش جلسه ۲ درس ۱ جلسه ۱۰	درس ۴ جلسه ۸	درس ۷ (آزاد) جلسه ۳	درس ۱۰ جلسه ۹	درس ۱۳ جلسه ۹	مرور آموخته‌ها	مرور آموخته‌ها جلسه ۱	مرور آموخته‌ها جلسه ۱
درس ۲ جلسه ۱۰	درس ۵ جلسه ۱۱	درس ۸ جلسه ۱۰	مرور آموخته‌ها	درس ۱۴ جلسه ۹	—	درس ۱۶ جلسه ۹	تمرین و تکرار
			درس ۱۱ جلسه ۱۰				

۷ ساعت (۷ جلسه ۵۰ دقیقه‌ای)	ساعات آموزش فارسی پایه پنجم در هفته
۸ تا ۱۱ جلسه	تعداد جلسات اختصاصی آموزش هر درس

توجه: زمان‌بندی ارائه شده، با هدف ایجاد انسجام و هماهنگی در آموزش، تدوین شده و پیشنهادی است و به فراخور شرایط آب و هوایی مناطق، موقعیت و امکانات مدارس و به کارگیری روش‌های آموزش فعال و تلفیقی، انعطاف‌پذیر و قابل تغییر می‌باشد.

مسلان محترم و صاحب نظران گرامی می‌توانند نظر اصلاحی خود را در باره مطالب این کتاب از

طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۴۸۷۴، ۱۵۸۷۵ - گروه درسی مربوط و یا پیام نگار (Email)

ارسال نمایند. talif@talif.sch.ir

دفترتالیف کتاب های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

بخش اول کلیات

کتاب فارسی مهارت‌های خواننداری از یک سو بر قلمرو دریافتی یا ادراکی زبان تمرکز دارد؛ لذا درست دیدن، درک خواننداری و درک شنیداری را آموزش می‌دهد و از سوی دیگر با قلمرو تولیدی زبان پیوند می‌یابد و در فرایند یاددهی - یادگیری به ریزمهارت‌های خواننداری مانند رعایت آهنگ، لحن کلام، تکیه، مکث و درنگ در خوانش متن و سخن گفتن انتقادی می‌پردازد.

کتاب فارسی مهارت‌های نوشتاری به قلمرو نمادهای خطی و نوشتاری زبان و به دیگر سخن، به بهینه مهارت‌های تولید مکتوب زبان می‌پردازد؛ یعنی در کتاب مهارت‌های خواننداری فارسی، زبان‌آموز، اطلاعات و

معارف را از طریق متن درس‌ها و آموزه‌ها، دریافت می‌کند و این کار، سبب پرورش ذهن و زبان، گسترش دامنه واژگان و تقویت توانایی تفکر و تحلیل دانش‌آموز می‌شود که در گفتار و بیان دیدگاه‌ها و حضور فعال در کارهای گروهی و نقد و تحلیل شفاهی، قابل مشاهده و ارزشیابی است؛ اما در کتاب مهارت‌های نوشتاری فارسی، آموخته‌ها (مجموعه پدیده‌ها، شنیده‌ها، خواننده‌ها و اندیشیده‌ها) در قالب نوشته، نمایان می‌شوند. افزون بر این، در تدوین کتاب مهارت‌های نوشتاری، به موضوع نگارش با رعایت سیر تدریجی و مرحله‌ای، توجه کافی شده است.

رویکرد برنامه درسی فارسی

رویکرد عام

کتاب فارسی پایه پنجم، بر بنیاد رویکرد عام «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران»، یعنی شکوفایی فطرت الهی، استوار است و با توجه به عناصر پنجگانه (علم، تفکر، ایمان، اخلاق، عمل) و جلوه‌های آن در چهار پهنه (خود، خلق، خلقت و خالق)، بر پایه چارچوب «برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی»، سازماندهی و تألیف شده است.

رویکرد ویژه

رویکرد خاص برنامه زبان‌آموزی بر آموزش مهارت‌های زبانی و فرازبانی یا مهارت‌آموزی، استوار است. به همین روی، همزمان به دو پهنه مهارت‌های خوانداری و مهارت‌های نوشتاری و نیز مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) پرداخته شده است. هنگامی که دانش‌آموز فارسی زبان، در هفت سالگی وارد مدرسه می‌شود، می‌تواند از زبان فارسی برای انتقال و درک پیام استفاده کند؛ بنابراین به نظر می‌رسد دو مهارت سخن گفتن و گوش دادن را می‌داند. بدیهی است به این ترتیب دو مهارت خواندن و نوشتن است که به عنوان نیاز واقعی برجسته می‌شود. در این هنگام، آموزش آغاز می‌شود و زمانی که زبان‌آموز بتواند متنی را درست و روان با صدای بلند بخواند و املاي بدون غلطی هم ارائه دهد، به نظر می‌آید، هدف حاصل‌گرفته است و دانش‌آموز دو مهارت دیگر را نیز آموخته است. سؤالی که مطرح می‌شود این است: «آیا دانش‌آموزی که به این صورت تعلیم دیده است، واقعاً مهارت‌های زبانی را یاد گرفته است؟» پاسخ به این پرسش کاملاً روشن است. نگاهی که در این سبک آموزش حاکم است، بسیار سطحی است و از ابتدایی‌ترین مرحله مهارت‌های زبانی فراتر نمی‌رود. بر پایه برنامه درسی فارسی، تقویت مهارت‌های زبانی، هدف اصلی آموزش است. در کتاب فارسی پنجم در ادامه فارسی چهارم ابتدایی، به آموزش سطوح پیشرفته چهار

مهارت اصلی زبان پرداخته شده است.

دیدن

- تشخیص و تمیز نمادهای خطی و دیداری زبان
- تمرکز و افزایش دقت بصری
- افزایش قدرت استنتاج بصری و شنیداری
- توجه به رفتارهای غیر کلامی در انتقال پیام
- درک پیام دیداری و شنیداری

گوش دادن

- افزایش تمرکز بر لحن کلام در متون شنیداری
- تلفیق و تفسیر اطلاعات متن شنیداری
- رسیدن به استنباط با توجه به متن شنیداری
- تقویت توجه به لحن کلام متناسب با بافت
- درک اطلاعات صریح متن شنیداری
- تفکر، بحث، گفتگو و اظهار نظر در مورد مطالب متن شنیداری

سخن گفتن

- استفاده از لحن و آهنگ مناسب
- به کارگیری گونه‌های مختلف زبان
- انسجام و انتظام در رساندن پیام
- سخن گفتن متناسب با بافت و مخاطب
- سخن گفتن در مقابل جمع
- درک پیام دیداری و سخن گفتن درباره آن
- قصه‌گویی
- شعر خوانی در مقابل جمع

خواندن

- توانایی خواندن متن، متناسب با محتوای آن
- خواندن نثر و شعر با لحن و آهنگ مناسب
- درک و تفسیر اطلاعات متن
- آشنایی با حروف ربط عاطفی، سببی و تقابلی به عنوان ابزارهای زبانی انسجام

متن

- آشنایی با علائم و نشانه‌های ساختار بلاغی، شامل روش‌ها و فهرست‌ها با تکیه

بر زمان

- آشنایی با دانش زبانی در پهنه دیدن، شنیدن و سخن گفتن

نوشتن

- توسعه توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی و نوشتاری
- گسترش به کارگیری نشانه‌های نگارشی
- زیبا و خوانانویسی
- آشنایی با اجزای جمله موضوع در بند
- توانایی انتخاب عنوان موضوع نگارش
- توانایی تولید یک نوشته منسجم با رعایت اجزای آن (انشانویسی)
- توانایی نوشتن خاطره، گزارش، داستان، شرح حال و تحقیق.

اهداف برنامه درسی فارسی در پایه پنجم ابتدایی

اهداف برنامه درسی فارسی پنجم ابتدایی بر بنیاد عناصر پنج‌گانه برنامه درسی ملی به شرح زیر است:

تفکر و تعقل: (تأمل، استدلال، استنباط، تجزیه و تحلیل، توجه، تدبیر، نقد، کشف، درک، حکمت، خلاقیت، پژوهش)

- تفکر و کنجکاوای در خلقت جهان و قدرت خدا و درک زیبایی‌های آفرینش
- تشخیص تضادها، شباهت‌ها و تفاوت‌های واژه‌ها
- استدلال منطقی از طریق رعایت انسجام در سخن گفتن و نوشتن
- استدلال منطقی از طریق درک انسجام پیام شنیداری و خوانداری
- نظم فکری و درست اندیشیدن با ارائه طبقه‌بندی مفاهیم بر مبنای فرایندهای علمی و منطقی

- توانایی تحلیل نوشته‌ها و گفته‌ها با استفاده از روش قضاوت عملکرد
- توانایی تخیل خلاقانه با استفاده از روش بدیعه‌پردازی
- توانایی تمیز و تشخیص پدیده‌های دیداری و شنیداری.
- ایمان، باور و علائق: (پذیرش، تعبد و التزام قلبی)
- تأمل در خصوص نیازهای عاطفی و معنوی خویش
- باور به هدفدار بودن جهان هستی
- نگرش مثبت به مسائل اعتقادی، فرهنگی - تربیتی، ملی، هنری و اجتماعی
- ارج‌گذاری به احساسات و عواطف و افکار دیگران
- بیان مناسب و مؤثر احساسات، عواطف و افکار خود
- ایجاد باور نسبت به جلوه‌های ارزشی انقلاب اسلامی

- علاقه به مطالعه نوشته‌ها و قصه‌های ساده و مناسب
- علاقه به جنبه‌های زیبایی سخن در گفتار و نوشتار
- نگرش مثبت به مشارکت در جمع و همکاری با گروه.
- علم : (کسب معرفت، شناخت، بصیرت و آگاهی)
- شناخت علایق و استعداد خویش در عرصه ادبیات فارسی
- گسترش آشنایی با موضوع‌ها و مفاهیم اعتقادی، ملی، فرهنگی – تربیتی، هنری، اجتماعی و علمی
- شناخت نشانه‌ها و معانی مناسب
- تعمیق آشنایی با ساختار زبان فارسی معیار
- آشنایی با ساختار نظم و نثر و نمونه‌های آن
- آشنایی با انواع پاره مهارت‌های خوانداری و نگارشی
- آشنایی مختصر با جلوه‌های هنری زبان
- آشنایی با شیوه‌های خواندن و نوشتن
- آشنایی با شیوه‌های تفکر و پژوهش
- آشنایی با شیوه‌های نگاه کردن، گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن
- شناخت علائم صوری انسجام گزاره‌های متن
- شناخت برخی از چهره‌های علمی
- آشنایی با اهمیت مطالعه و کتاب‌خوانی.
- اخلاق : (تزکیه، عاطفه، رشد ملکات نفسانی)
- علاقه به انجام کارهای خوب گروهی و کسب مهارت‌های اجتماعی
- کسب مهارت‌های مقدماتی حوزه ارتباطات و اطلاعات مهارت‌های زبان‌آموزی
- پایبندی به آموزه‌های دینی و ارزشی در مهارت‌های زبانی
- پایبندی به آموزه‌های دینی و ارزشی در رفتارهای فردی و اجتماعی
- توجه به ارزش‌های اخلاقی

- رعایت الگوی اخلاقی بزرگان دین.
- عمل: (کار، تلاش، اطاعت، عبادت، مجاهدت، کارآفرینی، مهارت و...)
- مشارکت در کارهای گروهی
- خوانش متون همراه با لذت بردن از اشعار و محتوا
- کسب مهارت در چهار عرصه خواندن، نوشتن، دیدن و شنیدن
- پایبندی به ارزش‌های دینی - اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی در گفتار و نوشتار
- کار و تلاش با روحیه وطن‌دوستی و دفاع از میهن
- توانایی در عمل به آموزه‌های فرهنگی و ادبی مبتنی بر هنجارهای ایرانی-اسلامی

- احترام عملی به مفاخر فرهنگی و ادبی

- نوشتن متن‌های مناسب

- خوب سخن گفتن در جمع بر اساس درک متقابل.

حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی در برنامه درسی ملی: این حوزه شامل دو بخش زبان و ادبیات است. زبان فرایندی است که از درک و دریافت مفاهیم سخن آغاز می‌شود و به تولید کلام معنادار می‌انجامد. ادبیات، تولیدی مرکب و چند سطحی است که واج (صدا)، واژه، معنا، نحو، سطح و جنبه هنری را نیز شامل می‌شود. کارکرد هنری زبان در قالب ادبیات ظاهر می‌شود.

ضرورت و کارکرد حوزه: زبان و ادبیات فارسی، رمز هویت ملی و سبب پیوستگی و وحدت همه اقوام ایرانی و گنجینه گران‌ارجی است که گذشته را به حال و آینده پیوند می‌دهد. در این حوزه زبان‌آموزان با پیکره نظام‌مند و عناصر سازه‌ای زبان به گونه‌ای روشمند و علمی آشنا می‌شوند و توانایی خلق و نگارش و آفرینش در این حوزه را کسب می‌کنند.

زبان فارسی در سند تحوّل بنیادین آموزش و پرورش: در فصل اول سند تحوّل بنیادین آموزش و پرورش با عنوان «بیانیه ارزش‌ها» در بند ۲۱ به صراحت بر «تقویت گرایش به زبان و ادبیات فارسی به عنوان زبان مشترک» اشاره شده است.

محتوا : در تدوین ساختار کتاب فارسی پنجم «نگرش شبکه‌ای» جایگاه ویژه‌ای دارد. در این نگرش همه اجزا و عناصر سازنده درس‌ها در یک فصل به یکدیگر پیوسته‌اند. این ویژگی به ذهن دانش‌آموز جهت می‌دهد و درک و دریافت را آسان می‌سازد. با توجه به اهداف تعیین شده در راستای راهبردهای آموزشی زبان آموزی، فارسی پنجم نیز در دو کتاب خوانداری و نوشتاری طراحی شده است.

کتاب فارسی پنجم با شش فصل و هفده درس در شکلی علمی و هدفمند، به تقویت همه‌جانبه مهارت‌های زبانی پرداخته است. در ادامه، ساختار کتاب درسی به تفصیل در قالب جدول ارائه شده است.

سازه‌های هر درس کتاب فارسی پنجم

۱- چینش سازه‌های هر درس فارسی خوانداری :

– متن درس (شعر/ نثر)

– درست و نادرست

– درک مطلب

– واژه آموزی / دانش زبانی

– تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

– شعر خوانی و صندلی صمیمیت

– نمایش

– حکایت / مثل

فعالیت‌های قلمرو سواد خوانداری :

■ متن درس

■ شعرهای بخوان و حفظ کن

■ متن‌های بخوان و بیندیش

■ متن‌های مثل و حکایت

■ فعالیت‌های پهنه سواد ادراکی :

■ درست و نادرست در انتهای درس

■ درک مطلب در انتهای درس

■ درک و دریافت در انتهای بخوان و بیندیش

■ خوانش و فهم در پایان بخوان و حفظ کن

■ واژه‌آموزی

پرسش‌های درست و نادرست، درک مطلب و درک و دریافت، با رعایت سطوح یادگیری از ساده به پیشرفته تنظیم شده است. در سازماندهی پرسش‌ها فرایند زیر مورد نظر بوده است :

■ دریافت داده‌های آشکار متن

■ درک و استنباط محتوا

■ تلفیق یافته‌ها و اطلاعات متن

■ تفسیر و تحلیل یافته‌ها و اطلاعات متن

قلمرو دانش‌های زبانی : واژه‌آموزی، واژه‌سازی و مباحث زبانی : در این بخش، دانش‌آموزان با فرایند واژه‌آموزی و راه‌های واژه‌سازی در زبان فارسی آشنا می‌شوند؛ در پی آن، دامنه واژگانی آنها منظم و غنی‌تر می‌شود و گسترش می‌یابد. گسترش واژگان دانش‌آموز، در درک خوانداری و شنیداری، درست سخن گفتن و رهوار نوشتن، تأثیر آشکاری دارد.

در مباحث زبانی، به موضوع‌هایی پرداخته‌ایم که فراگیری آنها برای شناخت بهتر زبان فارسی، اهمیت دارد و توجه بیشتر به آنها، ضروری است. برجسته‌سازی ظرفیت موسیقایی و آهنگ کلام و لحن در خوانش متن به رشد و پرورش هوش موسیقایی دانش‌آموزان کمک می‌کند.

۲- چیش سازه‌های هر درس در کتاب فارسی نوشتاری پنجم

فَعَالیت‌ها و تجربه‌های یاددهی - یادگیری در کتاب نوشتاری، با چهار عنوان (املا و واژه‌آموزی، درک متن، نگارش) (تصویرنویسی و انشا) و (هنر و سرگرمی) سازماندهی شده است که از این میان، فَعَالیت هنر و سرگرمی، تنها در پایان فصل‌ها می‌آیند، به همین سبب باید در این صفحه، فَعَالیت‌ها به گونه‌ای طَرّاحی و تنظیم گردند که یادآور آموخته‌ها و مرور آموزه‌های فصل باشند.

- املا و واژه‌آموزی: پرسش‌های این بخش، به تمرین و تثبیت یادگیری املا، واژه‌آموزی و شناخت و کاربست کلمات می‌پردازد.

- درک متن: این بخش با هدف پرورش سواد ادراکی دانش‌آموزان، تدوین و طَرّاحی شده است. به همین سبب، تقویت توانایی تشخیص اطلاعات آشکار متن، درک، تحلیل و تفسیر اطلاعات از مقاصد این فَعَالیت‌هاست.

- نگارش: نخست به تقویت سواد بصری می‌پردازد و به تعمیق تجربه‌های یادگیری در این زمینه، توجّه دارد و در پی آن، نوشتن و آفرینش نوشتاری، اصلی‌ترین موضوع این قسمت است. سه نکته مهمی که در تولید نوشتاری دانش‌آموزان باید رعایت گردد، عبارت‌اند از:

■ انتخاب و تشخیص موضوع

■ محدود کردن دامنه موضوع

■ پرورش موضوع

در بخش نگارش به انواع تولید متن در قالب گزارش نویسی، شرح حال نویسی، خلاصه نویسی و تحقیق نیز پرداخته شده است.

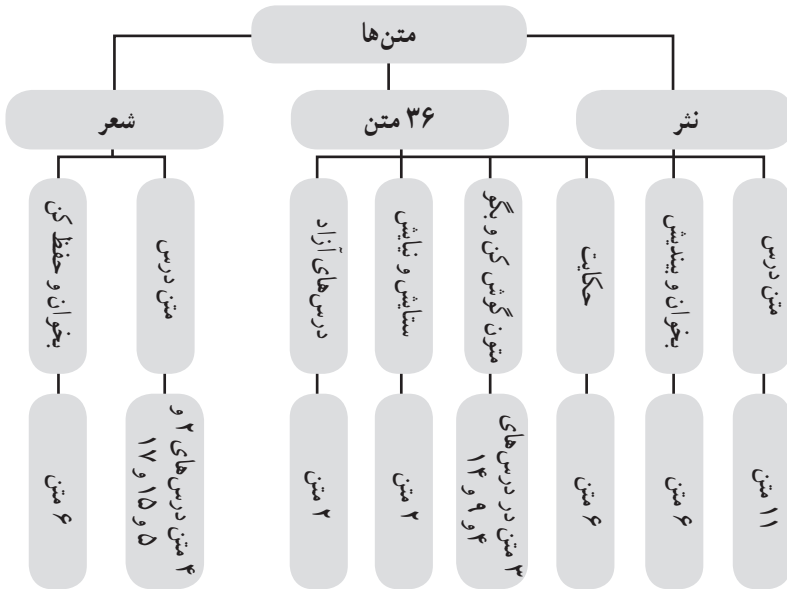
- هنر و سرگرمی (فقط پایان فصل‌ها)، دو نوع فَعَالیت را با موضوع‌های خوش‌نویسی، جدول و بازی با کلمات، در خود دارد. این بخش، جمع‌بندی، بازخوانی و بازآموزی درس‌های فصل است.

نمای ساختار و محتوای کتاب فارسی (خوانداری) پنجم ابتدایی ■

فصل ۱ آفرینش	فصل ۲ دانایی و هوشیاری	فصل ۳ ایران من	فصل ۴ نام آوران	فصل ۵ راه زندگی	فصل ۶ علم و عمل
ستایش درس ۱: تماشاخانه	درس ۳: رازی وساخت بیمارستان	درس ۶: سرود ملی	درس ۹: نام آوران دیروز، امروز، فردا	درس ۱۳: روزی که باران می بارید	درس ۱۶: وقتی بوعلی کودک بود
بخوان و حفظ کن: رقص باد و خنده گل	بخوان و حفظ کن: خرد رهنمای خرد دلگشای	بخوان و حفظ کن: ای ایران	بخوان و حفظ کن: سرای امید	بخوان و حفظ کن: بال در بال پرستوها	بخوان و حفظ کن: چشمه و سنگ
درس ۲: فضل خدا	درس ۴: بازرگان و پسران	درس ۷: آزاد (فرهنگ بومی ۱)	درس ۱۰: نام نیکو	درس ۱۴: شجاعت	درس ۱۷: کار و تلاش
بخوان و بیندیش: راز گل سرخ	درس ۵: چنار و کدوین	درس ۸: دفاع از میهن	درس ۱۱: نقش خردمندان	درس ۱۵: کاجستان	بخوان و بیندیش: همه چیز را همگان دانند
حکایت درخت گردکان	بخوان و بیندیش: گلدان خالی	بخوان و بیندیش: آوازی برای وطن	درس ۱۲: آزاد (فرهنگ بومی ۲)	بخوان و بیندیش: زیر آسمان بزرگ	حکایت: جوان و راهزن
	حکایت: زیرکی	حکایت: وطن دوستی	بخوان و بیندیش: فردوسی، فرزند ایران	حکایت: حکمت	نیایش
			حکایت: بوعلی و بانگ گاو		

■ نمای ساختار و محتوای کتاب فارسی (نوشتاری) پنجم ابتدایی

نمای آماری متن‌های کتاب فارسی خوانداری و شنیداری پنجم

پایان هر فصل	بخش سوم	بخش دوم	بخش اول	کتاب فارسی نوشتاری
هنر و سرگرمی	فعالیت نگارش	فعالیت‌های درک متن	فعالیت‌های املائی، دانش‌زبانی و واژه‌آموزی	
هدف: یادآوری و مرور آموخته‌ها	هدف: پرورش توانایی آفرینش نوشتاری	هدف: تقویت سواد ادراکی	هدف: سنجش درست‌نویسی و آموزه‌های زبانی	

عناصر سازه‌ای کتاب فارسی پنجم

«متن درس»، «درست و نادرست»، «دانش زبانی»، «درک متن»، «درک و دریافت» و «خوانش و فهم».

الف) خواندن/ خوانش (مهارت‌های خوانداری): خواندن یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زبانی است که در دوره ابتدایی به طور خاص مورد توجه است. اولین سطح خواندن روخوانی است. روخوانی نیز خود سطوحی دارد که گام اول آن خواندن درست و روان یک متن است. گام بعدی در روخوانی، رعایت لحن و آهنگ متن با توجه به شرایط موجود و متناسب با فضای حاکم بر متن است. در کلاس‌های درس معمولاً به روخوانی صحیح متن پرداخته می‌شود، اما توجه به لحن و آهنگ آن مغفول می‌ماند. خواندن زیبا مانند دمیدن روح بر پیکره بی‌جان متن است. در صورتی که متن با لحن مناسب خوانده نشود، زنده نیست و برای دانش‌آموزان جذابیتی نخواهد داشت.

سطح دوم خواندن، درک متن است که در یک فرایند گام به گام، این مهارت در دانش‌آموزان تقویت می‌شود. گام‌های فرایند درک خوانداری از طریق مراحل زیر طی می‌گردد. البته نیازی به آموختن این سطوح به دانش‌آموزان نیست و این مطالب ویژه معلمان می‌باشد.

■ تقویت تمرکز خوانداری و ایجاد عادت صامت خوانی.

■ سطح ۱: دیده، خوانده و شنیده گویی (درک اولیه)

■ سطح ۲: معنایابی (استنباط)

■ سطح ۳: برهم نهی (تلفیق)

■ سطح ۴: معنا سازی (تفسیر)

برای درک بیشتر مفاهیم یاد شده، هر یک را با نمونه، توضیح می‌دهیم:

درک اولیه: درک در لغت به معنای دریافتن، بی‌بردن و دریافت است (فرهنگ

معین). خواست ما از درک اولیه، دریافت دانش و خبرهایی است که آشکارا در متن

بیان شده است. مقصود از «دیده و شنیده گویی» بازگفتن آن چیزهایی است که در متن

دیده‌ایم یا از متن شنیده‌ایم؛ یعنی بیان دیده‌ها و شنیده‌ها، بی‌کم‌وکاست؛ مثلاً در درس آمده است «بوعلی یک دانشمند ایرانی است»، و از خواننده پرسیده می‌شود «بوعلی اهل کدام کشور است؟». خواننده، اگر هنگام خواندن متن، اندکی تمرکز خوانداری داشته باشد، می‌تواند به سؤال پاسخ دهد، در این صورت می‌گوییم او دانش آشکار و دیده شده متن را درک کرده است.

استنباط : استنباط در لغت به معنای درآوردن، بیرون کشیدن، دریافت معنی و مفهوم بر اثر تیزهوشی و استخراج حقایق است (فرهنگ معین). این گام، از درک اطلاعات آشکار متن، یک قدم فراتر می‌رود. خواست ما از رسیدن به استنباط، درک مطالبی است که به طور آشکار در متن بیان نشده است، بلکه خواننده با توجه به نشانه‌ها و سرنخ‌هایی که در متن آمده است و دانسته‌های پیشین خود درباره جهان پیرامونش، می‌تواند بفهمد. برای نمونه، وقتی در متن آمده است «صدای خش‌خش برگ‌ها در زیر پایش شنیده می‌شد...»، و از خواننده پرسیده می‌شود «داستان متن در چه فصلی اتفاق افتاده است؟». در اینجا کلمه پاییز، آشکارا در متن نیامده است و خواننده با توجه به صدای خش‌خش برگ‌ها و با توجه به شناختی که از پیش نسبت به فصل پاییز دارد، می‌تواند به معنا و مقصود پرسنده و استنباط از متن برسد. این گونه سؤال‌ها ابتدایی‌ترین سطح درک است اما در سطوح پیشرفته‌تر سؤال‌های ادراکی دشوارتر می‌شود و به دقت و دانش پیشین بیشتری نیاز دارد.

تلفیق : تلفیق در واژه به معنای با هم آوردن، به هم بستن، مرتب کردن، آراستن و برهم نهادن است (فرهنگ معین). منظور از این سطح، کنار هم گذاشتن و برهم نهادن همه اطلاعات متن و نتیجه‌گیری کردن است. بهترین مثال برای سؤال‌های تلفیق اطلاعات متن، درک سیر رویدادهای متن است. وقتی خواننده متنی را می‌خواند، باید رخداد‌های آن را به خاطر بسپارد، در این صورت می‌تواند مطالب را با هم تلفیق کند. برای سنجش این موضوع، رویدادهای متن به صورت به هم ریخته به خواننده داده می‌شود و از او خواسته می‌شود طبق ترتیب رویدادهای متن، جمله‌ها را شماره‌گذاری کند. گونه دیگر از پرسش‌های این سطح به این صورت است که مثلاً در متن یک داستان، دو شخصیت

وجود دارد که از خواننده خواسته می‌شود، دو شخصیت را با هم مقایسه کند.

تفسیر: تفسیر در لغت به معنای هویدا کردن، شرح و گزارش کردن و بیان حقیقت معنا و مراد است (فرهنگ معین). این مرحله، در حقیقت، ترکیبی از سطح ۲ و ۳ (تلفیق اطلاعات متن با استنباط) است. در واقع خواننده به این توانایی می‌رسد که تمام اطلاعات و یافته‌ها از متن را با هم تلفیق کند، سپس آنها را با دانش پیشین خود دربارهٔ جهان پیرامونش، درآمیزد و بدین‌سان، به جمع‌بندی آموخته‌ها برسد، تا در پی آن معنای تازه‌ای از جهان متن خوانده شده، بر حسب توانایی ادراکی خویش بسازد.

توجه: سؤال‌های استنباطی، تلفیقی و تفسیری انعطاف بیشتری دارند و هر دانش‌آموز به فراخور درک و دریافت خود می‌تواند پاسخ صحیح دهد، اما به این معنی نیست که به تعداد دانش‌آموزان پاسخ وجود دارد.

تحقیقات حاکی از آن است که بسیاری از دانش‌آموزان از مهارت روخوانی برخوردارند و متن را با صدای بلند، روان و صحیح می‌خوانند، اما در بازیابی اطلاعات متن و تعبیر و تلفیق مطالب، عملکرد ضعیفی دارند. پیامد این درک ضعیف متن، در تمامی دروس، نمود خواهد یافت. دانش‌آموز، مسئلهٔ ریاضی را می‌خواند، اما درک نمی‌کند که مسئله از او چه خواسته است؛ از این‌رو، در حل آن، دچار مشکل می‌شود. یا هنگامی که دانش‌آموز نمی‌تواند مطالب مطرح شده در کتاب درسی علوم را درک کند، آنها را حفظ می‌کند؛ بنابراین اندکی پس از امتحان، مطالب حفظ شده را فراموش خواهد کرد. این امر موجب می‌گردد که دانش‌آموز از همان دورهٔ ابتدایی عادت کند که فقط به مهارت کسب دانش، آن هم به صورت سطحی، بسنده کند و به مهارت اندیشیدن دست نیابد. از سوی دیگر، زمانی که اندیشیدن و خلاقیت در امر یادگیری، نادیده گرفته شود، این فرایند به تدریج خسته‌کننده و کسالت‌آور خواهد شد. درحالی که اگر دانش‌آموزان بتوانند انواع متون را به صورت هدفمند و همراه با درک و آگاهی بخوانند، از کسب دانش، فراتر خواهند رفت و یادگیری برای آنها، پویا و لذت‌بخش خواهد شد و توانایی استدلال و تولید علم را کسب خواهند کرد.

نتایج آزمون بین‌المللی سواد خواندن (پرلز) نشان می‌دهد دانش‌آموزان ایران

در درک متن، عملکرد بسیار ضعیفی دارند. دانش‌آموزان کلاس چهارم ابتدایی در سه دوره آزمون سوادخواندن ۲۰۰۱، ۲۰۰۶، و ۲۰۱۱ شرکت کرده‌اند. جایگاه ایران در پرلز ۲۰۰۱ میان ۳۵ کشور شرکت‌کننده، رتبه ۳۲، در پرلز ۲۰۰۶ میان ۴۵ نظام آموزشی جهان، رتبه ۴۰ است و در پرلز ۲۰۱۱ میان ۴۶ نظام آموزشی جهان، رتبه ۳۹ بوده است. چنان که ملاحظه می‌گردد، عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در آزمون پرلز قابل قبول و مطلوب نیست.

کتاب فارسی پنجم برای تقویت توانایی ادراکی زبان‌آموزان، نگاه ویژه‌ای به درک متن دارد. در پایان هر درس، فعالیت «درست و نادرست» و «درک مطلب» به آموزش درک متن می‌پردازد. همچنین صامت خوانی متن‌های «بخوان و بیندیش» و پاسخ به سؤال‌های «درک و دریافت» در انتهای آنها، به ایجاد عادت صامت خوانی و تقویت تمرکز خوانداری، کمک ویژه‌ای می‌کند. در انتهای هر متن شعر نیز سؤالات «خوانش و فهم» آمده است. موضوع درک متن در یک فرایند گام به گام، طراحی شده است و سازماندهی عناصر کتاب بر نظمی استوار است. سؤال‌های «درست و نادرست»، «درک مطلب»، «درک و دریافت» و «خوانش و فهم» با توجه به سطوح درک متن، طراحی شده‌اند.

افزون بر این، صفحه فعالیت‌های درک متن کتاب مهارت‌های نوشتاری، به آموزش سواد ادراکی، اختصاص دارد. در آن بخش نیز سؤال‌هایی از متن «بخوان و بیندیش»، طراحی شده که در راستای پیمودن مراحل آموزش درک خوانداری، سازماندهی شده است. تلفیق مثل با حکایت نیز از نقاط قوت این فعالیت‌ها می‌باشد. بهره‌گیری گسترده از «مثل»، از ویژگی‌های این کتاب است که اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- آشنایی با مَثَل یا ضرب المثل
- درک معانی و مقصود مَثَل ها
- کاربرد مَثَل در گفتار
- بهره گیری از مَثَل در نوشتار
- پرورش تفکر و خلاقیت های ذهنی به کمک مَثَل
- مختصر و مفید گویی (رعایت اصل اقتصاد زبانی) از طریق بهره گیری از مَثَل
- تلاش برای کشف روابط محتوایی متن با مَثَل
- تقویت حافظه زبانی.
- کمک به زایش ذهن و بارورسازی زبان.

■ جدول مهارت خواندن

تفسیر اطلاعات متن	استنباط	درک اطلاعات آشکار	خواندن نثر و شعر با لحن و آهنگ مناسب	توانایی خواندن متن متناسب با محتوای آن	فعالیت‌ها
	✓	✓	✓	✓	روخوانی متن درس
		✓	✓	✓	بخوان و حفظ کن
✓	✓	✓			بخوان و بیندیش
	✓	✓	✓	✓	روان خوانی
✓	✓	✓			درست و نادرست
✓	✓	✓			درک مطلب
✓	✓	✓			درک و دریافت
✓	✓	✓			فعالیت‌های درک متن کتاب نوشتاری
✓	✓	✓			واژه‌آموزی
✓	✓	✓			دانش زبانی

ب) واژه‌آموزی: این بخش، با هدف گسترش و تقویت دامنه واژگان پایه دانش‌آموزان و آشنایی آنان با شیوه‌های واژه‌سازی در زبان فارسی معیار، سازماندهی شد. این کار به رشد توانایی‌های زبانی کمک می‌کند. گسترش دامنه واژگانی دانش‌آموزان، در درک خواننداری و شنیداری و نیز در مهارت سخن گفتن و نوشتن، نمود می‌یابد. در این بخش ارائه مطالب از آسان به مشکل و با توجه به بسامد فرایند واژه‌سازی است.

واژه آموزشی کتاب فارسی پنجم		
کلمات مخالف	تماشاخانه	درس اول
واژه + گر واژه + گار	رازی و ساخت بیمارستان	درس سوم
واژه + بن	چنار و کدوبن	درس پنجم
واژه + دوست	دفاع از میهن	درس هشتم
واژه + آمیز/ واژه + انگیز	نام نیکو	درس دهم
واژه + نویس	روزی که باران می‌بارید	درس سیزدهم
معنای «چون» و «چو» در جمله	کاجستان	درس پانزدهم
ترتیب واژه‌ها در جمله و شعر	کار و تلاش	درس هفدهم

پ) گوش کن و بگو:

■ مهارت گوش دادن و تربیت سواد شنیداری

درک شنیداری، پیش‌نیاز درک خواننداری است، به همین سبب، لازم است در دوره ابتدایی مورد توجه ویژه قرار گیرد. در کتاب فارسی سوم، فعالیت «گوش کن و بگو» از درس یازدهم، برای پرورش تمرکز شنیداری و درک پیام اصلی و دقت در

جزئیات متن طرّاحی شد؛ اما در فارسی چهارم از درس اول فعالیت‌هایی طرّاحی شده است که موجب تقویت تمرکز و درک شنیداری دانش‌آموزان می‌شود. این فعالیت‌ها سبب می‌شود مهارت شنیداری در یک فرایند سنجیده، به دانش‌آموزان آموزش داده شود. این فرایند به صورت درهم تنیده با دیگر مهارت‌ها در پایه پنجم به صورت توسعه یافته، تقویت می‌شود.

پرورش و تقویت «سواد شنیداری»، اصلی‌ترین هدف این بخش است. مقصود ما از سواد شنیداری، دریافت و کسب دانش و اطلاعات از راه گوش دادن هدفمند است؛ آگاهی‌هایی که از راه دریچه‌های گوش و توانایی خوب گوش دادن، حاصل می‌شود.

سواد شنیداری هم مانند دیگر مهارت‌ها، به پرورش و مراقبت نیاز دارد. به همین سبب، ما از واژه «تریت» در اینجا بهره گرفته‌ایم؛ یعنی مهارت خوب گوش دادن و از راه گوش، ذهن و زبان را پروردن، گام‌ها و مراحل دارد تا مبتنی بر برنامه و اهداف زبان‌آموزی تریت گردد و به رشد مؤثری برسد. اگر تریت شنیداری، درست اتفاق بیفتد؛ درک شنیداری هم در پی آن، حاصل خواهد شد.

فرایند مهارت گوش دادن فعال و رسیدن به ادراک شنیداری عبارت‌اند

از:

■ **گام اول: تمرکز شنیداری:** دانش‌آموزان با تمرکز کافی به متن شنیداری

گوش بدهند.

■ **گام دوم: درک شنیداری:** اطلاعات آشکار متن شنیداری را درک کنند.

■ **گام سوم: تشخیص و یادسپاری:** سیر رویدادهای متن شنیداری را

تشخیص دهند و به یاد بسپارند.

■ **گام چهارم: برهم نهی یا تلفیق:** اطلاعات متن شنیداری را تلفیق کنند.

■ **گام پنجم: کشف و معنا سازی:** اطلاعات متن شنیداری را تفسیر کنند.

در اجرای این فعالیت‌ها، متن شنیداری برای دانش‌آموزان پخش می‌شود، آنها با دقت گوش می‌کنند و به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ می‌دهند. دانش‌آموزان نباید متن یاد شده را قبلاً دیده یا شنیده باشند. به همین سبب، این متن‌ها در کتاب درسی نیامده

است. معلمان گرامی لازم است توجه داشته باشند که اگر کلاس آنها کارافزارهای پخش متن شنیداری را ندارد یا لوح فشرده متن‌های شنیداری دریافت نشده، این فعالیت را رها نکنند. خودشان متن را بخوانند یا یکی از دانش‌آموزان که در خواندن، تسلط کافی دارد، متن را بخواند. متن‌های شنیداری در پیوست انتهای کتاب راهنمای معلم ارائه شده است.

در انجام فعالیت‌ها، لازم است دانش‌آموزان با دقت به متن شنیداری گوش فرادهند. این کار، حافظه شنیداری آنان را رشد می‌دهد و قدرت تصویرسازی‌های ذهنی دانش‌آموزان را می‌پروراند. پس از این پویه‌های ذهنی، می‌توانند به پرسش‌های مربوط به آن متن، پاسخ دهند.

قصه‌های گوش کن و بگو	
قصه کرم شب تاب - بازنویسی از کتاب کلیله و دمنه	درس چهارم
قصه پرواز روباه - نوشته فرهاد حسن زاده	درس نهم
قصه صدای سگه - نوشته محمد میرکیانی	درس چهاردهم

■ نمایه مهارت گوش دادن

فعالیت‌ها	اهداف	افزایش	تقویت	درک	استنباط	تلفیق و	بیان نتیجه	بحث و گفتگو
↓	↑	تمرکز بر لحن کلام در متون شنیداری	توجه به لحن کلام متناسب با بافت	اطلاعات آشکار متن شنیداری	متن شنیداری	تفسیر اطلاعات متن شنیداری	دریافت شده از متن شنیداری	و اظهار نظر در مورد مطالب متن شنیداری
	گوش کن و بگو	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	✓	✓	✓			✓	
	روخوانی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ت) «تصویر خوانی و صندلی صمیمیت» و «شعر خوانی و صندلی صمیمیت» و «نمایش»:

■ مهارت سخن گفتن: توانایی خوب سخن گفتن، عامل مهمی در رشد و شکوفایی فکری به شمار می‌آید. از این رو، نیکو گفتاری و پرورش فن بیان، در فرهنگ و آموزه‌های ما بسیار با اهمیت است. خداوند، در قرآن مجید می‌فرماید:

«قُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ... به بندگانش بگو که سخن بهتر را به زبان آورند... (سوره اسراء، آیه ۵۳)»

آموزش سخن گفتن و پرورش «فن بیان» با برنامه‌ای مشخص از کتاب فارسی سوم ابتدایی، آغاز گردید. فعالیت‌های فارسی چهارم در تکمیل مهارت سخن گفتن،

طراحی ویژه‌ای داشت و اکنون در پایه پنجم همین مهارت، تداوم و توسعه می‌یابد. در فارسی سوم آموزش با فعالیت تصویری «نگاه کن و بگو» آغاز می‌شود. تصاویر به گونه‌ای انتخاب شده بودند که به کمک آنها موضوع در ذهن دانش‌آموز طبقه‌بندی شود و منسجم سخن بگوید. در اواسط کتاب، فعالیت «صندلی صمیمیت» جایگزین «نگاه کن و بگو» شده بود و در واقع آموزش سخن گفتن، یک گام ارتقا را نشان می‌داد و دانش‌آموز باید تنها با یک موضوع، بدون ارائه تصویر، سخن بگوید. این فعالیت، سخن گفتن منسجم و پیوسته به موضوع را آموزش می‌دهد و تمرینی برای سخن گفتن مناسب در برابر جمع و پرورش فن بیان در کودکان است. اندیشیده و با نظم و ترتیب سخن گفتن، پیش درآمد درست نویسی و نوشته خلاق است.

در کتاب فارسی چهارم، فعالیت صندلی صمیمیت با دو عنوان «تصویرخوانی و صندلی صمیمیت» و «قصه‌گویی و صندلی صمیمیت» به چشم می‌خورد. در کتاب فارسی پنجم فعالیت‌های «تصویرخوانی و صندلی صمیمیت» و «شعر خوانی و صندلی صمیمیت» در راستای تقویت مهارت سخن گفتن طراحی شده است. در این بخش، منسجم سخن گفتن، صحبت کردن در مقابل جمع و متناسب با بافت و مخاطب سخن گفتن، آموزش داده می‌شود. فعالیت‌ها در این بخش به گونه‌ای طراحی شده است که دانش‌آموز بتواند ابتدا مطالب را در ذهن خود طبقه‌بندی و بعد صحبت کند.

تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	شعر خوانی و صندلی صمیمیت
درس یک	درس دو
درس سیزده	درس شش
درس شانزده	درس یازده

■ نمایه مهارت سخن گفتن

قصه‌گویی	درک پیام دیداری و سخن گفتن درباره آن	سخن گفتن در مقابل جمع	سخن گفتن متناسب با بافت و مخاطب	انسجام و انتظام در رساندن پیام	به‌کارگیری گونه‌های مختلف زبان	استفاده از لحن و آهنگ مناسب	اهداف	فعالیت‌ها
✓	✓	✓	✓	✓	✓		تصویرخوانی و سندلی صمیمیت	

■ نمایه مهارت خوب دیدن (مشاهده)

درک پیام دیداری	توجه به رفتارهای غیرکلامی در انتقال پیام	افزایش قدرت استنتاج بصری	تمرکز و افزایش دقت بصری	تشخیص و تمیز نمادهای دیداری زبان	اهداف	فعالیت‌ها
			✓	✓	روخوانی	
✓	✓	✓	✓		تصویرخوانی و سندلی صمیمیت	
✓	✓	✓	✓		شعر خوانی و سندلی صمیمیت	
✓	✓	✓	✓		نمایش	

ث) دانش‌زبانی

شماره درس	نام درس	موضوع
درس دوم	فضل خدا	لحن و آهنگ
درس چهارم	بازرگان و پسران	خوب گوش دادن
درس ششم	سرود ملی	اهمیت زبان فارسی
درس نهم	نام آوران دیروز، امروز، فردا	فضاسازی در سخن
درس یازدهم	نقش خردمندان	کاربرد واژه
درس چهاردهم	شجاعت	گسترش واژه
درس شانزدهم	وقتی بوعلی کودک بود	خوب دیدن

ج) «املا و واژه‌آموزی»، «املا و دانش‌زبانی»، «درک متن» و «نگارش» در کتاب نوشتاری

نوشتن ز گفتن، مهم‌تر شناس به‌گاه نوشتن، به‌جای آر، هوش

نوشتن: یکی از راه‌های انتقال اندیشه و احساس، نوشتن است. در بیت بالا «مسعود سعد سلمان»، نوشته را از سخن گفتن برتر دانسته است، اما تأکید می‌کند که هنگام نوشتن باید از هوش و خرد بهره بگیریم. نوشتن در عین حال که پیچیده‌ترین مهارت زبان‌آموزی است، شیرین‌ترین آن نیز می‌باشد.

پس از تولید شفاهی زبان که فرصت آن در کتاب خوانداری برای دانش‌آموزان فراهم شده، تولید کتبی در قالب فعالیت‌های املائی، درک متن و نگارش در کتاب نوشتاری صورت می‌گیرد. در بخش نگارش در پایه پنجم، موضوع‌های زیر، آمده است:

– تصویرنویسی،

– آموزش شرح حال نویسی،

– خلاصه نویسی،

- تبدیل نظم به نثر،
- تحقیق و تحقیقی نویسی،
- گزارش نویسی.

دانش‌آموزان در سال قبل بند نویسی را فراگرفتند و در نگارش متن خود، از آن استفاده می‌کنند. درک متن خوانداری و نوشتاری هم به بهبود سواد خوانداری و توسعه مهارت درک متن می‌انجامد. فعالیت‌های املائی نیز به تقویت مهارت املانویسی در کنار املائی تفریری کمک می‌کنند.

مهارت نوشتن به نویسنده، امکان می‌دهد تا پس از تفکر و تأمل، نوشته‌های خود را بازنگاری و ویرایش کند. نویسنده هرچه در به کارگیری هنجارهای نگارشی توانا تر باشد، منسجم‌تر خواهد نوشت.

نوشتن سطوحی دارد، املا یکی از سطوح مقدماتی آن است. املا خود شامل مراحل است که از آن جمله می‌توان به نوشتن درست نشانه‌ها، توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی به نوشتاری و توانایی خوانا و زیبانویسی اشاره کرد. رونویسی، غیرفعال است اما املا از آن پیچیده‌تر و با ارزش‌تر است.

سطح دیگر نوشتن، نگارش و انشا است، آموزش نگارش در پایه سوم ابتدایی با بندنویسی شروع شد و در فارسی چهارم با ساختار بند و گونه‌های بند (روایی و توصیفی) و آموزش نگارش، تداوم یافت. در فارسی پایه پنجم با تکیه به آن آموخته‌ها به توانایی نگارش و رسیدن به نوشتن خلاق بیشتر توجه داریم و آن چه مهم است، کمک به قدرت آفرینشگری و پرورش این توانایی است؛ از این رو، چیرگی ساختار نوشته و قالبی کردن ذهن از لغزش‌هایی است که آگاهانه از آن پرهیز شده است.

آموزش مهارت نوشتن و نوشتن خلاق به هدایت و نظارت علمی و آموزشی آموزگاران محترم، وابسته است. کاراترین راهبرد در پیشبرد سطح دانش‌آموزان در تقویت توانایی انشانویسی، ورزش‌های ذهنی - زبانی و تجربه‌های قلمی ساده آنان است. باید برای زایش ذهن و بارش مغزی، فرصت ایجاد کنیم و بگذاریم بچه‌ها بی‌دغدغه ساختار و قالب، بنویسند.

د) «تفکر»، یکی از مهارت‌های فرازبانی : در آموزش‌های نوین، بر پرورش تفکر و خردمندی و تعقل، بسیار تأکید نموده، از تقلید و تکرار مطالب، بدون درک صحیح آنها پرهیز می‌کنند.

حضرت علی (ع) در زمینه اهمیت درک، می‌فرماید : «ارزش درک و فهم مطالب به مراتب بهتر از تکرار و خواندن است».

علامه محمد تقی جعفری درباره نقش «تعقل» در تربیت اسلامی و اهمیت آن در قرآن کریم می‌گوید : «این ماده در قرآن مجید با عبارات گوناگون مؤکداً مورد تذکر قرار گرفته است. با کلمه «تفکر» در ۱۶ آیه، با کلمه «عقل» در ۴۹ آیه، با کلمه «لب» (به معنای عقل ناب و تعقل عمیق، در ۱۶ آیه».

به همین سبب، در اسلام روی تعقل و تفکر، بسیار تأکید شده، ساعتی تفکر، بالاتر از هفتاد سال عبادت به شمار رفته است.

استاد شهید مطهری اشاره می‌کند، علم افراد ممکن است دو گونه باشد، دانسته‌هایی که فرد حفظ کرده علم مسموع و دانسته‌هایی که حاصل تجربه و تحلیل فکری است، علم مطبوع .

برنامه آموزش زبان فارسی در دوره ابتدایی نیز به تفکر، خردمندی و بهره‌گیری از نیروی عقل در موقعیت‌های اجتماعی و شرایط زندگی به عنوان مهارت‌های فرازبانی، توجهی ویژه دارد و با همین رویکرد به تدوین محتوا پرداخته است؛ تا زمینه مناسب برای رشد این شایستگی در دانش‌آموزان فراهم آید.

معلمان باید در طراحی آموزشی خود به‌ویژه در درس فارسی، ترغیب دانش‌آموزان به تفکرمداری و دوری از حافظه محوری را مورد تأکید قرار داده، فعالیت‌های تفکر محور با رویکرد حل مسئله را در متن فعالیت آموزشی خود بگنجانند. هنگامی که از مهارت‌های زبانی با عناوین مختلف از جمله مهارت‌های اصلی، فرازبانی، پایه و چهارگانه سخن به میان می‌آید، ترتیب و توالی آنها عمدتاً به صورت گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن است.

اگرچه هم‌زمان با پیدایش شیوه‌های آموزش زبان و گسترش بحث‌های نظری،

مسائل گوناگون دیگری از قبیل ضرورت‌های محیطی، ارتباط فرهنگی، تعامل بین فرهنگی، جامعه‌شناسی زبان مقصد و غیره در مورد مهارت‌های چهارگانه مطرح می‌شود، ولی در ادبیات آموزش زبان، اصطلاح جدیدی برای آن ابداع نگردید. در آخرین دههٔ قرن گذشتهٔ میلادی، در متون تحقیقی آموزش زبان، از مهارت جدیدی با عنوان کلی مهارت پنجم «تفکر» سخن به میان آمد.

مهارت‌های چهارگانهٔ یادشدهٔ زبانی را می‌توان از زوایای مختلف دسته‌بندی نمود. این مهارت‌ها از دیدگاه نحوهٔ برقراری ارتباط به دو مهارت «کتبی» خواندن و نوشتن و مهارت «شفاهی» گوش دادن و سخن گفتن و از دید گنش دانش آموز به دو «مهارت تولیدی» (سخن گفتن و نوشتن) و «مهارت درکی» (گوش دادن و خواندن) تقسیم می‌شوند. از منظر تحلیل داده‌های زبانی، این دسته‌بندی به دو «مهارت پرده‌سازی» شنیدن و خواندن و «مهارت افزایشی» صحبت کردن و نوشتن و از زاویهٔ مسیر حرکت داده‌ها و نحوهٔ دریافت و ارسال پیام به دو «مهارت ورودی» گوش دادن و خواندن و «مهارت خروجی» سخن گفتن و نوشتن، قابل تقسیم می‌باشند.

کسب هر یک از مهارت‌های زبانی، توانایی‌های متناسب و متفاوتی را در زبان‌آموز ایجاد می‌کند. مهارت گوش دادن به زبان آموز در تقویت سواد شنیداری به منظور درک پیام گوینده، کمک می‌کند، مهارت سخن گفتن توانایی انتقال مقصود را پرورش می‌دهد، مهارت خواندن موجب توانایی زبان‌آموز در درک مطلب و استنباط پیام متن می‌گردد و مهارت نوشتن، توانایی زبان‌آموز را در انتقال پیام، در قالب نوشتار به دنبال دارد.

«در حال حاضر و در پی تغییر نگرش نسبت به زبان، برخی از متخصصان آموزشی، کسب صرف دانش زبانی را دیگر به معنای توانایی زبان‌آموز در برقراری

ارتباط کامل و موفق نمی‌دانند و به همین جهت علاوه بر مهارت‌های چهارگانه، لزوم کسب مهارت دیگری را نیز در فرایند آموزش زبان مورد تأکید قرار داده‌اند. از این مهارت تحت عنوان «مهارت پنجم» نام برده می‌شود، مهارت پنجم مقدماتی برای آمادگی زبان‌آموز و اعتماد به نفس بیشتر وی در جهت تولیدات شفاهی می‌باشد. اطلاق عنوان پنجم برای مهارت‌ها و توانایی‌های تفکرمدارانه، به معنای وجود مهارت‌های اول تا چهارم در آموزش زبان و اولویت‌های آنها بر اساس اعداد نیست. اطلاق عدد پنج به مهارت پنجم الزاماً به معنای کسب این مهارت پس از مهارت نوشتن نمی‌باشد. به طوری که این مهارت در جایگاهی پیش از مهارت‌های گوش دادن و سخن گفتن قرار می‌گیرد و مقدماتی بر مهارت نوشتن محسوب می‌شود. مهارت پنجم به معنای تفکر به تقویت مهارت نوشتن منجر می‌گردد». (حقانی، ۱۳۸۴، ص ۵).

■ نمایه مهارت نوشتن

فعالیت‌ها	توسعه توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی و نوشتاری	زیبا و خوانانویسی	گسترش به کارگیری نشانه‌های نگارشی	آشنایی با شیوه‌های گسترش واژه و عبارت	توانایی استفاده از واژگان جدید در نوشته	نگارش: شرح حال نویسی، گزارش نویسی، خلاصه نویسی، تحقیق
املا و واژه‌آموزی	✓	✓	✓	✓	✓	
املا و دانش‌زبانی			✓	✓		

					✓	درک متن
✓	✓	✓	✓	✓		نگارش
				✓	✓	هنر و سرگرمی پایان فصل

■ نمایه کلی آموزش دانش‌ها و مباحث زبانی در فارسی ابتدایی

ششم	پنجم	چهارم	سوم	دوم	اول	پایه دانش‌ها
نا - بی	- گرو گار	- زار - نده	- مند - ستان - دان - ی - ه - ناک - انه	- هم - با - بی - گاه - کار - نا	-	و نداد فزایی
	- بُن - دوست - آمیز و انگیز - نویس	- نامه - خود - ناپذیر	- کش - سر - خوش - دل	- خند - مند - کوش - خوا - فروش - خانه	-	ترکیب سازی

کارکرد و اژگان					تضاد معنایی - جو / چون
مباحث زبانی	جمله - علامت اختصاری - نشانه‌های نگارشی (، . ؟ !)	رابطه معنایی (تضاد) ترادف هم خانواده هم نویسه - ضمائر - علامت مقصوره	-	-	- خوب گوش دادن - توجه به لحن و گزاره آهنگ - اهمیت زبان - فضاسازی حسی و عاطفی در سخن - توجه به کاربرد (، . ، ؟ !) واژه - گسترش واژه - خوب دیدن - ترتیب واژه در جمله

روش‌های آموزش

معلمی، هنری چند سویه است. یک سوی آن توانایی‌های علمی و تخصصی است؛ سوی دیگر، برخورداری از هوش و خلاقیت فکری و سوی دیگر آن، توانایی‌های زبانی است و... اما یکی از اضلاع بسیار مهم و کارا در معلمی، روشمندی و شیوه‌بازنمایی دانش و علم موضوع آموزش و یادگیری است. اعتلای کیفیت آموزش و ثمربخشی معلمان در زمینه بهبود یادگیری شاگردان، به حرفه‌ای شدن معلمان و میزان توانایی آنان در بهره‌گیری از روش‌های متنوع و فعال، وابسته است. معلم حرفه‌ای کسی است که

به شناخت علمی و مهارت‌های عملی در راستای رشد و شکوفایی استعدادهای فطری خود، مجهز باشد و از روش‌های نوین آموزش در کلاس و آموزش بهره ببرد.

برای آشنایی معلمان با روش‌های آموزش، در فصل دوم این کتاب، روش‌های آموزش علمی متناسب با محتوای هر درس به صورت پیشنهادی ارائه شده است. معلمان عزیز می‌توانند با توجه به فضای فیزیکی کلاس، موقعیت جغرافیایی و بومی، وضعیت روحی دانش‌آموزان، وضعیت آب و هوای منطقه، امکانات مدرسه، توانایی‌های شخصی و خلاقیت‌های فردی خود، حس و حال دانش‌آموزان، روش‌ها و الگوها را جابه‌جا نمایند. روش‌های آموزش پیشنهادی در این کتاب منطبق با سطح توانایی‌های جسمی و ذهنی دانش‌آموزان پایه پنجم طراحی شده‌اند و در مواقعی مراحل آموزش براساس مبانی نظری و با رعایت اصل انعطاف‌پذیری، دستخوش تغییر و ساده‌نویسی شده است تا معلمان بتوانند به صورت کاربردی از آنها بهره ببرند. اضافه یا کم نمودن مراحل تعریف شده، در روش‌ها و الگوهای آموزش از جانب معلمان بلا مانع است.

هدف از به‌کارگیری روش‌های مختلف در آموزش، ایجاد تنوع و جذابیت در محیط یادگیری و دلنشین کردن موضوع آموزش است. در این نگاه، معلم از متکلم وحده بودن به تسهیل‌کننده فرایند یاددهی - یادگیری تغییر نقش می‌دهد و از استعدادها و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در جهت بهبود وضعیت آموزشی بهره می‌گیرد. در کتاب‌های راهنمای معلم فارسی سوم و چهارم به صورت مبسوط به چهار روش «قضاوت عملکرد»، «روش آموزش اعضای گروه»، «کارایی گروه» و «روشن‌سازی طرز تلقی» با تأکید بر فعالیت‌های گروهی، همیاری و مشارکتی که در دوره ابتدایی جایگاه ویژه‌ای دارد، پرداخته شد. در این کتاب نیز روش‌های مفید دیگری ارائه شده است که در پی، نمایه درس‌ها و روش‌های پیشنهادی هر یک را آورده‌ایم.

توجه: کاربست روش در فرایند یاددهی - یادگیری نشان از ذهن طبقه‌بندی شده، آموزش طراحی شده و با برنامه دارد. این نوع آموزش، اثرگذار و مفید خواهد بود اما باید به هوش باشیم که خود روش‌ها و مراحل آن، دامی بر دست و پای خلاقیت فردی ما نشوند و ما را در تنگنای خود، گرفتار نسازند.

در کنار روش‌ها، بهره‌گیری از رسانه‌ها و کارافزارهای متنوع آموزشی، هم بر بویایی و تنوع آموزش و هم بر میزان تأثیرگذاری آموزه‌ها خواهد افزود. با توجه به همین مسئله بوده است که امروزه نگاه کارشناسان قلمرو آموزش، دامنه فراخ‌تری پیدا کرده و علاوه بر نسخه چاپی کتاب درسی، رسانه‌هایی همچون فیلم بررسی و تحلیل درس‌ها، کتاب گویا (لوح فشرده) و نسخه شنیداری (لوح فشرده) را نیز تولید کرده‌اند، که لازم است همکاران گرامی، از این رسانه‌ها، به تناسب محتوای درس و فضای کلاس بهره بگیرند.

روش‌های پیشنهادی آموزش درس‌های فارسی پنجم

آبشخور اصلی روش در نظریه و الگو، نهفته است. یعنی هر روش، ریشه در الگو و نظریه علمی ویژه‌ای دارد. کاربران روش‌ها لازم است به این پیوستگی از نظریه تا عمل، توجه داشته باشند و در به کارگیری هر روش، پس زمینه‌های فکری و باورشناختی آن را مطالعه نمایند.

بهره‌گیری از روش در فرایند یاددهی - یادگیری، بیانگر ذهنی علمی و طبقه‌بندی شده است و سامان نظام‌مند کارها و انسجام فکری معلم را نشان می‌دهد. بنابراین، روش باید به آموزش ما جهت بدهد تا از زمان به گونه مؤثرتر استفاده شود؛ رعایت تناسب میان ویژگی‌های روش و محتوا با خواست‌ها و حال و هوای فراگیران و آموزندگان از موضوع‌های بسیار با اهمیت است که نباید به سادگی از آن گذشت.

البته روش فقط باید تسهیل‌گر آموزش و اثرگذار در یادگیری باشد و اگر خود روش به قید و بندی بر دست و پای ذهن آموزگار تبدیل شود، خلاقیت فردی را از او می‌گیرد و تقلید تنها از یک قالب بی روح، هیچ تأثیری ندارد. به همین سبب ما از واژه «پیشنهادی» بهره گرفته‌ایم تا این‌گونه برداشت نشود که حتماً باید هر درس را بر پایه روشی آموزش دهید که این جا ذکر شده است. انعطاف‌پذیری از اصول برنامه زبان‌آموزی است. بنابراین، از روش‌ها به اندازه‌ای بهره می‌گیریم که به آموزش و میزان اثرگذاری آن کمک کند.

نام درس	روش تدریس	نام درس	روش تدریس
درس یک : تماشاخانه	روش نمایشی با تلفیقی از روش مشارکتی ساده (بحث گروهی)	درس نه : نام آوران دیروز، امروز، فردا	پیش سازمان دهنده
درس دو : فضل خدا	دریافت مفهوم	درس ده : نام نیکو	قضاوت عملکرد - کارایی گروه
درس سه : رازی و ساخت بیمارستان	حل مسئله و پرسش و پاسخ	درس یازده : نقش خردمندان	الگوی کاوشگری
درس چهار : بازگان و پسران	کارایی گروه	درس دوازده : آزاد	قضاوت عملکرد
درس پنج : چنار و کدوبن	ایفای نقش + قصه - گویی	درس سیزده : روزی که باران بارید	بحث گروهی
درس شش : سرود ملی	تدریس اعضای گروه	درس چهارده : شجاعت	روشن سازی طرز تلقی
درس هفت : آزاد	بارش فکری	درس پانزده : کاجستان	ایفای نقش (نمایش خلاق و قصه گویی)
درس هشت : دفاع از میهن	مشارکتی ساده و واحدکار + قصه گویی (نقالی)	درس شانزده : وقتی بوعلی کودک بود	الگوی کاوشگری، ایفای نقش با تنظیم سناریو
		درس هفده : کار و تلاش	بارش مغزی، ایفای نقش به صورت شعر و قصه گویی

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

با توجه به اینکه برنامه زبان آموزی بر نگرش شبکه‌ای استوار است؛ همه مهارت‌های زبانی به صورت در هم تنیده آموزش داده می‌شوند. یعنی هم‌زمان با خوانش متن، سواد دیداری، تصویربرداری ذهنی، درک و دریافت و ضبط شکل نوشتاری کلمات نیز تقویت می‌شود. بنابراین به هنگام آموزش مهارت‌های خوانداری یا شفاهی زبان، مقدمات مهارت‌های کتبی یا نوشتاری نیز آموخته می‌شود.

پس ارزشیابی نیز باید با آموزش، در هم تنیده شود و از شیوه‌های آموزش متأثر باشد؛ ارزشیابی کیفی (توصیفی) این فرصت را در پایه پنجم فراهم نموده است. معلمان با به‌کارگیری درست و منطقی ارزشیابی کیفی به عنوان ابزاری در خدمت آموزش، می‌توانند از این طریق، فرایند یادگیری را در محیط فعال و پویای کلاس، بهبود بخشند.

■ معلمان می‌توانند با استفاده به موقع از ابزارهای ارزشیابی کیفی به اطلاعات معتبر و مستند برای شناخت دقیق و همه جانبه فراگیران دست یابند و براساس تفاوت‌های فردی آنان به حذف مقایسه دانش‌آموزان بپردازند و هر کس را با توجه به توانایی‌های خودش مورد سنجش و ارزیابی قرار دهند.

■ در ارزشیابی کیفی با ارائه بازخوردهای مناسب، می‌توان فضای روانی و عاطفی مطلوب را برای اولیا و دانش‌آموزان فراهم آورد.

■ ارزشیابی کیفی فرصت خوبی برای شناخت استعدادها و دانش‌آموزان فراهم می‌کند و یک معلم متعهد با شناساندن این توانایی‌ها به بچه‌ها، فضای تقویت انگیزه یادگیری و مهارت خودارزیابی و اعتماد به نفس را برای آنان ایجاد می‌کند.

ارزشیابی کیفی، فرایند محور است تا معلم بتواند به توانایی‌های دانش‌آموزی که باورش دارد، در طول فرایند آموزش و یادگیری، به‌بایبخشد و بتواند درخصوص پیشرفت تحصیلی – تربیتی دانش‌آموزانش، مطابق با مجموعه مستندات فرایندی و تکوینی، در یک دوره زمانی معنادار، و نه براساس یک ورقه امتحانی پایانی، که معلوم

نیست در چه فضای روانی به بار نشسته و شکل گرفته، داوری کند و تصمیم بگیرد. ارزشیابی کیفی فضای مقایسه هر دانش آموز را با خودش شکل می دهد تا هر دانش آموز خودش باشد و طعم تلخ شکست و قالبی بار آمدن را مرور نکند. یعنی مدرسه، نقش بی بدیلی برای جستجو، دست ورزی، حل مسئله، پرورش خلاقیت و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، در کیفیت بخشی به برنامه های مدرسه، دارد؛ و در حقیقت، کانون اصلاحات نظام های آموزشی به حساب می آید و همواره ضرورتی اجتناب ناپذیر برای قضاوت صحیح، تصمیم سازی درست و اقدام آگاهانه می باشد.

معلمان محترم باید با بهره گیری اصولی از شیوه ارزشیابی کیفی و به کارگیری اطلاعات لازم، معتبر و مستند، برای شناخت دقیق و همه جانبه فراگیران در ابعاد مختلف یادگیری با استفاده از روش ها و ابزارهای مناسب سنجش، همانند آزمون ها (به ویژه آزمون های عملکردی)، پوشه کار و چک لیست، اطلاعات را جمع آوری نموده تا براساس آن، بازخوردهای کیفی مورد نیاز، برای کمک به یادگیری بهتر، در فضای روانی - عاطفی مطلوب تر را ارائه نمایند.

رویکرد ارزشیابی کیفی در فارسی پایه پنجم ابتدایی

- فراهم نمودن زمینه مشارکت فعال دانش آموز و اولیا در فرایند ارزشیابی چهار مهارت زبان آموزی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن)
- استفاده بهینه از ابزارهای متنوع ارزشیابی کیفی در جمع آوری اطلاعات، متناسب با اهداف دروس فارسی و مبتنی بر عرصه ها و عناصر برنامه درسی ملی
- بهره گیری از نتایج ارزشیابی کیفی در رفع موانع یادگیری دانش آموز و ارتقا توانمندی های وی در مهارت های زبان آموزی و مهارت فرازبانی تفکر و نقد
- تقویت فعالیت های گروهی و مشارکتی در فرایند یاددهی و یادگیری عناصر سازه ای کتاب خوانداری و نوشتاری.

اهداف ارزشیابی کیفی - توصیفی در فارسی پنجم ابتدایی :

- افزایش بهداشت روانی محیط یاددهی - یادگیری درس فارسی و ایجاد فضایی

لذت‌بخش و علاقه‌مندی به ادبیات فارسی به عنوان میراث گران سنگ و معتبر
■ کمک به رشد همه جانبه و متعامل دانش‌آموزان در چهار مهارت زبان‌آموزی،
با افزایش شناخت آنان از طریق ابزارهای مختلف ارزشیابی
■ ایجاد فضای رقابت سالم و انگیزه تلاش بیشتر در دانش‌آموزان نسبت به
یادگیری آموزه‌های زبان فارسی

■ رشد خلاقیت و افزایش روحیه پرسشگری در خصوص محتوای دروس و
انجام فعالیت‌های یادگیری در کتاب‌های خوانداری و نوشتاری
توصیه‌های کلی به معلمان در بهبود فرایند ارزشیابی کیفی درس فارسی
پنجم :

■ شناسایی عوامل مؤثر در فرایند یاددهی - یادگیری دانش‌آموزان به جای
شناسایی میزان یادگیری آنان

■ استفاده متنوع از ابزارهای ارزشیابی کیفی به جای آزمون‌های کتبی پیاپی
■ استفاده صحیح و دقیق از عبارات‌های کیفی - توصیفی در ارائه بازخورد به
خانواده‌ها

■ تغییر نقش انفعالی و پاسخ‌دهندگی دانش‌آموزان (به سؤالات طرح شده)، به
نقشی فعال در جریان سنجش از طریق خودارزیابی و مشارکت در تولید ابزارها
■ تغییر نقش معلم از تهیه و تولیدکننده سؤالات آزمون‌ها و اجرای آنها به فراهم
آورنده زمینه‌یاری به دانش‌آموز در ارتقا سطح تلاش و کوشش در یادگیری فارسی
■ تأکید بر ابعاد مختلف یادگیری مبتنی بر وجوه شخصیتی، به جای تأکید بر
دانش و معلومات

■ ایجاد در هم تنیدگی بین ارزشیابی و آموزش به صورت جریانی پیوسته و توأمان
■ توجه به عملکرد واقعی دانش‌آموز در جریان یادگیری مهارت‌های زبانی به جای
توجه به محفوظات.

انتظارات از آموزگاران پایه پنجم در ارزشیابی کیفی درس فارسی :
■ معلم با به کارگیری ارزشیابی کیفی، یادگیری مهارت خواندن، نوشتن، سخن-

گفتن و گوش دادن را از سطح قابل قبول به سطح بسیارخوب، عمق و بهبود بخشد.

■ با برقراری رابطه انسانی و استفاده از ابزارهای ارزشیابی کیفی، نگرش مطلوبی نسبت به یادگیری درس فارسی در دانش‌آموزان ایجاد کند.

■ با کاهش بازرسی‌های پیوسته و ملال‌آور و تعدد امتحانات کتبی، بهداشت روانی کلاس فارسی را افزایش دهد.

■ با شفاف‌سازی انتظارات آموزشی خود از درس فارسی، اعتماد به نفس، انگیزش تحصیلی و استقلال عمل دانش‌آموزان را افزایش دهد.

■ با بازخوردهای بی‌دری دوستانه و صادقانه به شناسایی وضعیت پیشرفت دانش‌آموز کمک نموده و روحیه نقدپذیری در دانش‌آموز را تقویت نماید.

■ معلم در قالب ارزشیابی کیفی، توانایی اصلاح و بهبود فرایند یادگیری و خودتنظیمی را به دانش‌آموز آموزش دهد.

در ادامه این فصل جدول ارزشیابی کیفی فارسی پنجم می‌آید که مبتنی بر آن، پیشنهادات و الگوهایی کاربردی در هر درس، جهت استفاده معلمان محترم گنجانده شده است.

در این کتاب، متناسب با ساختار هر درس، نمونه‌ای از انواع ارزشیابی کیفی و ابزارهای گردآوری اطلاعات، ارائه گردیده است که از طریق آنها بهبود یادگیری، افزایش بهداشت روانی کلاس، افزایش روحیه نقدپذیری، اعتماد به نفس، حس مشارکت و مهارت خود تنظیمی در دانش‌آموزان ایجاد می‌شود. معلمان توجه داشته باشند که از همه ابزارهای ارزشیابی مثل آزمون‌های عملکردی، پوشه کار، مشاهده، فهرست واری و... به دور از افراط و باحفظ تعادل براساس مقتضیات کلاس و نوع روش درس و روحیات دانش‌آموزان، استفاده کنند و از مداخله‌های مؤثر در مواقع لزوم بهره ببرند.

جدول اهداف، شاخص‌های نظری و سطوح سنجش دروس تخصصی پایه نهم دوره ابتدایی

سنجش عملکرد	
سطح عالی	پایه اصلی را با درک جزئیات بیان می‌کند و در سراسر بیان خود استدلال واضح می‌دهد و نظر خود را از ابتدا تا انتها بیان می‌کند. ارتباط بین بخش‌های مختلف مطلب مشاهده می‌کند و آن را با استفاده از ادبیات می‌کند. بیشتر روایت را ضمنی و با شکی با انگیزگی اعلام و از آن جمله می‌دهد.
سطح خوب	پایه اصلی را بیان می‌کند و به سراسر بیان مطلب خود استدلال واضح می‌دهد و نظر خود را نسبت به آن بیان می‌کند. ارتباط بین بخش‌های مختلف مطالب مشاهده می‌کند و آن را ضمنی و با شکی بیان می‌کند. از امور و جزئیات مختلف مطالب مشاهده می‌کند و آن را ضمنی می‌کند. گاهی روایت را ضمنی و با انگیزگی از امور و جزئیات مختلف مطالب می‌دهد.
قابل قبول	پایه اصلی را بیان می‌کند و به سراسر بیان مطلب خود در اغلب موارد استدلال واضح می‌دهد و ارتباط بین بخش‌های مختلف مطالب مشاهده می‌کند و آن را با انگیزگی می‌کند.
پایه ضعیف	در بیان پایه اصلی واضح و سراسر بیان مطلب خود استدلال دراز و درک ارتباط بین بخش‌های مختلف مطالب مشاهده می‌کند و به آن با انگیزگی اشاره می‌کند و در اغلب موارد انگیزگی می‌کند.
سطح خوب	پایه خود را به صورت مستقیم و سراسر بیان می‌کند و در گفت و گو با دیگران مستقیم نظر می‌دهد.
قابل قبول	پایه خود را به صورت مستقیم و در بیشتر موارد با استدلال بیان می‌کند و در گفت و گو با دیگران مستقیم نظر می‌دهد.
پایه ضعیف	در بیان پایه اصلی و مستقیم نظر می‌کند و در گفت و گو با دیگران به صورت مستقیم نظر می‌دهد.
سطح خوب	سوی واضح روایت را مشخص می‌کند و واضح و مستقیم بیان می‌کند و با استفاده از حد و حدودی اطلاعات بیان می‌دهد.
قابل قبول	سوی واضح روایت را مشخص می‌کند و واضح و مستقیم بیان می‌کند و با استفاده از حد و حدودی اطلاعات بیان می‌دهد.
پایه ضعیف	سوی واضح روایت را مشخص می‌کند و واضح و مستقیم بیان می‌کند و با استفاده از حد و حدودی اطلاعات بیان می‌دهد.

مهارت مورد سنجش	محتای مورد سنجش	مهارت مورد سنجش
پایه ضعیف	- بیان درست پایه اصلی - بیان دقیق شش‌خطی و توجه به جزئیات مطالب و استدلال - ادب در هنگام تکلم	- مهارت‌های مذاکره - مهارت‌های حل مسئله - مهارت‌های تصمیم‌گیری
قابل قبول	- بیان درست پایه اصلی - بیان دقیق شش‌خطی و توجه به جزئیات مطالب و استدلال - ادب در هنگام تکلم	- مهارت‌های مذاکره - مهارت‌های حل مسئله - مهارت‌های تصمیم‌گیری
سطح خوب	- بیان درست پایه اصلی - بیان دقیق شش‌خطی و توجه به جزئیات مطالب و استدلال - ادب در هنگام تکلم	- مهارت‌های مذاکره - مهارت‌های حل مسئله - مهارت‌های تصمیم‌گیری
سطح عالی	- بیان درست پایه اصلی - بیان دقیق شش‌خطی و توجه به جزئیات مطالب و استدلال - ادب در هنگام تکلم	- مهارت‌های مذاکره - مهارت‌های حل مسئله - مهارت‌های تصمیم‌گیری

مهارت‌های خوانندگی

از ادراک جدول اهداف، اشتباهات محتمل و سطح عملکرد در درس، طراح می‌تواند نتیجه تئوری ایجاد کند.

سطح یادگیری

عملی خوب	تکلیف صحیح و از راهی گام‌های درسی آه آه جمع یا تشخیص می‌دهد. آنها را می‌توان درست و زیاده‌تر می‌داند و در مسئله‌های مشابه به هم می‌تواند کامل پاسخ می‌دهد.
خوب	تکلیف صحیح و از راهی گام‌های درسی را تشخیص می‌دهد. آنها را می‌توان درست و زیاده‌تر می‌داند و به اکثر درسی‌های مشابه پاسخ می‌دهد.
قابل قبول	تکلیف صحیح است و از راهی گام‌های درسی را تشخیص می‌دهد و آنها را می‌تواند درست و زیاده‌تر می‌داند و در مسئله‌های مشابه پاسخ می‌دهد.
نیاز به آموزش	در تشخیص و درسی تکلیف صحیح و از راهی گام‌های درسی را تشخیص می‌دهد و آنها را می‌تواند درست و زیاده‌تر می‌داند. در راهی گام‌های درسی، سعی خطای می‌کند و اصول درست‌نویسی و تشخیص تکلیف‌ها را به‌دست می‌آورد و در مسئله‌های مشابه به هم می‌تواند کامل پاسخ می‌دهد.
خوب	در راهی گام‌های درسی، سعی خطای می‌کند و اصول درست‌نویسی و تشخیص تکلیف‌ها را به‌دست می‌آورد و در مسئله‌های مشابه به هم می‌تواند کامل پاسخ می‌دهد.
قابل قبول	در راهی گام‌های درسی، سعی خطای می‌کند و اصول درست‌نویسی و تشخیص تکلیف‌ها را به‌دست می‌آورد و در مسئله‌های مشابه به هم می‌تواند کامل پاسخ می‌دهد.
نیاز به آموزش	در درسی می‌تواند و در وقت اصول درست‌نویسی و تشخیص تکلیف‌ها را پاسخ و تشخیص می‌کند و در تئوری‌ها هم می‌تواند.

- تشخیص و کاربرد صحیح واحدها - پاسخ به پرسش‌های اضافی - رعایت حواشی و حواشی نویسی	- نوشتن درست به پرسش‌های نگارشی - نوشتن متن ساده با رعایت نکات نگارشی - نوشتن متن خلاقانه
- تقویت مهارت درست‌نویسی - تقویت مهارت زیست‌نویسی و از راهی جدولت	تقویت مهارت نگارشی و آهنگ
فرهنگ‌نویسی و آهنگ	نگارشی و آهنگ
مهارت‌های نوشتاری	

بخش دوم
پدرسی درس ها

سخنی با معلمان محترم کلاس‌های چند پایه

براساس مصوبه شورای عالی آ.پ. در پایه پنجم ابتدایی، در یک هفته، هفت ساعت به درس فارسی (خوانداری و نوشتاری) اختصاص دارد. منظور از هفت ساعت هفت جلسه (زنگ) پنجاه دقیقه‌ای است که پرداختن به کلیه فعالیت‌های دستوری، ادبی، نگارشی، املائی و ... در این بازه زمانی اتفاق می‌افتد. به همین جهت در تدوین برنامه کلاسی تفکیک عنوان (املا، انشا، جمله‌نویسی، خوانداری، نوشتاری و...) صورت نمی‌گیرد و این هفت جلسه با نام فارسی قید می‌شود و معلم به تشخیص خود و با توجه به موقعیت کلاس، فرایند

آموزش را برنامه‌ریزی می‌کند. برای مثال اگر اکثر دانش‌آموزان در املا ضعف دارند، معلم ساعات بیشتری را به تقویت مهارت املا، اختصاص می‌دهد. مهم تکمیل آموزش محتوای کتاب، مطابق با جدول بودجه‌بندی مورد توافق شورای آموزشی مدرسه است.

در این فصل با احتساب ماه‌های مفید آموزشی و در نظر گرفتن موقعیت کلاس‌های چندپایه، دوزبانه، پرجمعیت و تعطیلی پیش‌بینی نشده، براساس تنوع آب و هوایی در کشور، تعطیلات نوروزی و... برای آموزش کامل هر درس فارسی حدود هشت تا یازده جلسه در نظر گرفته شده است، تا معلمان با آرامش، فرصت انجام کلیه فعالیت‌ها

را منطبق با اهداف بیان شده، داشته باشند. تقلیل تعداد درس‌ها از ۲۲ درس به ۱۷ درس با هدف تعمیق و تثبیت مطالب درسی، صورت گرفته است تا سطح یادگیری به یادگیری پایا، ارتقا پیدا کند و محتوای آموزشی در ذهن و اندیشه دانش‌آموزان نهادینه گردد.

ادبیات فارسی با همه اجزا و ارکان زندگی روزمره دانش‌آموزان در هم تنیده است؛ لذا با تأکید فراوان از معلمان گرامی درخواست می‌گردد با تعهد و تلاش، برای همه عناصر سازنده کتاب فارسی اهمیت قائل شوند. روش‌ها، شگردها و پیشنهادهایی که در این فصل به صورت درس به درس ارائه گردیده، تلنگری بر گستره دانش و خلاقیت معلمانی است که در کلاس آموزش فارسی، خالق زیبایی‌هایی شگرف خواهند بود.

در نظام آموزش رسمی ما، کلاس‌های ۶ پایه براساس دو دوره ابتدایی و متوسطه تا سال ۱۳۴۵ رواج داشت و از مهرماه ۱۳۴۵ آموزش رسمی به سه دوره ابتدایی، راهنمایی و متوسطه تقسیم گردید و دوره آموزش ابتدایی ۵ ساله شد؛ از سال ۱۳۹۱ با تصویب برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، نظام آموزش ۶+۳+۳ به اجرا در آمد و دوره ابتدایی در شش سال، سازماندهی گردید.

از آغاز تاکنون در نظام آموزشی ما کلاس چندپایه، برنامه آموزشی مستقل از آموزش رسمی نداشته و دارای معلم و کتاب ویژه نبوده است و این خود سرآغاز پیدایی گره‌ها و مشکلات آموزشی است.

مقصود از کلاس‌های چند پایه «کلاسی است با حضور دانش‌آموزان دو یا چند پایه تحصیلی که با تدریس یک معلم و در یک کلاس درس تشکیل و اداره می‌شود» (آقازاده و فضل، ۱۳۸۴).

برخی از مشکلات این گونه مدارس

۱- مشکل نیروی انسانی: در کلاس چند پایه، معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی همه برنامه‌های درسی، امور اداری مربوط به مدیر، متصدی امور دفتری،

وظایف مرتب بهداشت، معلم ورزش و... را به عهده دارد.

۲- الگوی آموزشی: آموزش چندپایه، به دلیل داشتن

شرایط ویژه، نیازمند تغییر و طراحی الگوی ویژه است.

۳- آموزش: معمولاً معلمان برای تدریس در این کلاس‌ها،

آمادگی، اطلاعات و تجربیات مناسب ندارند و از آموزش لازم و ویژه که زمینه‌ساز تجربه عملی و تفکر جدی درباره تدریس چندپایه باشد؛ برخوردار نیستند.

۴- سازماندهی برنامه درسی: برنامه درسی غیرقابل انعطاف و پایه محور،

مشکل دیگری است که در آموزش چند پایه وجود دارد؛ آموزش مطالب و مفاهیم یکسان با کلاس‌های عادی، در زمان کم با حجم زیاد و کمبود امکانات برای معلمی که معمولاً آموزش خاصی ندیده، معلم را به آزمایش و خطا دچار می‌کند.

۵- موقعیت جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی: اکثر کلاس‌های چند پایه

(۳۰ درصد کلاس‌های روستایی) در مناطق محروم روستایی، مناطقی با جمعیت کم، کمبود امکانات، مشکلات اقتصادی با تفاوت‌های زبانی و گویش‌های محلی (مسئله دوزبانگی) قرار دارند.

۶- وقت: یکی از مشکلات معلمان چندپایه کمبود وقت است. براساس

استانداردهای جهانی آموزش و پرورش مدت آموزش به طور متوسط ۳۱۱ دقیقه در روز است. در مدارس ابتدایی کشور ما در حدود ۲۴۰ دقیقه در روز است.

برنامه درسی فارسی با توجه به این مسایل و واقعیت‌های موجود در

فضای آموزش رسمی کشور، طراحی شده و کتاب فارسی نیز بر پایه همین نگرش تدوین و سازماندهی گردیده است و روح برنامه با اصل انعطاف‌پذیری، همخوانی دارد.

توجه به نکات زیر در آموزش فارسی در کلاس‌های چندپایه مؤثر است

● تعداد دروس از بیست و دو درس به هفده درس کاهش پیدا کرده و این کاهش باعث آزاد شدن زمان بسیار زیادی خواهد شد.

● ارتباط بین مطالب کتب پایه سوم و ششم با کتاب فعلی بسیار بالا و منطقی بوده و تدریس به پایه‌های پایین‌تر بازآموزی را در پایه‌های بالاتر و بالعکس پیش‌خوانی را در پایه‌های پایین‌تر باعث می‌شود.

● در صورت رعایت لحن ادبی شعر، متن درس‌ها و بخوان و بیندیش‌ها، فضای التذاذ برای دیگر دانش‌آموزان پایه‌های موجود در یک کلاس ایجاد خواهد شد.

● اکثر فعالیت‌های خوانداری و نوشتاری به صورت فعالیت‌هایی که در گروه انجام می‌شود، پیش‌بینی گردیده؛ لذا فرصتی را به معلم می‌دهد تا نسبت به نظارت و هدایت فرایند آموزش هم‌زمان سایر پایه‌ها، اهتمام ورزد.

● روش‌های آموزش املا به صورت‌های مختلف و خلاقانه پیشنهاد گردیده است، معلمین محترم می‌توانند در تدریس املاي آموزشی، تمام پایه‌ها را در یک زنگ درگیر نمایند.

● صندلی صمیمیت یکی دیگر از فعالیت‌های بارز این کتاب، جهت تقویت مهارت سخن گفتن و شکوفا ساختن استعداد سخنوری و تقویت حس اعتماد به نفس در دانش‌آموزان می‌باشد. در این قسمت معلم می‌تواند با توجه به توانایی راهبری کلاس، بسیاری از موضوعات کتاب تعلیمات اجتماعی، هدیه‌های آسمان و حتی مباحثی از علوم و ریاضی را با این قسمت تلفیق نماید.

● ملزم کردن دانش‌آموزان به حفظ شعر، حافظه آن‌ها را تقویت خواهد کرد. در آموزش فعالیت مذکور، پیشنهاد شده هر روز چند دقیقه به صورت همخوانی مبادرت به حفظ شعر شود، دانش‌آموزان دیگر پایه‌ها هم می‌توانند در این فعالیت شرکت نمایند.

● در صورت نبود لوازم پخش صوت برای استفاده از کتاب گویا یا متن‌های شنیداری، دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر می‌توانند با نظارت معلم این کار را انجام دهند.

● دانش‌آموز پایه بالاتر به عنوان «معلم یار»، می‌تواند در تمرین خواندن متون، با (راهنمایی و نظارت معلم) که به صورت خطایی، سطرخوانی، دکلمه‌خوانی و جمله‌خوانی انجام می‌گردد، بسیار مؤثر باشد.

یکی از موضوع‌های مهم در اجرای موفق برنامه آموزش در کلاس‌های چند پایه، مدیریت درست و دقیق زمان و برنامه‌ریزی سنجیده برای این کار است. از این رو انتظار می‌رود آموزگاران گرامی با هماهنگی معاونت آموزشی و بنابر تشخیص خود و با توجه به میزان پیشرفت فرایند یاددهی - یادگیری و توانایی فراگیران و نیز شرایط ویژه اقلیمی در اجرای بهینه و مؤثرتر آموزش گام بردارند.

ستایش

■ اهداف

- ۱- تربیت روحیهٔ ایمان به خدا
- ۲- توجه به یکی از مبانی باورشناختی و فرهنگ دینی «آغاز هر کاری به نام خدا»
- ۳- پرورش ایجاد فضایی معنوی و خاطره انگیز
- ۴- توجه به خوش آغازی به عنوان یک اصل فرحبخش در ابتدای راه
- ۵- شوق انگیزی و ایجاد جاذبه در دانش آموزان در همان نخستین روز گشایش کتاب.

■ روش پیشنهادی آموزش

■ جلسهٔ اول : تدریس	
۳۰ دقیقه	اجرای روش
۲۰ دقیقه	درنگ و تأمل در متن

خوانش موزون و آهنگین فردی، جمع خوانی، اجرای نمایشی و دکلمه وار. به سبب اینکه صفحه ستایش، اولین برگ آغاز سفرنامه آموزش و نخستین روز زنگ فارسی و شاید آغاز مدرسه و سال تحصیلی هم باشد؛ بنابراین، شروع گیرا و جدّاب، می‌تواند بهترین خاطره و برانگیزاننده‌ترین لحظه برای قدم گذاشتن در یک فضای جدید یادگیری باشد.

شعری که برای این صفحه، انتخاب شده، گلچینی از کتاب ارجمند «مخزن الاسرار» اثر «نظامی گنجه‌ای» سراینده قرن ششم است:

«ای همه هستی ز تو پیدا شده خاک ضعیف از تو توانا شده

از پی توست این همه امید و بیم هم تو ببخشای و ببخش، ای کریم».

این شعر، از موسیقی تند با ضرب آهنگ‌های کوتاه برخوردار است؛ این ویژگی با دنیای کودکان هم کاملاً همخوانی دارد. اگر در خواندن، این آهنگ طربناک، رعایت شود؛ کودکان را به دست افشانی و نشاط وا می‌دارد.

لحن مناسب این شعر، لحن ستایشی است. موضوع شعر هم ستایش پروردگار عالم است. بنابراین حفظ روحیه تواضع و حالت ستایشگرانه در برابر حق، با بهره‌گیری از حرکات بدن، به خوانش، روح و جان و حس و حالی ویژه می‌بخشد و بر دامنه تأثیر محتوا بر شنونده، می‌افزاید.

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	خوانش با لحن و آهنگ
۳۰ دقیقه	درک متن

درک متن: گروه‌بندی دانش‌آموزان و بحث و گفتگو در باره آنچه که خوانده‌اند با راهنمایی و هدایت آموزگار.

درس اول : تماشاخانه

درس دوم: فضل خدا

فصل اول

آفرینش

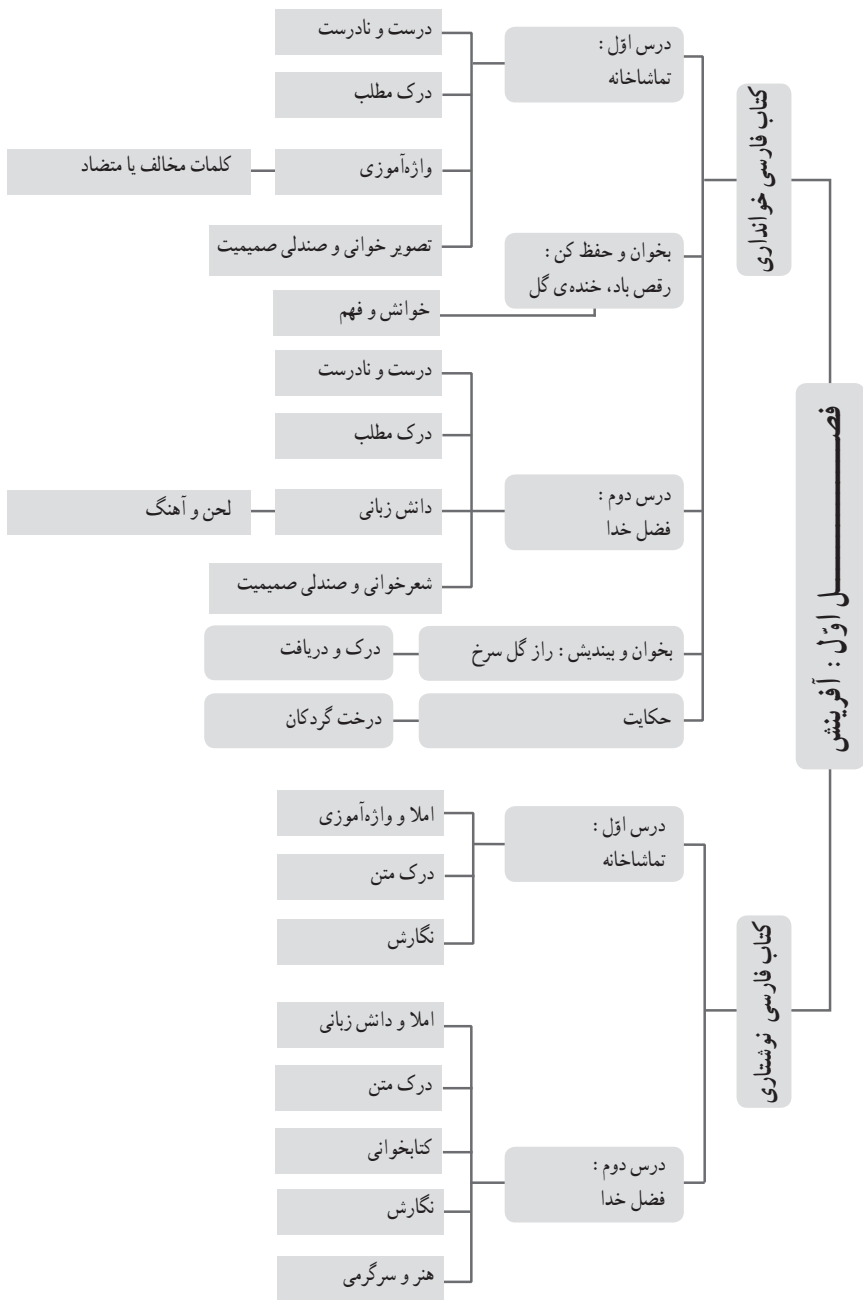
ساختار و محتوای فصل و درس‌ها در یک نگاه

توجه: ایجاد نقشه ذهنی و شبکه مفهومی

پیش از ورود به محتوای درس‌ها و آموزه‌های هر فصل، لازم است در صفحه عنوانی فصل‌ها، درنگ کنیم و فرصتی برای تأمل ایجاد کنیم. صفحه‌های عنوانی فصل‌ها در حقیقت، ایستگاهی هستند که ما در آن توقف می‌کنیم و موضوع و مفهوم کلی عنوان فصل را بهانه تفکر و تأمل قرار می‌دهیم. عنوان فصل، هسته مرکزی شبکه مفهومی و نقشه ذهنی ما را تشکیل می‌دهد. هر یک از درس‌ها، حکایت، بخوان و بیندیش و شعرخوانی، پرتوهای معنایی آن شبکه مفهومی فصل را کامل می‌کنند.

ایجاد فرصت و گفتگو درباره کشف ارتباط میان عنوان فصل و درس‌ها و دیگر عناصر محتوایی یک فصل، به معلم کمک می‌کند آموزش را بر پایه یک نقشه و طراحی، ارائه نماید و ارتباط بخش‌های مختلف فصل را به خوبی تبیین کند. این کار به ذهن دانش‌آموزان جهت و انسجام می‌بخشد و درک و دریافت محتوای فصل و ارتباط درس‌ها و اجزای محتوایی را آسان می‌سازد.

بنابراین، پیش از آغاز آموزش در هر فصل، ترسیم نمودار شبکه مفهومی برای ایجاد نقشه ذهنی یاددهی – یادگیری، گام بسیار با ارزشی است.

اهداف فصل اول:

- ۱- آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با آفرینش خالق بی‌همتا و نعمت‌های خداوند
  - ۲- تقویت مهارت روخوانی با رعایت لحن مناسب
  - ۳- تقویت مهارت سواد خواندن و ارتقاء سطح درک متن و اهمیت دادن به آن
  - ۴- تقویت حافظه و توانایی حفظ شعر
  - ۵- توانایی کاربرد ضرب‌المثل در گفته‌ها و نوشته‌ها
  - ۶- تقویت مهارت قصه‌گویی و شناخت ساختار آن
  - ۷- تقویت مهارت رونویسی، املا، نگارش و پرورش ذهن خلاق
  - ۸- تقویت مهارت سخن گفتن و تصویرخوانی
  - ۹- تقویت سواد دیداری یا دقت بصری
  - ۱۰- توانایی انتقال پیام در قالب نمایشنامه
  - ۱۱- پرورش علاقه‌مندی به زیبانویسی در خط تحریری
  - ۱۲- آشنایی با نکات دستوری و پرورش کاربست آن
  - ۱۳- طبقه‌بندی و گسترش واژگان ذهنی
  - ۱۴- آشنایی با شاعران بزرگ، سعدی و پروین دولت‌آبادی
- ... و
- ۱۵- گسترش دامنه لغات با کمک گرفتن از مخالف معنایی واژگان.

● درس اول:

تماشاخانه

■ اهداف

- ۱- تقویت تأمل و تفکر با معرفی برخی از نمونه‌های زیبایی طبیعت
- ۲- تقویت مهارت شکرگزاری و پاسداری از آفریده‌های خدا
- ۳- تقویت مهارت خوب دیدن به عنوان یکی از راه‌های شناخت خداوند
- ۴- تقویت روحیه کنکاش و تفکرمداری در دانش‌آموزان در خصوص بحث آفرینش
- ۳- یادآوری واژگان متضاد و مخالف و تثبیت شناخت این گروه از واژگان
- ۴- تقویت دقت دیداری و تفکر و همچنین مهارت سخن گفتن با فعالیت تصویرخوانی و صندلی صمیمیت.

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل

آموزش درس

۵۰ دقیقه

توجه: زمان‌بندی، پیشنهادی است و شامل آماده‌سازی کلاس و جمع‌بندی پایان وقت نیز می‌شود.

متن این درس، ترکیبی از دو بخش است. بخش نخست، نوشتهٔ دکتر فریدون اکبری شلدره، و بخش پایانی، چکیدهٔ کتاب «آفریده‌های ساکت خدا» به قلم «نانسی سویتلند» و ترجمهٔ «سیدحسین سیدی» است که دفتر نشر فرهنگ اسلامی آن را در سال ۱۳۷۹ برای کودکان، منتشر کرد. در این کتاب، مجموعه‌ای از آفریده‌های خداوند که صدای آنها شنیده نمی‌شود، به شکل تصویری و رنگی معرفی می‌شود. این آفریده‌ها عبارت‌اند از: پروانه، قطره‌های باران، کرم‌های زیر خاک، ماهی، ابرهای آسمان، علف‌ها، برگ‌های درخت، رشد بذرها، عنکبوت‌ها، سر زدن شب‌نم صبحگاهی، و تغییر شب و روز.

روش‌های پیشنهادی آموزش :

روش نمایش (نشان دادن فیلم یا عکس‌هایی از طبیعت و زیبایی‌های آن) + بحث گروهی

روش آموزش : آموزگار با نشان دادن تصاویر یا نمایش فیلمی از طبیعت، از دانش‌آموزان می‌خواهد که با دقت آنها را تماشا کنند. سپس دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند تا در مورد فیلم یا تصاویری که دیده‌اند در گروه خود به بحث و گفت‌وگو بپردازند. آموزگار آنها را ترغیب می‌کند، سؤالاتی را در این زمینه طرح کند و از گروه‌های دیگر بپرسد. خود نیز با طرح سؤالاتی گروه‌ها را وادار به تفکر در مورد پدیده‌ها و زیبایی‌های آفرینش می‌کند. در نهایت با هدایت آموزگار و تفکر دانش‌آموزان، آنان به این نتیجه می‌رسند که خالق این همه زیبایی و نظم در آفرینش، خداوند یکتا و تواناست. برای تدریس این درس از روش گردش در طبیعت و گلگشت و مشاهده نیز می‌توان بهره گرفت.

مراحل اجرای روش فوق :

- ۱) نمایش فیلم یا نشان دادن تصاویری از طبیعت :
- ۲) گروه‌بندی دانش‌آموزان جهت تفکر و بحث گروهی در مورد آنچه دیده و شنیده‌اند :

- ۳) طرح سؤالاتی توسط دانش‌آموزان و پرسیدن از گروه‌های دیگر
- ۴) نتیجه‌گیری دانش‌آموزان از کلیه مباحث و کشف مفهوم تماشاخانه (یعنی کلیه آفریده‌های پروردگار و نظم آفرینش) و بیان اینکه خداوند یکتا و توانا آفریدگار این همه نظم و زیبایی است.

خوانش متن

با استفاده از لوح فشرده صوتی «کتاب گویا» متن درس را برای دانش‌آموزان

بخش کنید. توجه دانش‌آموزان را به رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه‌ها جلب کنید؛ بدیهی است دانش‌آموزان با الگوبرداری از خوانش متن و تمرین روخوانی به مهارت رعایت لحن متناسب با متن، دست می‌یابند.

■ جلسهٔ دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه آموزشی	۲۵ دقیقه

درک متن

سؤالات درک متن درس در دو قسمت، طُرّاحی شده است :

الف) بخش اول (درست و نادرست) درک اطلاعات آشکار متن را می‌سنجد. نکتهٔ بسیار مهم این است که هر دانش‌آموز خود به سؤال پاسخ دهد. این بخش به صورت جملات خبری طُرّاحی شده که دانش‌آموز هم به لحاظ درستی محتوای جمله و هم از منظر رعایت نکات دستوری باید درستی و نادرستی جمله را تشخیص بدهد. برای این کار، پیشنهاد می‌شود هر دانش‌آموز علائمی در اختیار داشته باشد و در موقع طرح سؤال (درست و نادرست) از آنها استفاده کند.

مثال : هر دانش‌آموز دو کارت داشته باشد که روی آنها کلمات درست و نادرست نوشته شده است. پس از خواندن هر جمله، اگر جمله درست بود، دانش‌آموز کارت درست را نشان می‌دهد و اگر نادرست بود از کارت دیگر استفاده می‌کند. راه مشابه دیگر این است که دانش‌آموز در رنگ هنر آدمک‌هایی به رنگ سبز و قرمز با مقوا بسازد و به نی وصل کند. اگر جمله‌ای که خوانده شد درست بود، دانش‌آموز آدمک سبز را بلند کند و اگر جمله، نادرست بود، از آدمک قرمز استفاده کند.

مزیت این روش آن است که کلّ دانش‌آموزان در فرایند پاسخ‌گویی شرکت می‌کنند، کما اینکه نظم کلاس نیز برقرار است و فضای فرح‌بخش بازی به کلاس

نشاط می‌بخشد.

ب) بخش دوم سؤالات درک مطلب است. در بخش درک مطلب، پرسش‌هایی طرح شده‌اند که کلیه سطوح درک متن را شامل می‌شوند. در پاسخ به سؤال‌های استنباطی لازم است دانش‌آموزان از فضای متن فراتر رفته و از دانش گذشته خود استفاده کنند و به این ترتیب خلاهای متن را پر کنند. به عبارت دیگر برای پاسخ به سؤال‌های استنباطی، دانش‌آموزان باید اطلاعات متن را با دانش پیشین خود درباره موضوع تلفیق کنند تا بتوانند به استنباط برسند.

در هر درس، یک سؤال در درک مطلب خالی گذاشته شده است. یکی از روش‌های فراشناختی در تقویت درک متن، طرح سؤال از متن است؛ بنابراین پرداختن به این سؤال در افزایش درک متن دانش‌آموزان بسیار مؤثر است؛ لذا توصیه می‌شود به طرح یک پرسش اکتفا نشود و سؤال‌های متعددی بیان گردد.

اهمیت درک متن و مسئله ضعف دانش‌آموزان در درک متن، ایجاب می‌کند یک سوم از وقت کلاس به آموزش آن اختصاص داده شود. لازم است توجه شود که تمامی دانش‌آموزان به سؤال‌ها پاسخ دهند. برای این منظور باید ابتدا به آنها زمان دهیم تا فکر کنند و به سؤال‌ها پاسخ دهند.

لازم است معلمان محترم سطوح درک متن را بشناسند و نمونه سؤال‌هایی برای آنها طراحی کنند تا کاملاً بر این حوزه مسلط شوند. البته مرز مشخص و کلیشه‌ای برای دانش‌آموزان در نظر گرفته نمی‌شود و در هر تنیدگی سطوح، در جهت تکمیل یکدیگر به کیفیت درک متن دانش‌آموزان کمک می‌کند.

همچنان که پیشتر گفتیم، سطوح درک متن عبارت‌اند از :

- سطح ۱: دیده و شنیده گویی (درک اولیه)
- سطح ۲: معنایابی (استنباط)
- سطح ۳: برهم نهی (تلفیق)
- سطح ۴: معنا سازی (تفسیر)

واژه‌آموزی

واژه‌آموزی بخش مهمی در توسعه دانش زبانی و شناخت واژگانی دانش‌آموزان در گستره زبان فارسی است؛ پرداختن به آن در قالب بازی و روش‌های کارگروهی و مشارکتی ضرورت دارد. جهت تمرین و تثبیت آموخته‌ها، می‌توان از فرصت تجربه‌های یادگیری و تکلیف شب استفاده نمود. در انتها با ارجاع دادن بچه‌ها به کتاب درسی، این فعالیت را می‌توان در کلاس تکمیل کرد.

در این درس، موضوع آموزش، شناخت روابط معنایی میان کلمات است. کلمات مانند انسان‌ها با یکدیگر ارتباط دارند. برخی با هم دوست هستند؛ برخی با هم ناسازی و تضاد دارند و ... در این درس به کلماتی که با هم رابطه تضاد معنایی و ناسازی دارند، اشاره می‌شود و به این دسته از واژه‌ها کلمات مخالف یا متضاد هم می‌گویند. پس مقصود ما از «متضاد یا مخالف»، تضاد و اختلاف و ناسازی در معنای واژه‌ها است.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- تمرین خواندن (روخوانی)
۲۵ دقیقه	۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (۱)

تمرین خواندن

یکی از ارکان مهم زبان‌آموزی، مهارت خواندن است. خواندن از دو منظر روخوانی و درک مطلب، قابل بررسی است. دانش‌آموزان در پایه‌های پیشین، تمرین‌های قابل توجهی، برای بهبود کیفیت خوانش خود انجام داده‌اند. شایسته است معلمان پایه پنجم نیز با توجه به پیوستگی محتوای کتب درسی فارسی و با در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان از قبیل شرایط جسمانی، آمادگی ذهنی، رشد عاطفی و پرداختن هم‌زمان به مهارت‌های دیگر زبان‌آموزی، به تقویت مهارت خواندن دانش‌آموزان، همت بگذارند.

آن چه در خوانش اهمّیت دارد، توجّه به تلفّظ معیار واژه‌ها و جمله‌های زبان فارسی است که به درک درست کمک می‌کند. لوح فشرده با نام « کتاب گویا»، برای تحقّق همین هدف، آماده شده است. بنابراین لازم است، در کلاس فرصتی برای گوش دادن به خوانش معیار فراهم آید.

فَعَالِیْت‌های نوشتاری (۱): املا و واژه‌آموزی

ابتدا دانش‌آموزان به صورت انفرادی به پرسش‌های این بخش پاسخ دهند؛ سپس در گروه به بررسی و تصحیح پاسخ‌های خود پردازند، در پایان بررسی کلی را معلّم به عمل آورد.

در تمرین شمارهٔ یک (۱)، اشاره به این نکته ضروری است که املا یکی از جلوه‌های مکتوب زبان است و زبان یک مهارت است و مهارت جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی‌آید. تأکید معلّمان بر کلمات دارای ارزش املائی، دانش‌آموزان را به سمت شناسایی درست کلمات، رهنمون می‌سازد و دقّت و توانایی تشخیص آنان را پرورش می‌دهد. تمرین سوم این صفحه به فعالیت واژه‌آموزی می‌پردازد. توصیه می‌شود کلمات متضاد از متن درس، استخراج شود، اما اگر دانش‌آموزی کلماتی خارج از متن درس را با همین معیار (آموزهٔ درس) پیدا کرد و داخل جدول قرار داد، آن نیز درست می‌باشد، چون هدف، یادگیری محتوای درس است.

■ جلسهٔ چهارم	
۱- آموزش لحن	۲۰ دقیقه
۲- تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۳۰ دقیقه

خواندن با لحن مناسب

روخوانی، گام‌هایی دارد؛ یکی از گام‌های آن، خواندن درست و روان یک متن

است. گام بعدی روخوانی، رعایت لحن و آهنگ متن با توجه به شرایط محتوایی و متناسب با فضای حاکم بر متن است. «لحن» حس و حال بخشیدن به آهنگ خواندن و روح دمیدن به متن است. در کلاس‌های درس معمولاً به روخوانی صحیح متن توجه می‌شود، ولی چگونگی لحن و آهنگ آن آموزش داده نمی‌شود؛ لذا آموزش خواندن، ناتمام رها می‌شود.

برای رفع این مشکل، در سال‌های گذشته بر آموزش لحن خواندن تأکید کرده‌ایم. در پایه پنجم نیز در هر درس، یک جلسه به آموزش خواندن با لحن و آهنگ مناسب اختصاص می‌یابد. برای آموزش لحن، ابتدا از چهار دانش‌آموز که لحن خواندن متفاوتی دارند، بخواهید بند اول درس را به ترتیب بخوانند و دیگران کتاب را ببندند و فقط با دقت گوش بدهند. به این ترتیب، توجه دانش‌آموزان به لحن‌های مختلف به هنگام خواندن و تفاوت آن در اثرگذاری بر شنونده، جلب می‌شود. در ادامه به دانش‌آموزان بگویید که هر متن، لحن و آهنگ خاصی دارد. استفاده از لوح فشرده صوتی «کتاب گویا» در آموزش لحن مؤثر است. خواندن با لحن مناسب مهارتی است که با گوش دادن به الگوی مناسب و تمرین و تکرار، حاصل می‌شود.

متن درس اول، لحن روایی — توصیفی دارد و جلوه‌های آفرینش خداوند را در قالب جملاتی روان و بالحنی ملایم به تصویر کشیده است.

■ در لحن توصیفی آهنگ کلام، معمولاً ملایم و نرم است و آرامشی خاص دارد.

■ لحن توصیف یک بخش می‌تواند در کنار لحن توصیف بخش دیگر کامل شود. یعنی توصیف زیبایی‌های چیزی با توصیف زشتی‌ها متفاوت است.

■ به هنگام خواندن، دقت نظر و عنصر تخیل نقشی مهم دارند.

■ این لحن از نظر معنای کلی آهنگ سخن به لحن روایی، نزدیک است.

نکاتی که به طور کلی در خواندن متن با لحن مناسب، مهم هستند، عبارت‌اند از:

۱- در لحن روایی از تک لحنی خواندن متن پرهیز کنید و به تناسب شخصیت‌ها به تغییرات مناسب آهنگ توجه کنید.

- ۲- رعایت سرعت مناسب خواندن در تأثیرگذاری، مهم است.
- ۳- با رعایت دقیق فراز و فرودهای آوایی متناسب با جریان داستان، حالت کشش و انتظار در شنونده برانگیخته می‌شود و با ایجاد گسست‌های آوایی و وصل و درنگ‌های مناسب، او را به گوش‌دادن ترغیب کنید.
- ۴- کلماتی را که می‌خواهید تأثیرگذار باشند، برجسته کنید. این کار با رعایت «تکیه» محقق می‌شود.
- ۵- بهتر است در میانه متن‌ها، حرف (و) به صورت ء خوانده شود تا امتداد آوایی کلام حفظ شود. این مطلب از اهمیت زیادی برخوردار است که متأسفانه در کلاس کمتر به آن توجه می‌شود. رعایت این نکته در خواندن شعر نیز ضروری است.
- ۶- مکث کردن از ابزارهای زیبایی لحن در خواندن است که باید به آن توجه شود؛ مکث به موقع و متناسب با جریان آوایی، بر زیبایی خواندن تأثیر می‌گذارد.

تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

سال گذشته دانش‌آموزان، سطوحی از فرایند درک تصاویر و سخن گفتن منسجم و پرهیز از پراکنده‌گویی را آموخته‌اند. در تثبیت اهداف این فعالیت، که وجه برجسته آن تقویت مهارت سخن گفتن و فن بیان است، دانش‌آموزان به خوانش تصویر (تصویرخوانی) می‌پردازند.

از دید ما، تصویر، موضوع بحث و بررسی است و متن به شمار می‌آید؛ یعنی باید به زبان آموزان فرصت بدهیم تا همانند متن نوشتاری، عناصر تصویر را بخوانند، روابط میان اجزا را کشف کنند و معنایی را که دریافته‌اند، بازگو نمایند. تصاویر انتخاب شده به گونه‌ای است که دانش‌آموزان را به تفکر و وا می‌دارد تا لایه‌های عمیق‌تر تصویر و پیام آن را کشف و درک کنند تا موجب خلاقیت آنها در بیان مطالب از جنبه‌های مختلف گفتاری شود. رشد و تقویت درک تصویر، زمینه ساز رشد مهارت نوشتن نیز خواهد شد. در آموزش این فعالیت، دانش‌آموزان در گروه به بیان دیدگاه‌های خود در مورد تصویر می‌پردازند. بعد از ایجاد فضای مناسب برای بارش مغزی در تصویرخوانی،

دانش‌آموز، روی صندلی صمیمیت قرار می‌گیرد و با توجه به مراحل سخن گفتن، مطالب خود را بیان می‌کند. در پایه پنجم، رسا سخن گفتن و گزیده گویی، مورد انتظار است. این فعالیت در تقویت تفکر و مهارت سخن گفتن دانش‌آموزان، اهمیت زیادی دارد؛ لذا لازم است همکاران محترم از پرداختن به سایر دروس در جلسات درس فارسی خودداری کنند و توجه داشته باشند که آموزش صحیح و کامل درس فارسی، مبتنی بر اهداف تألیف کتاب، در موفقیت دانش‌آموزان در دیگر درس‌ها نیز بسیار مؤثر است.

■ جلسه پنجم	
۲۰ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری ۲ (درک متن)
۳۰ دقیقه	۲- املا

فعالیت‌های نوشتاری، درک متن :

نشانه‌های « اضافه » و « ربط »، به تنهایی معنای مستقلی در زبان ندارند اما برای پیوستن و نسبت دادن اجزای جمله به یکدیگر به کار می‌روند و معنایی را پدید می‌آورند. برخی از «نشانه‌های اضافه» مانند: به، با، از، بر، تا، در، اندر، برای، بهر، روی، زیر و... برخی از «نشانه‌های ربط» مانند: اما، پس، چون، چه، خواه، زیرا، که، لیکن، و، ولی و...

توجه: نشانه‌های اضافه، بر سر کلمات درمی‌آیند و کلمات پس از خود را «متمم» می‌سازند.

مانند: از خانه تا مدرسه، دویدم. (از و تا، نشانه اضافه و خانه و مدرسه، متمم هستند).

نشانه‌های ربط، بین دو جمله، می‌آیند و جمله‌ها را به هم پیوند می‌دهند. مانند:

از خانه تا مدرسه، دویدم ولی به کلاس نرسیدم.

تشخیص این نشانه‌ها و توجه به کارکرد آنها به شناخت ساختار جمله‌ها و

درک مفاهیم متن و انسجام ذهنی دانش‌آموزان کمک می‌کند.

املا

املا نویسی، مهارتی است که جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی‌آید. در این درس، روش آموزشی املا مبتنی بر حافظه دیداری است. حافظه دیداری یا بصری در رشد و پرورش درست نویسی شکل واژه‌ها بسیار تأثیرگذار است. یک «نشانه نوشتاری» را انتخاب کنید. از دانش‌آموزان بخواهید کلماتی را از متن درس که دارای آن نشانه هستند، پیدا کنند. در این تمرین، شما فقط صدای آن حرف را به دانش‌آموزان بگویید و تشخیص شکل صحیح آن را به عهده دانش‌آموز بگذارید. سپس دانش‌آموزان، کلمات یافته شده را روی تخته، بنویسند. (املا پای تخته‌ای).

■ جلسه ششم	
ارزشیابی از فعالیتهای درس	۵۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیتهای درس

استفاده از فهرست مشاهدات یا (چک لیست)، شیوه‌ای است که می‌توانید به کمک آن در باره میزان پیشرفت آموخته‌های دانش‌آموز یا گروهی از آنان بر مبنای عناصر پنج‌گانه جدول هدف‌گذاری برنامه‌درسی، قضاوت کنید. این یادداشت‌ها به شما امکان می‌دهد تا در برنامه آموزش خود میزان حصول به هدف‌های آموزشی را تعیین کنید و بر اساس این اطلاعات، فرایند آموزش خود را بازنگری، اصلاح یا تقویت نمایید. چگونگی تنظیم فهرست مشاهدات به شما بستگی دارد و نیاز نیست برای همه درس‌های فارسی، چک لیست داشته باشید، بلکه بر حسب ضرورت در بعضی از درس‌ها از آن می‌توانید بهره بگیرید.

در ادامه، یک نمونه فهرست مشاهدات (فردی) مربوط به درس اول می‌آید:

بسمه تعالی					
فهرست مشاهدات (چک لیست)					
نام و نام خانوادگی : _____					
درس اوّل فارسی «تماشا خانه»					
پایه : پنجم					
سطوح عملکردی :		خیلی خوب ✓	خوب ✓	قابل قبول ✓	نیازمند آموزش بیشتر
هدف آموزشی	انتظارات معلّم از دانش‌آموزان				
	خیلی خوب	خوب	قابل قبول	نیازمند به تلاش بیشتر	
تفویض تفکر و تعقل	۱- در کاربرد واژه‌آموزی، طبقه‌بندی ذهنی واژگانی دارد و کلمات متضاد را می‌شناسد.				
	۲- در فعالیت تصویرخوانی و صندلی صمیمیت، در سخن گفتن انسجام و رسایی کلام را رعایت می‌کند.				
	۳- پس از دریافت پیام‌های شنیداری، دیداری و خوانداری مرتبط با آفرینش خدا، قدرت استدلال منطقی دارد.				
	۴- به انجام کارهای گروهی علاقه‌مند است و به مشارکت، نگرش مثبت دارد.				
تفویض ایمان، باور و علاقه	۱- به خوانش شعر «بخوان و حفظ کن»، علاقه نشان می‌دهد.				
	۲- در تصویرخوانی به بیان مناسب و مؤثر احساسات خود می‌پردازد و قدرت جذب مخاطب را دارد.				
	۳- به نعمت‌ها و آفریده‌های خدا ارجح می‌گذارد.				
	۴- جایگاه نشانه‌های ربط «اما، ولی، ...» را در جملات، درست تشخیص می‌دهد.				
علم	۱- معانی واژگان جدید درس را به درستی بیان می‌کند.				
	۲- در مورد خدا و آفرینش هستی، مفاهیم را توضیح می‌دهد.				
	۳- با ساختار شعر و نظم و نمونه‌های آن آشناست.				
	۴- شیوه‌های خواندن، نوشتن، گوش دادن و سخن گفتن درست را به کار می‌گیرد.				
	۵- نسبت به شکرگزاری از آفریده‌های خداوند پایبند است.				
اخلاق	۱- به ارزش‌های اخلاقی در کار گروهی توجه دارد.				
	۲- احترام به معلّم و هم‌کلاسی‌ها را رعایت می‌کند.				
	۳- نمادهای خطی را خوب تشخیص می‌دهد و املا می‌نویسد.				
عمل	۱- به متن درس و گفته‌های معلّم، خوب گوش می‌کند و پاسخ مناسب می‌دهد.				
	۲- در بحث و گفت‌وگوهای گروهی مربوط به درست و نادرست‌ها، شرکت فعال دارد.				
	۳- هنگام خواندن تمرکز دارد و به سؤالات درک متن پاسخ مناسب می‌دهد.				
	۴- توانایی منسجم نوشتن در فعالیت‌های نوشتاری را دارد.				
	۵- خوانا و زیبا می‌نویسد.				
	۶- ...				

■ جلسه هفتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری (نگارش)

فعالیت‌های نوشتاری : نگارش (بخش اول)

تفاوت این بخش با کتاب خوانداری، تولید کتبی بر اساس یافته‌های ذهنی مبتنی بر تصویر می‌باشد. دانش‌آموزان پس از دیدن تصاویر یکی را به دلخواه انتخاب کرده، ذهنیات خود را دربارهٔ موضوع انتخابی به رشتهٔ تحریر در می‌آورند. مطلبی که بسیار اهمیت دارد، این است که در فضای سکوت کامل هر دانش‌آموز، خود به دقت تصاویر را مشاهده کند و پس از انسجام ذهنی و درک عناصر و روابط تصاویر، دوباره آن بنویسد.

برای بررسی نوشتهٔ دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود که متن نگاشتهٔ خود را در جمع کلاس بخوانند. و فرصت خواندن، در دروس مختلف برای همهٔ دانش‌آموزان فراهم گردد و محدود به گروه خاصی از دانش‌آموزان نگردد؛ اگر دانش‌آموزی با تلفیق دو تصویر، موضوع جدیدی ارائه داد؛ اشکالی ندارد، اما بهتر آن است که جهت تمرین طبقه‌بندی ذهنی، فقط روی یک تصویر و ارائهٔ یک موضوع، متمرکز گردد.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	بخوان و حفظ کن

در این بخش، خوانش شعر «رقص باد و خندهٔ گل» از خانم پروین دولت‌آبادی، سرایندهٔ این شعر، با همراهی و هم‌خوانی دانش‌آموزان، فضای طرب‌انگیزی را در

کلاس ایجاد می‌کند. در خواندن، برای تأثیرگذاری مناسب، بهتر است به رعایت لحن و دیگر پاره مهارت‌های خواننداری توجه داشته باشیم.

پروین دولت‌آبادی (۱۳۰۳ الی ۱۳۸۷) شاعر و از بنیانگذاران شورای کتاب کودک بود. کتاب «گل بادام» وی، جایزه شورای کتاب کودک را در سال ۱۳۶۶ دریافت کرد. در زمان کار در پرورشگاه، شعرهایی که برای کودکان سرود، بسیار مورد توجه بچه‌ها قرار گرفت. وی کوشید شعر کودکان را از حالت پند گونه خارج کرده، اشعاری با جنبه سرگرمی و تفریح، ارائه کند.

خوب خواندن شعر بر دانش‌آموزان تأثیر مثبتی دارد. به طور کلی شعر را باید خوب اجرا کرد و خواندن به تنهایی برای نشان دادن تمامی زیبایی‌های شعر، کافی نیست. «عباس یمنی شریف» معتقد است: «اگر کودک در برابر شعر این سه عکس العمل را داشته باشد، شعر به خوبی به او عرضه شده است:

۱) لذت و شور و شمعف
۲) کنجکاوی و اکتشاف
۳) عمیق شدن
فهم و ادراک».

شعرهای «بخوان و حفظ کن» اگر به صورت گروهی خوانده شود و تقریباً در اکثر جلسات فارسی به صورت تفتنی، جمع‌خوانی شود، راحت‌تر حفظ خواهد شد. نوشتن شعرها و معنی آن ضرورت ندارد، بلکه درک و رساندن پیام شعر، مهم است. به گروه‌های دانش‌آموزی باید فرصت کشف و معنا سازی بدهیم.

در زنگ شعر خوانی، می‌توان شعر پژوهی را نیز مد نظر قرار داد.

■ جلسه نهم

۵۰ دقیقه

فعالیت‌های کتاب نوشتاری (۵)

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش قسمت دوم

پس از تقویت مهارت گوش‌دادن در سال‌های گذشته، اینک در پایه پنجم انتظار می‌رود دانش‌آموز، قدرت تداعی صداها را در ذهن داشته باشد. لذا پس از تجسم ذهنی صدای انتخابی (صدای امواج دریا، صدای لالایی مادر)، در باره آن یک بند می‌نویسد. این کار، هم دقت شنیداری دانش‌آموزان را پرورش می‌دهد و هم حافظه شنیداری و تخیل آنان را تقویت می‌کند. سال گذشته، دانش‌آموزان مطالب زیر را آموختند:

- آشنایی با «بند» از دید ساختاری و معنایی
- انتخاب موضوع به عنوان اولین گام در نوشتن
- خرد یا کوچک کردن موضوع کلی
- منسجم نوشتن .

■ جلسه دهم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

املا، درست نویسی شکل واژگان و یک مهارت زبانی است، که بر اساس نمادها و نشانه‌های خط و قواعد نوشتاری زبان، کار تبدیل زبان گفتاری را به زبان نوشتاری به عهده دارد. یادگیری صحیح املا تنها از طریق حفظ طوطی‌وار کلمات حاصل نمی‌شود، به همین دلیل، آموزش املا حائز اهمیت است و می‌توان برای املا، مراحل زیر را در نظر گرفت:

- تمرکز بر خوب دیدن
- شناخت نشانه‌ها و نمادهای خطی
- یادسپاری سیما یا شکل نشانه‌ها

- به حافظه سپردن آوا، صدا یا تلفظ هر نشانه
  - تشخیص شکل هر صدا
  - همگون سازی یا انطباق صدا با سیما
  - تبدیل نشانه‌های آوایی به شکل خط یا نوشتار معیار
  - نوشتن شکل درست ترکیبی کلمات.
- در پی این هشت گام، املا یا درست نویسی، محقق خواهد گشت. پس از اتمام جلسات آموزش هر درس، یک املا یا پایانی تقریری، شامل دو بخش برگزار نمایید.
- در بخش اول، املا یا تقریری اجرا می‌شود. متنی را تهیه کنید و با رعایت نکات مربوط به شمرده‌خوانی، رعایت صدای متعادل و رسا، عدم حرکت اضافی در کلاس به هنگام خواندن متن و ... برای دانش‌آموزان بخوانید.
- در بخش دوم و پشت همان برگه، به صلاحدید خود و بر اساس توانایی دانش‌آموزان، چند فعالیت املا یا طرّاحی کنید تا بچه‌ها به آنها پاسخ دهند. مجموعه این دو بخش یک واحد کار املا را شکل می‌دهد.

● درس دوم:

فضل خدا

■ اهداف

- ۱- تقویت تفکر و تأمل در خلقت
- ۲- ایجاد فرصت برای تفکر در بارهٔ آفریده‌های خدا
- ۳- ایجاد نگرش مثبت نسبت به مطالعهٔ شعر
- ۴- آشنایی با دانش زبانی در بارهٔ لحن خوانش نظم و نثر
- ۵- تقویت مهارت گوش دادن و سخن گفتن
- ۶- تقویت درک متن و مهارت نوشتن با انجام فعالیت‌های نوشتاری
- ۷- آشنایی با سعدی و نمونه‌ای از آثار او.

■ آموزش

■ جلسهٔ اول

آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش‌های آموزش پیشنهادی : روش دریافت مفهوم

مرحله اول : شناسایی مفهوم

- ۱- مقایسه ویژگی‌ها و خواص نمونه‌ها و مثال‌های مثبت و منفی
- ۲- طرح فرضیه‌هایی توسط دانش‌آموزان در مورد مفهوم تازه
- ۳- حدس و بیان یا تعریف مفهوم مورد نظر بر اساس ویژگی‌های مثبت آن.

مرحله دوم : آزمون دریافت مفهوم

- تشخیص مثال‌ها و نمونه‌های دیگری برای مفهوم، با عنوان بلی یا خیر
- تأیید یا رد فرضیه‌های دانش‌آموزان توسط معلم و بیان مثال‌های دیگر توسط دانش‌آموزان.

مرحله سوم: تحلیل راهبردهای تفکر

- دانش‌آموزان نحوه تفکر خود را برای رسیدن به مفهوم بیان می‌کنند.
  - دانش‌آموزان در باره نحوه کشف مفهوم تازه، بحث می‌کنند.
  - دانش‌آموزان در مورد وقوع و تعداد فرضیه‌ها بحث می‌کنند.
- برای استفاده از این روش، معلم باید جدولی را روی تابلو رسم کند و به بچه‌ها بگوید که قرار است یک بازی با هم انجام دهند. جدول دارای دو قسمت «بلی» یا «خیر» است.

در قسمت بلی نمونه‌های واژه‌هایی که ویژگی مربوط به درس و آفریده‌های خداوند را داراست و در جدول خیر، واژه‌هایی که دست ساز انسان هستند، نوشته می‌شود.

آموزگار، دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند و می‌گوید، واژه‌هایی که زیر بلی نوشته شده‌اند، واژه‌های مربوط به مفهوم مورد نظر من هستند، ولی واژه‌هایی که زیر خیر نوشته شده‌اند، چنین نیستند. سپس از گروه‌ها می‌خواهد در مورد واژه‌های هر دو گروه فکر کنند و نظرشان را بگویند. سپس دسته دیگری از واژه‌های مربوط به بلی و خیر با نظر خود دانش‌آموزان نوشته می‌شود و این کار، ادامه می‌یابد؛ به تدریج دانش‌آموزان، پی می‌برند که در درس «فضل خدا» مفهوم مورد نظر، فضل خداوند و نعمت‌هایی است که خدا به ما ارزانی داشته است. درس فضل خدا زمینه خوبی برای ارائه درس با این روش دارد.

خیر	بلی
راه	ماه
قطار	ستاره
هوایما	شب
ساختمان	روز
عروسک	انسان

خیر	بلی
کشتی	دریا
تلفن	خورشید
چلوکباب	میوه
گل مصنوعی	درخت

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- دانش زبانی	۲۵ دقیقه

درک متن :

پس از تدریس و خوانش متن درس به صورت همخوانی یا انفرادی، فعالیت درست و نادرست و درک مطلب در کلاس به انجام می‌رسد. انجام فعالیت‌ها در کلاس مورد تأکید ماست، زیرا فرایند آموزش در گروه همسال، مؤثرتر و پایدارتر خواهد بود.

دانش زبانی :

لحن خواندن متون فارسی در ایجاد ارتباط تأثیرگذار با مخاطب، جایگاه ویژه‌ای دارد. دانش‌آموز باید با رعایت لحن مناسب، هنگام خواندن متن، همکلاس‌های خود را به درک درستی از محتوا برساند تا بدین ترتیب بهبود سواد خوانداری اتفاق بیفتد. دانش زبانی در این درس، بر رعایت لحن و آهنگ مناسب، تأکید دارد. خواست ما از «لحن»، رعایت حس و حال آوایی متناسب با فضای متن است. در این کار، توجه به فراز و فرود آوایی، رعایت درنگ یا مکث، تکیه، کشش و گسست- آهنگ کلام، نقش بسیار مهمی دارد.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن (روخوانی)	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

باید تمرین خوانش مؤثر در کلاس، طوری برنامه‌ریزی شود که به یک خواندن غیرفعال تبدیل نشود. در این حالت به جای یادگیری مطالب و درک متن، فقط بازشناسی مطلب مورد خواندن اتفاق می‌افتد. به هنگام بازخوانی و ورزش زبانی در خواندن، بهتر است دانش‌آموزان را نسبت به کاربرد عوامل مؤثر در لحن، هوشیار سازیم.

* فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش زبانی

■ جلسه چهارم	
۲۵ دقیقه	۱- خواندن با لحن
۲۵ دقیقه	۲- شعرخوانی و صندلی صمیمیت

* در بخش خوانش با رعایت لحن، لازم است نکات یاد شده، در تمرین و ورزش خواندن، مورد توجه قرار گیرد. این کار را می‌توان به گروه‌ها سپرد. افراد یک گروه بخوانند و گروه دیگر داورى نمایند.

شعرخوانی و صندلی صمیمیت:

مراحل فعالیت «شعرخوانی و صندلی صمیمیت»: اندیشیدن، یافتن و خواندن است. هدف آن است که دانش‌آموز، لحن مطلوب شعر را یافته و آن را در خواندن به کار بگیرد. قرارگرفتن روی صندلی صمیمیت، بر لذت شعر خوانی و درک عمیق‌تر محتوای آن می‌افزاید.

۱- در مرحله اندیشیدن، برای دانش‌آموزان باید فرصت ایجاد کنیم تا با مرور گذرا نسبت به محتوا و درون‌مایه و لحن مناسب و چگونه خواندن آن، خود را به متن و حال و هوای آن نزدیک سازند.

۲- در مرحله یافتن، نتیجه تأمل و فرصت فکری ایجاد شده در بخش قبل، نمایان می‌شود. یعنی انتظار داریم پس از فرصت کافی، دانش‌آموزان بگویند که شیوه خواندن خوب را پیدا کردیم.

۳- در مرحله خواندن، کار عملی خوانش فردی بر اساس ادراک و دریافت مراحل قبل، آغاز می‌شود.

■ جلسه پنجم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- بخوان و ببینیش	۲۵ دقیقه

املا :

هدف از املا و آموزش آن در جلسه چهارم، تثبیت شکل درست واژگان در ذهن دانش‌آموزان است. لذا پیشنهاد می‌شود، جدولی از نشانه‌های هم‌آوا (س، ث، ص یا ض، ز، ذ، ظ و غ، ق، ...) تهیه نموده، در اختیار دانش‌آموزان بگذارید.
نمونه: جدول املائی زیر، نمونه‌ای از این تمرین املائی است.

صدا			/ج/			/س/			/ز/		
حرف	ج	-	س	ص	ث	ض	ز	ذ	ض	ض	ض
واژگان	انجم	-	بستان	-	تأثیر	-	زمزمه	-	فضل	فضل	فضل
درس	اجزا	-	شاخسار	-	-	-	لاله زار	-	-	-	-
			کیست				هزار				

سپس کلماتی از متن درس را بخوانید تا دانش‌آموز پس از شنیدن کلمه و تشخیص نشانه صحیح، آن را در جدول، جایگزین نماید. در انتها از او بخواهید کتاب

را باز کند و جدول املائی خود را تصحیح نماید و کلماتی را که در نوشتن آنها اشتباه داشته است، زیر برگه بنویسد. پس از جمع‌آوری برگه‌ها به صورت فردی، نسبت به رفع اشکال دانش‌آموزان اقدام نمایید. همچنین جهت تکمیل کار می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید که کلمات را در جملاتی به نثر روان به کار برند و بنویسند.

بخوان و بیندیش: راز گل سرخ نتایج آزمون جهانی سنجش سواد خواندن (پرلز) نشان می‌دهد که توانایی درک متن دانش‌آموزان ایرانی کم است. در واقع دانش‌آموزان، عادت به مطالعه متن طولانی ندارند و تمرکز به هنگام صامت‌خوانی متن را تمرین نکرده‌اند.

متن‌های «بخوان و بیندیش» با هدف تقویت درک متن در کتاب گنج‌نامه شده‌است. هدف اصلی ایجاد عادت به مطالعه متن طولانی، تقویت تمرکز و افزایش درک خوانداری می‌باشد. دستیابی به این اهداف، بسیار اهمیت دارد؛ بنابراین کل ۵۰ دقیقه وقت کلاس به صامت‌خوانی و پاسخ به سؤالات درک و دریافت، اختصاص داده شده‌است.

داستان «راز گل سرخ» غیر مستقیم به توصیف آفرینش عالم می‌پردازد. دانش‌آموزان پس از خواندن داستان باید بتوانند به سؤالات آن پاسخ دهند. لازم است دانش‌آموزان داستان را به صورت فردی و با روش صامت‌خوانی مطالعه کنند، برای این منظور، معلم باید فضای کلاس را تبدیل به کتابخانه کند و از دانش‌آموزان بخواهد در سکوت مطلق، متن را صامت‌خوانی کنند. پیشنهاد می‌شود در صورتی که مدرسه، مجهز به کتابخانه یا فضای مناسب است، این جلسه در آن جا برگزار گردد. از دانش‌آموزان بخواهید پس از خواندن متن، هر یک به طور فردی به سؤالات پاسخ بدهند. برای افزایش دقت دانش‌آموزان از آنها بخواهید پاسخ سؤال‌ها را روی یک برگه بنویسند. در پایان، تعدادی از دانش‌آموزان پاسخ‌های خود را در کلاس بخوانند و به بررسی و تکمیل آنها پردازید.

سطوح سؤالات «درک و دریافت» را بیشتر در بخش کلیات، برشمردیم. نیازی به بازگویی این سطوح برای دانش‌آموزان و تفکیک آنها نیست. اما آگاهی معلمان از این سطوح برای بهبود درک متن دانش‌آموزان کمک می‌کند.

■ جلسه ششم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۵ دقیقه	۲- ارزشیابی از فعالیت‌های درس

● فعالیت کتاب نوشتاری (درک متن) (قبلاً توضیح داده شده است).

● ارزشیابی از فعالیت‌های درس

برای ارزشیابی از این درس، «آزمون خودسنجی» پیشنهاد می‌شود. متناسب با انتظاراتی که از دانش‌آموز دارید، سؤالاتی را بپرسید تا بدان‌ها پاسخ گوید. در ادامه، نمونه‌ای از سؤالات یک آزمون خودسنجی ارائه می‌شود.

بسمه تعالی «آزمون خودسنجی درس دوم فارسی «فضل خدا» نام و نام خانوادگی :	تاریخ : .....
۱- در این درس چیزهایی را که بیشتر یاد گرفتیم، عبارت اند از	
۲- فهمیدم برای یادگیری بهتر شعر باید کارهای زیر را انجام دهم :	
۳- از بیت ... خوشم می‌آید، زیرا ...	
۴- با خواندن شعر و فکر کردن درباره آن، نتیجه می‌گیرم که	

● در طراحی آزمون خودسنجی باید جای کافی برای پاسخگویی دانش‌آموزان در نظر گرفته شود.

■ جلسه هفتم

۲۰ دقیقه	۱- کتاب خوانی از کتاب نوشتاری
۳۰ دقیقه	۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (نگارش)

کتاب‌خوانی

فعالیت کتاب‌خوانی هم به صورت گروهی و هم به صورت فردی، قابل اجراست. افراد هر گروه می‌توانند کتابی را انتخاب نموده، پس از خواندن در جمع، نقشه داستان را در کتاب نوشتاری کامل کنند. (دانش‌آموزان سال‌های گذشته نقشه داستان را دیده و با نحوه کامل کردن آن آشنا هستند) یا اینکه هر دانش‌آموز کتاب جداگانه‌ای داشته باشد و این فعالیت را انجام دهد. مهم آن است که بازخورد این فعالیت در کلاس نمود پیدا کند و بر اساس اقتضای زمان، تعدادی از دانش‌آموزان نتیجه کار مکتوب خود را برای هم کلاسی‌ها بخوانند تا دانش‌آموزان به شنیدن محتوای داستان، ترغیب شده، کتاب را امانت بگیرند و مطالعه کنند. این کار به توسعه فرهنگ کتاب‌خوانی و تقویت عادت به مطالعه بین بچه‌ها کمک می‌کند.

فعالیت‌های کتاب نوشتاری (نگارش)

تبدیل شعر به نثر، در این تمرین، که نوعی بازخوانی، بازی و سرگرمی است، دانش‌آموزان شعر یا نظم را به نثر ساده برمی‌گردانند. در پایه پنجم علاوه بر رعایت نکات نگارشی و بندنویسی، زیبا و روان نویسی نیز مورد انتظار است. توصیه به بیان جزئیات و توصیف‌ها، در بازگردانی به غنای نوشته دانش‌آموز می‌افزاید. برای این کار، لازم است، نخست شعر مورد نظر را چند بار به دقت بخوانند، با هم گفت و گو کنند، سرانجام برای نوشتن، هر کس درک و دریافت خود را به زبان خود به نگارش درآورد. این تمرین

هم به درک عمیق‌تر شعر، کمک می‌کند و ذهن را برای معناسازی پرورش می‌دهد و هم تمرین و دست‌ورزی مناسبی برای تقویت قدرت نوشتن دانش‌آموزان به شمار می‌آید.

■ جلسه هشتم	
۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
۲- ارزشیابی پایان درس	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های کتاب نوشتاری

● در پایان هر فصل کتاب نوشتاری، بخشی با عنوان « هنر و سرگرمی و مرور آموخته‌ها» گنجانده شده‌است. هدف از فعالیت‌های این بخش، مرور آموخته‌های فصل در قالب فعالیت‌های جالب و بازی و یادگیری است که مورد علاقه دانش‌آموزان است. همچنین تمرین در جهت بهبود و ارتقاء سطح زیبانویسی دانش‌آموزان با تمرین خوش‌نویسی نیز همراه شده است. بنابراین، دو هدف عمده این بخش عبارت‌اند از:

– ایجاد تنوع نوشتاری در فضای بازی و سرگرمی.

– یادگیری، بازآموزی و تعمیق آموخته‌ها.

ارزشیابی پایان درس:

برای ارزشیابی در این درس، « ارزشیابی شفاهی » پیشنهاد می‌گردد.

■ جلسه نهم	
حکایت و ضرب‌المثل	۵۰ دقیقه

حکایت و ضرب المثل

خواندن حکایت «درخت گردکان» با فضای طنز برای دانش آموزان مفرح و نشاط‌انگیز است. در پایه پنجم، تشخیص همخوانی معنایی بین حکایت و ضرب المثل مورد تأکید است. از این رو، پس از مطالعه حکایت، ارتباط معنایی آن با ضرب المثل‌ها بررسی می‌شود.

درک محتوای حکایت و درک محتوای ضرب المثل‌ها و کشف تناسب و برقراری ارتباط محتوایی میان حکایت‌ها و مثل‌ها از گام‌های مهم درک متن است که در این بخش باید بدان توجه داشت.

هدف از این بخش، افزون بر ایجاد التذاذ و تنوع در آشنایی با متن‌های مختلف و مطالعه حکایت، شناخت ظرفیت زبانی ضرب المثل‌ها و خوگیری با آنهاست. این کار سبب می‌شود بچه‌ها با ضرب المثل‌ها که گنجینه‌ای از لطافت‌های زبانی و معنایی فارسی هستند، آشنا شوند. آشنایی با ضرب المثل‌ها توانایی گفتاری و نوشتاری دانش‌آموزان را خیلی خوب تقویت می‌کند. یعنی از ضرب المثل‌ها در موقعیت‌های مناسب زبانی، هم در سخن گفتن و هم در نوشتن می‌توانند، بهره بگیرند.

■ جلسه دهم	
املاي پایانی	۵۰ دقیقه

املا شامل دو بخش: املاي تقریری و فعالیت‌های املاي است که به صورت کتبی برگزار می‌شود. مهارت درست نوشتن در بخش املا بسیار مهم است و ارتباط مستقیم با مهارت خواندن و درک محتوای بقیه دروس دارد. لذا توجه جدی به درست‌نویسی دانش‌آموزان از طرف معلمان، ضروری است.

برای توضیحات بیشتر درباره گام‌های املاي، به املاي درس نخست همین کتاب بنگرید.

درس سوم: رازی و ساخت بیمارستان

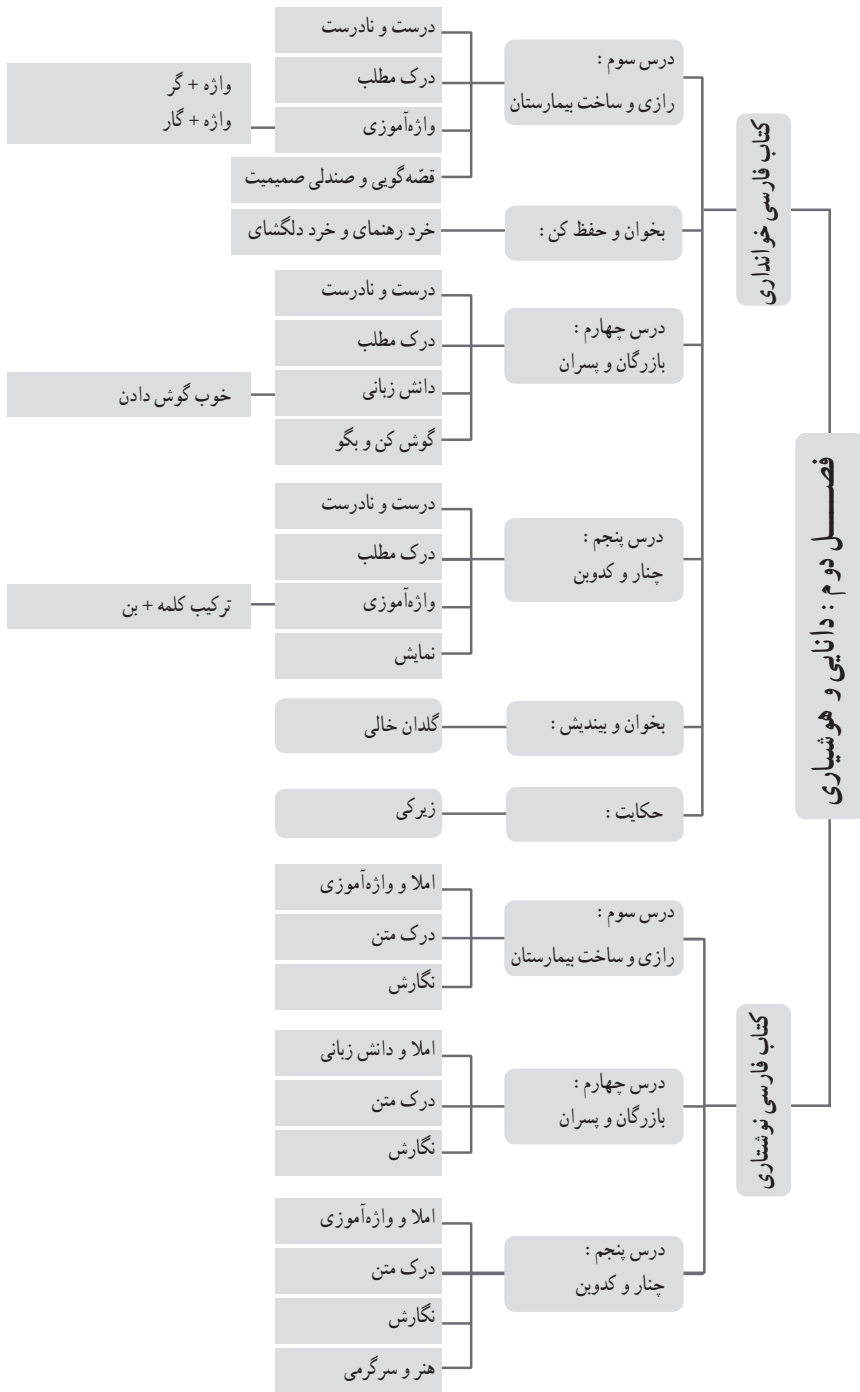
درس چهارم: بازرگان و پسران

درس پنجم: چنار و کدوئین

فصل دوم

دانیایی و هوشیاری

اهداف فصل دوم:

- ۱- زمینه‌سازی برای توسعه و کاربست تفکر و تعقل در زندگی
- ۲- تقویت توانایی حفظ شعر و پرورش حافظه
- ۳- تقویت مهارت درک متن و بهبود سواد خواندن
- ۴- کسب مهارت درک محتوا و کاربرد ضرب المثل‌ها
- ۵- تقویت مهارت سخن گفتن به کمک سواد دبداری
- ۶- ایجاد نگرش مثبت در دانش‌آموزان در زمینه بهره‌گیری از نیروی فکر
- ۷- گسترش شبکه‌ها و واژگان ذهنی دانش‌آموز
- ۸- ایجاد علاقه‌مندی به خطّ تحریری و اصول درست نویسی
- ۹- تقویت مهارت روان‌خوانی با رعایت لحن‌ها
- ۱۰- تمرین خاطره‌گویی و قصه‌گویی
- ۱۱- توانایی حلّ مسائل با تفکر و کمک گرفتن از توانایی‌های ذهنی
- ۱۲- تقویت روحیه دانش‌اندوزی و خردورزی
- ۱۳- توجه خاص به مهارت گوش دادن و بهره‌گیری از آن در نوشتن
- ۱۴- آشنایی بیشتر با شاعران بزرگ: فردوسی و ناصرخسرو
- ۱۵- گسترش دامنه لغات از طریق ساخت کلمات جدید به روش ترکیب واژه‌ها
- ۱۶- تقویت مهارت نوشتاری (نگارش)، خاطره نویسی به شکل صحیح و قاعده‌مند
- ۱۷- آشنایی بیشتر با معنا و مفهوم اشعار و بازگردانی آنها به تثر ساده و روان
- ۱۸- تقویت برخی صفات پسندیده مانند صداقت و راستی.

● درس سوم:

رازی و ساخت بیمارستان

■ اهداف

- ۱- ترغیب به بهره‌گیری از نیروی تفکر و تعقل و هوشمندی در زندگی
- ۲- تقویت قدرت درک متن در دانش‌آموزان
- ۳- آشنایی با یکی از شیوه‌های واژه‌سازی، از راه «واژه + گر» و «واژه + گار»
- ۴- تقویت مهارت گوش دادن و فن بیان
- ۵- آشنایی با نقش جمله در رساندن پیام
- ۶- آشنایی با دانشمند بزرگ «زکریای رازی».

■ آموزش

■ جلسه اول

آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی آموزش

حلّ مسأله و پرسش و پاسخ

روش حلّ مسأله

تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به تفکر و اندیشه در کلاس درس و بهره‌گیری از روش حلّ مسأله در کارهای روزمره یکی از اساسی‌ترین فعالیت‌های آموزشی معلّم به شمار می‌رود. دانش‌آموز می‌تواند از طریق فکر کردن یاد بگیرد و کار اصلی معلّم، رشد قوّه تفکر وی می‌باشد.

با این روش، هدف اصلی آن است که دانش‌آموز به کاربرد تفکر در حلّ مسائل روزمره زندگی پی‌ببرد.

اجرای این روش در گروه‌های سنی مختلف، متفاوت است.

۱- دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید.

۲- یک چیستان، معما و یا مسئله‌ای ساده را مطرح نمایید.

۳- از دانش‌آموزان بخواهید ابتدا به صورت فردی به تفکر پردازند و راه یا راه‌هایی برای حلّ مسأله مطرح شده، بیابند.

۴- از دانش‌آموزان بخواهید راه‌حل‌های پیشنهادی خود را با سایر اعضای گروه در میان بگذارند و مناسب بودن راه حلّ خود را با استدلال، اثبات نمایند.

۵- راه‌حل‌های پیشنهادی و تصویب شده هر گروه، در کلاس مورد بحث و گفت‌وگو قرار گیرد.

۶- راه‌حل‌های عملی‌تر و منطقی‌تر، روی تابلو نوشته شود.

بدین ترتیب، دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که با تفکر و بهره‌گیری از خرد جمعی، می‌توانند به حلّ مسائل پردازند.

اینک داستان « رازی و ساخت بیمارستان » را به روش قصه‌گویی برای کلاس روایت نمایید و یا اینکه در گروه، متن درس را بخوانند و سپس از آنها سؤال زیر را بپرسید و بخواهید درباره آن با هم به بحث و گفت‌وگو پردازند :

- ویژگی مهم «طبيب بزرگ شهر» چه بود که او را از سایرین، متمایز می‌کرد؟

این سؤال، بسیار کلیدی است و نباید به سرعت از آن گذشت. دانش‌آموزان باید به این نتیجه برسند که طبیب بزرگ از قدرت عقل و دانش و هوشمندی خود به خوبی استفاده کرده است، در حالی که دیگران این طور نبوده‌اند؛ و همچنین او از حواس ظاهری که ابزار تفکر و رسیدن به شناخت هستند، خوب بهره گرفت.

دانش‌آموزان باید یاد بگیرند، نوع نگاه کردن آنها به اطرافشان با یک آدم معمولی فرق کند. پس از بحث در باره استفاده از حواس، ویژگی دوم، قدرت استنتاج و استنباط است، دانش‌آموز وقتی دیده‌های خود را کنار هم می‌گذارد و فکر می‌کند، به نتایجی می‌رسد که مانند حل چیستان است؛ لازمه این گونه استنباط تفکر و دقت است.

سرانجام، برای نهادینه کردن مطلب در ذهن دانش‌آموزان، از آنها بخواهید به مشاهده چیزی پیرامون خود بپردازند و بر اساس مشاهدات خود، دست به استنباط بزنند. مثلاً دانش‌آموزان را تشویق کنید تا چگونگی اجرای مراسم صبحگاهی مدرسه را به مدت دو هفته، زیر نظر بگیرند و نتیجه مشاهدات خود را در جدولی ثبت کنند. در پایان آنها از کنار هم قرار دادن مشاهدات خود می‌توانند به استنباطی برسند و برنامه‌های مراسم صبحگاهی را نقد و بررسی کنند و پیشنهادهای سازنده‌ای برای بهتر شدن و تنوع، ارائه نمایند.

پس از روخوانی متن، به تمرین‌ها و درست و نادرست درک مطلب بپردازید.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

درک متن، بدان سان که پیش از این، توضیح داده شد؛ فرایندی است که بر اثر تمرین و تکرار، پدید می‌آید و تثبیت می‌شود. اجرای این مرحله، می‌تواند با گام‌های زیر،

همراه باشد :

- ایجاد فرصت برای بازخوانی
- رایزنی و هم اندیشی
- طرح پرسش‌هایی از متن
- ارائه پرسش‌ها به گروه‌ها
- بررسی پاسخ‌ها.

واژه آموزی (ترکیب کلمه + پسوند گر و گار)

در این بخش، دانش‌آموزان را به «روش استقرایی» با یکی از راه‌های ساخت واژه در زبان فارسی، آشنا می‌کنیم. یعنی از پیش، نمونه‌های مختلف از یک ساخت واژگانی (در این درس «کلمه + پسوند» «گر و گار») و کلماتی با ساخت‌های متفاوت را در برگه‌هایی جداگانه، آماده می‌کنیم و در اختیار گروه‌ها قرار می‌دهیم؛ یا روی تخته می‌نویسیم و از بچه‌ها می‌خواهیم تفاوت‌ها و شباهت‌ها را بیان کنند و آنها را در دسته‌های همسان، طبقه‌بندی نمایند؛ به این طریق، نمونه پرتکرار و همسان این درس، را خواهند شناخت.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

برای بهبود سواد خواندن بچه‌ها می‌توانید از آنها بخواهید متن درس را به صورت گروهی و یا فردی در حالت زمزمه بخوانند. همسویی با جمع به تقویت مهارت خواندن می‌انجامد. بهتر است در هر جلسه خواندن، از گونه متفاوت خواندن (فردی، گروهی، تندخوانی، بی‌صدا خوانی، دقیق‌خوانی، گذرا خوانی و...)، استفاده شود تا

فرصت تمرین و آزمون هر گونه، در کلاس فراهم آید.

فعالیت‌های کتاب نوشتاری (کلمات با ارزش املائی)

نخست لازم است به چند پرسش و پاسخ آنها بیندیشیم:

– خواست ما از «کلمات با ارزش» چیست؟

– چرا یک واژه ارزش یا اهمیت املائی دارد و واژه دیگر ندارد؟

– املائی بودن یک واژه به چه عواملی وابسته است؟

کلماتی در نوشتن املا با ارزش هستند که احتمال خطانویسی در آنها بیشتر باشد. یعنی هرچه میزان خطا بالاتر و بیشتر باشد، آن واژه در املا، مهم‌تر خواهد بود. کلمه‌ای که میزان خطا پذیری آن هنگام نوشتن، هیچ یا بسیار کم است؛ پیداست که ارزش املائی آن هم بسیار اندک است. مثلاً کلمه «درک» را کسی خطا نمی‌نویسد؛ زیرا هر سه نشانه آن (د، ر، ک) یک صدا و یک سیما دارند و انتخاب دیگری وجود ندارد.

اما کلمه «درس» را احتمال دارد، نادرست بنویسیم، چون صدای /س/ در خط فارسی چند شکل دارد:

– س

– ث

– ص.

بنابراین، هنگام نوشتن، سه گزینه برای انتخاب، بیش روی ماست و همین نکته، سبب اهمیت یافتن و ارزش املائی این واژه و همه کلماتی می‌شود که این صدا در ساختمان آنها وجود دارد.

البته، افزون بر چند شکلی بودن برخی از نشانه‌ها، عوامل دیگری نیز بر املائی شدن و اهمیت یافتن واژگان از دید نوشتاری تأثیرگذار هستند، در پی، برخی از آنها را نام می‌بریم:

– همسانی آوایی مثل صدای /ر/ و صدای /ل/.

– ضعف شنیداری

- ناسامانی و شلوغی فضا (تراحم شنیداری)
- نارسایی صدای خواننده متن
- وجود نشانه‌های لهجه‌ای و گویشی در خواننده متن.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن بالحن	۲۰ دقیقه
۲- بخوان و حفظ کن	۳۰ دقیقه

خوانش متن

در باره چگونگی خواندن و لحن، پیش از این توضیح دادیم. لحن متن این درس، لحن داستانی - روایی است. یعنی متن را باید به آهنگی بخوانیم که شنونده، از طریق خواندن آن حس کند و دریابد که انگار داستانی در حال روایت و بازگویی است؛ بنابراین، متن باید ملایم و کشدار خوانده شود. رسا و شمرده خواندن و تغییر آهنگ صدا بر زیبایی خوانش و میزان تأثیرگذاری آن می‌افزاید.

شعر فردوسی، خرد رهنمای و خرد رهگشای

در بخش «بخوان و حفظ کن» چند هدف اصلی، مورد توجه ماست:

- پرورش حافظه و حضور ذهن
  - تقویت فن بیان از راه حفظ شعر
  - تقویت درک زبان شعر
- خوانش و فهمش یا فهم، که در پی هر «بخوان و حفظ کن» آمده، در حقیقت ایستگاهی برای تأمل بیشتر درباره مفاهیم و محتوای شعر است. همکاران گرامی از معنی کردن تک تک بیت‌های شعر به طور جدی باید پرهیز کنند. گفتن معنی واژه و راهنمایی کردن، ایرادی ندارد؛ اما کشف معنا را باید به عهده گروه‌های دانش‌آموزی بگذاریم.

درست خوانی و رعایت لحن مناسب، از موضوع‌هایی است که در آموزش و ارزش‌یابی از این بخش باید مورد توجه قرار بگیرد. بهره‌گیری از «لوح فشرده» و کتاب گویا برای آشنایی با خواندن صحیح و تلفظ برخی واژگان، به شما کمک می‌کند و فضای کلاس را شاداب و متنوع می‌سازد.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

دانش‌آموزان به صورت انفرادی متن را مطالعه کرده، سپس پاسخ سؤالات را که برخاسته از میزان درک مطلب در ذهنشان است، ارائه می‌دهند.

■ جلسه ششم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

در بخش اول، دانش‌آموزان یک به یک پای تخته آمده، هر کدام یک کلمه از درس را که شما می‌خوانید، روی تخته می‌نویسند. پس از آنکه مجموعه‌ای از کلمات با ارزش‌املائی از متن درس روی تخته گردآوری شد، همه با هم کلمات را جمع‌خوانی می‌کنند.

در بخش دوم، کلمات را از روی تابلو پاک کنید و از بچه‌ها بخواهید کلماتی را که به خاطر سپرده‌اند، روی برگهٔ املائی خود بنویسند و جملاتی از متن درس را که این

کلمات در آن به کار رفته است، به خاطر آورده و بنویسند. پس از جمع‌آوری برگه‌ها و تصحیح آنها به رفع اشکالات دانش‌آموزان بپردازید.

این شگرد املایی، چند فایده دارد و اهداف آموزشی زیر را دنبال می‌کند:

- بازخوانی درس
- تقویت تأمل و دقت در نگاه
- تشخیص و استخراج واژگان املایی
- تقویت حافظه دیداری
- پرورش حافظه کوتاه مدت
- رشد و تقویت توانایی درست‌نویسی املای کلمات.

■ جلسه هفتم	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۵۰ دقیقه

با طرّاحی آزمون مداد - کاغذی از دانش‌آموزان، آنها را ارزشیابی کرده، نتیجه را در پوشه کار ثبت کنید.

■ جلسه هشتم	
فعالیت کتاب نوشتاری (نگارش)	۵۰ دقیقه

نگارش : خاطره نویسی

در بخش تمرین‌های نوشتاری، آموزش و تمرین مهارت نوشتن و نگارش یکی از

اصلی‌ترین اهداف ماست. در این درس، یکی از گونه‌های نوشتن (خاطره‌نویسی) آزموده می‌شود. خاطره یکی از اندوخته‌های ذهنی و بیشتر مبتنی بر حافظه بلند مدت است. در این دست‌ورزی نوشتاری، دانش‌آموزان، فرصت یادگیری و مرور اندوخته‌های ذهنی خود را پیدا می‌کنند. در تبدیل خاطره شفاهی به نوشته، افزون بر نکات یاد شده در کتاب، بهتر است نکات زیر هم رعایت شود:

- حفظ ترتیب رویدادها
- توجه به زمان دقیق خاطره
- توجه به سیر زمانی وقوع خاطره
- ذکر مکان وقوع خاطره
- بیان جزئیات و معرفی موضوع دقیق خاطره
- بهره‌گیری از توصیف
- حفظ ارتباط طولی و انسجام فکری نوشته
- رعایت ساختار نوشته
- به کارگیری نشانه‌های مناسب نگارشی.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

املاي پايان هر درس، علاوه بر سنجش ميزان پيشرفت نوشتاري دانش آموز، بعد آموزشي را نيز پوشش مي دهد. مثل دروس قبل، املاي دو قسمتي شامل املاي تفريزي و تمرينات املايي پيشنهاد مي گردد.

در اين قسمت، نمونه اي از بخش دوم املا، شامل فعاليت هاي املايي ارائه مي شود.
 خخ: خيلي خوب، خ: خوب قق: قابل قبول، ن: نياز به تلاش

به نام خدا					
نام و نام خانوادگي:					
فعاليت املايي درس: رازي و ساخت ...					
تاريخ:					
رديف	نمونه آزمون	خخ	خ	قق	ن
۱	جاي خالي کلمات را با نشانه هاي مناسب، تکميل کن. خلا...ه* پر...و جو* ت...ميم* ...بيب* مس... له* ...وس				
۲	دور کلمات درست، خط بکش. فاسد - شرت - محمّد زکرياي رازي - بيمارستان - تگّه گوشت - گرماب				
۳	جملات را با کلمه هاي مناسب، تکميل کن. بزرگ و دانشمند کسي است که بسيار ..... است. پروردگار مهربان به ما ..... فراواني داده است. محمّد زکرياي رازي در ابتداي جواني، ناچار در ..... کار مي کرد.				

				کلمه‌ها را به ترتیب حروف الفبا، مرتب کن. پیشنهاد - اندیشه - شگفت زده - خشکیده - محل	۴
بازخورد معلم :					

● درس چهارم:

بازرگان و پسران

■ اهداف

- ۱- آشنایی با ارزش علم و دانایی و کاربردهای آن در زندگی
- ۲- تقویت مهارت ساده‌نویسی در نوشتن بند
- ۳- معرفی کتاب کلیله و دمنه به دانش‌آموزان
- ۴- افزایش قدرت درک متن
- ۵- آشنایی با آینده‌نگری در زندگی
- ۶- آشنایی دقیق‌تر با لحن خواندن واژه در فعالیت روان خوانی
- ۷- ایجاد نگرش مثبت نسبت به موضوع دانش‌آموزی و تفکر
- ۸- تقویت مهارت خوب شنیدن
- ۹- تأکید بر نقش خانواده و بنیان‌های آن
- ۱۰- آموزش کاربرد نشانه‌های ربط «هم» و «نیز» در جمله.

■ آموزش

■ جلسهٔ اول	
آموزش (تدریس درس)	۵۰ دقیقه

روش تدریس پیشنهادی

کارایی گروه

روش کارایی گروه (به شکل ساده)

- ۱- از بچه‌ها بخواهید یک بار، متن درس را به صورت کامل و با دقت به صورت فردی صامت خوانی کنند.
- ۲- کاربرد سؤالات مربوط به درس را بین دانش‌آموزان توزیع کنید و فرصت بدهید به صورت انفرادی به سؤالات پاسخ بدهند.
- ۳- حالا از همان نمونه سؤال در اختیار گروه بگذارید تا اعضای گروه، دربارهٔ پاسخ سؤالات گفت و گو کنند، به توافق برسند و برگه را پاسخ بدهند. (طرح سؤالات به صورت چهارگزینه‌ای توصیه می‌شود.)
- ۴- پاسخ سؤالات را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید تا هم برگهٔ فردی خود و هم برگهٔ گروهی خود را با آنها تطبیق دهند و جلوی سؤالاتی را که نادرست پاسخ گفته‌اند؛ علامت بگذارند و به نوعی برگه‌های انفرادی و گروهی را تصحیح کنند.
- ۵- هر دانش‌آموز، برگهٔ خود را با برگهٔ گروه مقایسه کند و اگر در کارکرد گروهی، تعداد پاسخ‌های نادرست کاهش یافته باشد، دانش‌آموز به کارایی گروه پی می‌برد و مشارکت را در فرایند یادگیری اثربخش می‌داند. چون ارزشیابی به صورت کیفی برگزار می‌شود، تصحیح به صورت کمی و نمره‌گذاری در جدول‌های این روش، ضرورت ندارد. فلسفهٔ بهره‌گیری از این روش، پافشاری بر خرد جمعی و برتری دادن نتیجهٔ کار

گروه بر عملکرد فرد است. چند فکر، توانایی بیشتری از یک فکر است.

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	۱- درک متن
۳۰ دقیقه	۲- دانش زبانی (خوب گوش کردن)

خوانش و درک متن

به دانش‌آموزان فرصت بدهید تا ابتدا به صورت فردی و صامت خوانی یک‌بار از متن درس بخوانند. بعد از آن با رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه‌ها متن را برای دانش‌آموزان بخوانید و توجه آنها را به نکات مهم خواندنی جلب کنید. استفاده از «کتاب گویا» در آموزش لحن خواندن، توصیه می‌شود.

مهارت گوش دادن

نخست باید دانست که شنیدن با مهارت گوش دادن تفاوت دارد: زیرا در شنیدن فرد به طور ناخواسته جمله‌ها را می‌شنود و هیچ گونه توجهی به آنها ندارد در حالی که هنگام گوش دادن، انسان به طور ارادی و با دقت به سخنان گوینده توجه کرده، می‌کوشد آنها را درک کند و به آنچه می‌شنود، اهمیت دهد.

بنابراین، دقت و تمرکز حواس، دو عمل ضروری در گوش دادن است که آن را از (شنیدن) متمایز می‌کند. در حقیقت دو گوش انسان، دو درگاه و آستانه دریافت و پذیرش سخنان و نواهای پیرامونی‌اند، چونان بستر دو رود هستند که به دریای ذهن و زبان آدمی مدد می‌رسانند و آن را زنده، زایا، گوارا و پرمایه نگه می‌دارند و بر شکوفایی و گسترش دامنه فکر و خیال می‌افزایند. بدان سان که «مولانا جلال الدین محمد» در دفتر ششم مثنوی معنوی فرموده است:

« فکر شیرین مرد را فربه کند

تا خیال و فکر خوش بر وی زدند».

برای تقویت مهارت گوش دادن، باید به نکات زیر، توجه کرد :

● دقت و تمرکز در شنیده‌ها

● دقت در لحن‌ها و تکیه‌های سخن دیگران (زیر و بم و کشش‌های آوایی)

● توانایی تحمل سخن دیگران

● شناخت موسیقی کلمات برای ایجاد مکث‌ها و درنگ‌ها

گوش دادن چون ذهن و زبان شنونده را فربه و فراخ دامن می‌سازد و توانایی درک و دریافت او را می‌پرورد، مهارتی ادراکی است. توانایی فرد در گوش دادن دقیق و منظم به سخنان گوینده، مهارتی است که می‌توان از آن برای انتقال افکار و عقاید استفاده کرد.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

رجوع شود به توضیحات خواندن در درس‌های گذشته.

در این قسمت، همان فعالیت‌های مربوط، از جلسات گذشته، به کار گرفته می‌شود.

فعالیت‌های این بخش کتاب نوشتاری، در راستای تقویت مهارت املا نویسی و گسترش دامنه دانش زبانی می‌باشد که شرح آن در درس‌های گذشته آمده است.

■ جلسه چهارم	
۲۰ دقیقه	۱- خواندن با لحن
۳۰ دقیقه	۲- املا

خواندن با لحن : توضیحات مربوط به لحن هم پیش از این، بازگو شده است. اما به سبب تازگی این موضوع، می‌افزاییم که :

● لحن یعنی آواز خوش و موزون، نوا، کشیدن صدا یا اجتماع حالت‌های مختلف صداها.

● انواع لحن : در اینجا فقط چهار نوع را می‌آوریم :

۱) **لحن ستایشی** : مخصوص ستایش خداوند است و در آن شاعر به ستایش ممدوح می‌پردازد.

۲) **لحن وطنی** : برای وصف میهن است که شاعر با تحریک احساسات ملی‌گرایانه مخاطب خود را به محافظت از کشور خود تشویق می‌کند.

۳) **لحن خاطره** : مخصوص بیان خاطرات است که خواننده باید آن را به شیوه‌ای بخواند که گویی ماجرا برای خودش اتفاق افتاده است.

۴) **لحن حماسی** : لحنی کوبنده و استوار است و خواننده شعر حماسی به ویژه شاهنامه باید با توجه به این ویژگی‌ها شعر را بخواند.

(ر. ک، کتاب : مبانی خواندن در زبان فارسی)

املاي دقت و سرعت

از جلسه قبل به دانش‌آموزان، نوع املا را توضیح داده و از آنها بخواهید برای املا آماده باشند. تخته سیاه را به دو قسمت تقسیم کنید و از دو دانش‌آموز بخواهید پای تابلو آمده و هر یک، قسمتی از تخته را در اختیار بگیرند. دانش‌آموزان باید از متن

درس، کلماتی را که ارزش املائی دارند و همچنین کلمات دیگر را با دقت مطالعه کرده، به خاطر بسپارند و تا زمانی که معلم آنها را برای نوشتن کلمات پای تابلو صدا می‌کند، آماده باشند. با اعلام معلم، دو دانش‌آموز باید شروع به نوشتن کلمات روی تخته کنند و با اعلام پایان وقت توسط معلم، دست از نوشتن بردارند. هر دانش‌آموز که بتواند تعداد کلمات بیشتری را بدون اشتباه بنویسد، رکورددار و برنده شناخته می‌شود. خواندن کلمات از سوی دانش‌آموزان کلاس و تصحیح در فضایی از نشاط و هیجان صورت می‌پذیرد.

■ جلسه پنجم	
۱- گوش کن و بگو	۱۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)	۳۵ دقیقه

گوش کن و بگو

در این فعالیت با دو مهارت زبانی، رویارو هستیم. عنوان این قسمت خود گوئی دو فعل و عمل زبانی «گوش دادن» و «گفتن» است. در حقیقت، دو مهارت با هم مورد آموزش و ارزشیابی قرار می‌گیرد. گوش دادن، پیش درآمد و مقدمه خوب سخن گفتن است و فن بیان و سواد شنیداری را پرورش می‌دهد.

فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)

قبل از انجام این فعالیت به دانش‌آموزان اعلام شود که کتاب داستانی را همراه خود به کلاس بیاورند. این تمرین هم به صورت فردی و هم به صورت گروهی، قابل اجراست. برای توضیح بیشتر در زمینه فرایند درک متن، به درس‌های گذشته، نگاه کنید.

نشانه‌های ربط «نیز» و «هم»

نشانه یا حرف ربط، کلمه‌ای است که دو عبارت یا دو جمله را به هم پیوند می‌زند و از نظر ساختمان دو قسم است: ساده و مرکب.

نشانه‌های ربط ساده، عبارت‌اند از: اگر، اما، باری، پس، تا، چه، خواه، زیرا، که، لیکن، نیز، و، ولی، هم، یا.

نشانه‌های ربط مرکب، مجموعه‌ای از دو یا چند کلمه هستند و عبارت‌اند از: از بهر آنکه، اکنون که، اگر چه، اگر چنانچه، آلا، اینکه، با این حال، با اینکه، با وجود این، بس که، به شرط آنکه و... .

■ جلسه ششم

۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (نگارش)

در این بخش، می‌توانید کتاب **گلستان و بوستان سعدی** را با خود به کلاس ببرید و پس از معرفی آثار سعدی از دانش‌آموزان بخواهید حکایت کوتاهی را انتخاب کنند و بخوانند و سپس آن را به زبان ساده امروزی در دو بند، بنویسند یا بازنویسی کنند. بهتر است پس از اتمام کار نوشتن، بچه‌ها به نوبت مطالب خود را بخوانند و هم کلاسی‌ها به نقد آن بپردازند.

بازنویسی و بازآفرینی

در بازنویسی، نویسنده با حفظ ویژگی‌های یک اثر، بدون کمترین دخل و تصرف در اصل محتوا، اقدام به دوباره نویسی و ساده سازی زبان آن اثر می‌کند.

برای باز نویسی تعاریف متعددی به کار برده شده است، از جمله:

— بازنویسی، دوباره نوشتن یک متن، متناسب با زمان و شرایط «بازنویسنده» است.

– بازنویسی یک اثر، حفظ ویژگی‌های کلی متن بدون کمترین دخل و تصرف در محتوای متن است.

– بازنویسی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی و زبان ساده و زدودن کهنگی متن از چهره آن است؛ بی‌آنکه مفهوم و محتوا دگرگون شود. در بازنویسی، مقصود اصلی ساده کردن متن است و تغییر فقط در محدوده زبانی انجام می‌گیرد و بازنویس، متن اصلی را تمام و کمال حفظ می‌کند بدون آنکه چیزی به آن بیفزاید یا از آن بکاهد.

در باز آفرینی، نویسنده از متون کهن الهام می‌گیرد و خودش دست به آفرینش و خلق می‌زند و نوشته‌ای جدید می‌آفریند.

باز آفرینی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی با دخل و تصرف در محتوا و مفهوم و تبدیل آن به اثری مستقل و جدید است که با متن اصلی، متفاوت است. بازنویسی مثل تعمیرات جزئی یک ساختمان و تغییر نمای ظاهری آن است، اما باز آفرینی، تغییرات کلی در اسکلت و طرح و نقشه یک ساختمان است که چه بسا نقشه ساختمان و کیفیت چهار چوب اولیه، به هم می‌خورد. در بازنویسی، مضمون متن قدیم حفظ می‌شود، تغییرات در جا به جایی حوادث و الفاظ و ترکیب‌ها انجام می‌گیرد. اصول زبان فارسی حفظ می‌گردد و از شکسته نویسی پرهیز می‌شود.

اهداف کلی بازنویسی و باز آفرینی

- ۱- تقویت رابطه کودک و نوجوان با محیط تاریخی و فرهنگی خود در تمامی ابعاد، به گونه‌ای که بتواند بین فرهنگ دیرین خود و فرهنگ امروزی پیوند برقرار نماید.
- ۲- تلطیف ذوق ادبی کودکان و نوجوانان و بالابردن درک کلی از تمامی جنبه‌های فرهنگی، دینی، اخلاقی و تاریخی از گذشته تاکنون.
- ۳- برانگیختن اشتیاق کودکان و نوجوانان به مطالعه با استفاده از متون جذاب.
- ۴- تقویت توان نوشتاری مخاطبان به گونه‌ای که بتوانند آثار و متون کهن فارسی را به زبان فارسی امروزی باز نویسی کنند.

۵- دست یافتن به اطلاعات عمومی و پایه‌ای که می‌تواند زیر بنای تخصص‌های علمی، فرهنگی و ادبی آینده قرار گیرد .

۶- آشنا کردن کودکان با تجارب مختلف زندگی برای رویارویی با مسائل جامعه امروز و آینده .

۷- استفاده از جنبه‌های اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی متون کهن در راستای اهداف ادبیات کودکان. (ر. ک : سایت کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان) برای بازنویسی، می‌توان از ساختار زیر، بهره گرفت :

نام حکایت : .....

پدید آورنده : .....

قالب : حکایت یا روایت یا .....

نوع : تعلیمی / اخلاقی یا .....

موضوع : .....

سبک : .....

زاویه دید : سوم شخص (دانای کل) یا .....

زمان روایت : .....

■ جلسه هفتم	
۲۵ دقیقه	۱- ارزشیابی از درس
۲۵ دقیقه	۲- مرور آموخته‌ها

در نظریه یادگیری «سازنده گرایی» بر اهمیت « یادگیری برای فهمیدن » تأکید می‌شود. از این رو، توصیه می‌شود در ارزشیابی به جای تمرکز بر یادسپاری اطلاعات، بر میزان یادگیری مفهومی اطلاعات تأکید شود. لذا، روش سنجش عملکردی در پیشبرد اهداف، مفید است. عملکرد به معنای توانایی استفاده از دانش و مهارت‌های آموخته شده در موقعیت‌های زندگی یا مشابه با موقعیت‌های زندگی است. سنجش عملکرد به گستره وسیعی از روش‌های اندازه‌گیری اشاره دارد و از آن برای بررسی توانایی دانش‌آموز در استفاده از آموخته‌ها در موقعیت‌های واقعی زندگی استفاده می‌شود (ویگنز، ۲۰۰۵ نقل از خوش خلق ۱۳۹۱). یکی از ابزارهای این گونه سنجش در کلاس، آزمون عملکردی است که معلم با مشاهده عملکرد، کیفیت آن را توصیف می‌کند و مورد قضاوت قرار می‌دهد. آزمون عملکردی شامل دو بخش است:

– تکالیف

– برگه (فرم) راهنمای توصیف عملکرد.

در تکلیف، معلم بیان مسئله، لوازم و تجهیزات و دستورالعمل اجرای تکلیف را می‌گوید. در طراحی آزمون عملکردی، گام‌هایی وجود دارد که متناسب با این درس، یادآوری می‌کنیم.

الف) طبقه‌بندی هدف یادگیری: از طبقه بندی‌های موجود یادگیری (۶ طبقه بلوم، اندرسون و کراتون، استیگنز) یکی را انتخاب کرده، انتظار خود را مطرح کنید. مثال:

انتظار دارم دانش‌آموز متن درس «بازرگان و پسران» را روان بخواند و پیام آن را به خوبی تشخیص دهد و بنویسد.

ب) نوشتن معیارها و شواهد آزمون عملکرد: معلم از خود می‌پرسد: شواهد رسیدن به این هدف یادگیری چیست؟ و در پی پاسخ به این سؤال، نسبت به نوشتن معیارها اقدام می‌کند و دقیقاً روشن می‌سازد که یک عملکرد مطلوب از نظر او

چه ویژگی‌هایی دارد. مثال :

– دانش‌آموز در روان خوانی، بلندی صدا، شمرده خوانی و آوا و لحن را رعایت می‌کند.

– دانش‌آموز، هنگام خواندن، پیام متن را درک می‌کند.

– اصول بندنویسی را رعایت می‌کند .

پ) نوشتن تکلیف :

پ – ۱) : در این آزمون « چگونگی مسئله » و « شیوه اجرای تکلیف » تلفیق شده است.

مثال : متن درس « بازرگان و پسران » را با دقت بخوان. درباره پیام درس، خوب فکر کن و درباره این پیام، دو بند بنویس.

پ – ۲) وسایل و کارافزارها : کتاب فارسی، کاغذ و قلم، لوح فشرده کتاب گویا

و ...

ت) تدوین راهنمای توصیف عملکرد : می‌توان یکی از روش‌های کلی‌نگری و یا تحلیلی را با در نظر گرفتن دو بخش تعیین مقیاس اندازه‌گیری و توصیف مقیاس، به کار گرفت .

مثال :

ردیف	مراحل	مقیاس اندازه‌گیری		
		بسیار خوب	خوب	قابل آموزش نیاز به قبول بیشتر
۱	متن درس را روان خوانی می‌کند.			
۲	پیام درس را درک و بیان می‌کند.			
۳	پیام درس بازرگان و پسران را نوشته است.			
باز خورد توصیفی :		.....		

مرور آموخته‌ها

از دانش‌آموزان بخواهید در گروه‌های خود، کتاب فارسی را بررسی و بازخوانی کنند و از نکاتی که آموخته‌اند، پرسش‌های مناسبی طرح کنند و از یکدیگر بپرسند و برای هم توضیح دهند. این کار، فی الواقع، گونه‌ای خودیادگیری مشترک است. البته، این گونه یادگیری به سبب نقش و حضور فعال شخص در فرایند آموزش، اثرگذارتر و ماندگارتر است.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	املا

املا

املاي دو قسمتي شامل املاي تقريري و املا از فعاليت‌هاي املايي است که در پايان درس به اجرا گذاشته مي‌شود. براي توضيح بيشتري فرآيندهاي املايي، به درس‌هاي پيش، مراجعه کنيد.

● درس پنجم: چنار و کدوئین

■ اهداف

- ۱- توجه به دانایی و هوشمندی در رفتار اجتماعی
- ۲- آشنایی با آداب سخن گفتن با بزرگ‌ترها
- ۳- معرفی ناصر خسرو و آثار وی به دانش‌آموزان
- ۴- گسترش واژگان با استفاده از فرایند ترکیب (کلمه + بن)
- ۵- تقویت مهارت‌های زبان‌آموزی با طراحی نمایش.
- ۶- ترغیب دانش‌آموزان به پرهیز از ظاهربینی و سطحی‌نگری
- ۷- جلب توجه دانش‌آموزان به ارزشمندی تفکر و تعقل در مورد دیده‌ها و شنیده‌ها و تقویت قضاوت منطقی در آنان.

■ آموزش

■ جلسه اول

تدریس درس	۵۰ دقیقه

روش‌های تدریس پیشنهادی

روش ایفای نقش + قصه گویی

مراحل تدریس :

۱- آموزگار با هماهنگی قبلی با سه نفر از دانش‌آموزان و تقسیم نقش بین آنان (قصه گو یا راوی، چنار و کدوئُن) و فضاسازی مناسب کلاس (فضای فیزیکی) درس را از طریق ایفای نقش تدریس می‌نماید.

۲- مفهوم درس در کلاس به بحث گروهی گذاشته می‌شود تا دانش‌آموزان پیام درس را که عدم ظاهربینی و ارزشمندی تفکر و تعقل است، خودشان کشف و بیان کنند.

۳- متن درس، از سوی معلم خوانده می‌شود یا از طریق کتاب گو یا پخش می‌گردد.

بخش تدریس، از سوی راوی یا قصه گو و شعرها به صورت ایفای نقش، بیان

می‌شوند.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۰ دقیقه
۲- واژه‌آموزی	۳۰ دقیقه

درک متن

سؤالات درست و نادرست و درک مطلب از دانش‌آموزان پرسیده می‌شود.

بعد از تدریس، متن شعر را با آهنگی زیبا و دلنشین برای بچه‌ها بخوانید تا فرایند

تدریس کامل شود.

واژه‌آموزی

یکی از فرایندهای پُرسامد واژه‌سازی در زبان فارسی، فرایند «ترکیب» است.

در این درس، ترکیب «اسم + پسوند بن» آمده است. کلمات مرکب که بر اثر فرایند ترکیب حاصل می‌شوند، کلماتی هستند که اجزای آنها به تنهایی معنی مستقل دارند؛ مانند کلمه «بُن» که به تنهایی به معنای ته، پایین، ریشه و بوته است. وقتی می‌گوییم: بُن دیوار، یعنی پایین، زیر و پای دیوار.

پسوند بن، هنگامی که با کلمه‌ای ترکیب می‌شود؛ کلمه جدیدی می‌آفریند.

مثال: اسم + بن، مانند کدو + بن ← کدوبن.

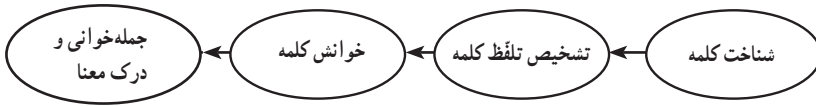
بازی از جمله فعالیت‌هایی است که در برنامه درسی زبان‌آموزی مورد تأکید است؛ زیرا دانش‌آموزان در بازی به ارتقای درک شنوایی و رشد و پرورش قوه بیان، دست می‌یابند و یاد می‌گیرند که با یکدیگر فکر کنند و به افکار خود سامان بدهند و با مشارکت یکدیگر به حل مسائل بپردازند. در اینجا، بازی‌های زبانی همراه با تحرک و نشاط مورد نظر است. تدریس کلمات مرکب (کلمه + بن) در قالب بازی نیز به یادگیری آسان آن می‌انجامد.

مثال: کلمات مختلفی از ترکیب درست و نادرست (کلمه + بن) روی مقواهای گرد بنویسید و در حیاط مدرسه روی دیوار نصب کنید. از بچه‌ها بخواهید در قالب مسابقه، «دارت» یا توپ را به سوی ترکیبات نادرست نشانه بگیرند. یا هر بازی دیگری که امکان اجرای آن را داشته باشید. گروهی که زودتر کار خود را به انجام رساند، برنده اعلام می‌شود.

■ جلسه سوم	
۲۰ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری
۳۰ دقیقه	۲- خواندن شعر با لحن مناسب

تمرین خواندن

تمرین خواندن مانند دروس گذشته اجرا شود. درست، شمرده، رسا و با رعایت لحن مناسب خواندن، مثل همهٔ دروس، مورد توجه و دقت قرار گیرد. در این درس «بیت خوانی» پیشنهاد می‌شود. دانش‌آموزان به ترتیبی که نشسته‌اند، خواندن را آغاز می‌کنند. هر دانش‌آموز یک بیت می‌خواند و بیت بعدی توسط دانش‌آموز دیگر خوانده می‌شود. این کار ادامه پیدا می‌کند تا متن به پایان برسد. این روش خواندن، مورد علاقهٔ دانش‌آموزان است. مراحل خواندن به اختصار، در نمودار نشان داده شده است:

فعالیت‌های نوشتاری: املا و واژه‌آموزی

از نمونه‌های فعالیت‌های املا در این بخش از کتاب، می‌توان در آزمون مدادکاغذی املا بهره برد.

■ جلسهٔ چهارم	
۱- خواندن شعر با لحن مناسب	۳۰ دقیقه
۲- نمایش	۲۰ دقیقه

خواندن شعر با لحن مناسب

مسائل مربوط به خوانش شعر، معیارها و لحن مناسب در خواندن را پیش از این، در درس‌های گذشته، توضیح دادیم. برای تثبیت مباحث، می‌توانید به آن نوشته‌ها مراجعه کنید.

نمایش

دانش‌آموزان در سال‌های قبل با انواع نمایش و شیوه‌های اجرای آن آشنا شدند. زمانی که دانش‌آموزان به طراحی نمایش می‌پردازند، خلاقیت و تفکر و تخیل در آنها پرورش می‌یابد. زمان اجرا نیز رفتارهای کلامی و غیرکلامی آنها در انتقال پیام به هنگام سخن گفتن تقویت می‌شود. بنا به تاثیرگذاری مثبت نمایش بر فرایند یادگیری، معلمان نباید این فرصت را که در تقویت مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان بسیار مؤثر است؛ به سایر دروس بدهند یا از آن غفلت کنند. توانمند کردن دانش‌آموزان در مهارت‌های زبانی، نوع تفکر آنها را نیز شکل می‌دهد و موجب موفقیت آنها در زندگی روزمره و رفتارهای اجتماعی می‌شود.

اجرای نمایش، در حقیقت ایجاد موقعیت‌های مختلف زندگی و یا شبیه‌سازی موقعیت‌هاست که در آنها زمینه‌های مناسبی برای رشد و شکوفایی شایستگی‌های فردی فراهم می‌آید. در این قسمت از دانش‌آموزان خواسته شود که نمایشی طراحی و اجرا کنند که متفاوت با نمایش اولیه تدریس درس می‌باشد.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

فعالیت‌های نوشتاری : نقش ضمیر در درک متن

در این فعالیت، بر کاربرد ضمیر «او، تو، همین و آنها» در جملات و نقش آنها در ارتقا سطح درک و روابط معنایی عناصر متن، تأکید می‌شود. ضمیر، کلمه‌ای است که در جمله به جای اسم می‌آید و از تکرار آن جلوگیری می‌کند.

گاهی در گفتار یا نوشتار به جای آنکه کسی یا چیزی را نام ببریم، یعنی اسمش را بر زبان بیاوریم، کلمه دیگری می‌آوریم که جایگزین همان اسم می‌شود، مثلاً به جای

آنکه بگوییم :

پروانه را دیدم و از پروانه پرسیدم؛ پروانه، با آرامشی خاص، به من پاسخ داد.
می‌گوییم : پروانه را دیدم و از او پرسیدم؛ او، با آرامشی خاص، به من پاسخ داد.

در این جمله، واژه «او» جای اسم (پروانه) نشسته است، این گونه کلمات که جای اسم می‌نشینند «ضمیر» نامیده می‌شوند. اگر ضمیر نبود، اسم‌ها خیلی تکرار می‌شدند. معمولاً هر ضمیر به اسمی برمی‌گردد، به آن اسم «مرجع ضمیر» می‌گویند. در همین نمونه، دو ضمیر «او» به «پروانه» اشاره دارند. یعنی پروانه، مرجع ضمیر است. کشف رابطه میان ضمیر و مرجع آن در نوشته‌های بلند و جمله‌های طولانی، بسیار با اهمیت است و به درک و دریافت بهتر مفاهیم متن، کمک می‌کند.

■ جلسه ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۵ دقیقه

املا : املاي بگرد و پيدا كن

دانش‌آموزان در گروه، یک متن املا با ۱۰ جای خالی از متن درس تهیه می‌کنند (جای خالی از کلمات مهم درس باشد، بهتر است). اگرچه متن درس به صورت شعر آمده، استفاده از ابیات شعر نیز در این روش املا می‌گنجد.

در بالای متن املا یک جدول با ۱۲ یا ۱۳ خانه کشیده می‌شود و کلماتی که باید جاهای خالی را تکمیل کنند، به همراه چند کلمه اضافه در این خانه‌ها نوشته می‌شود. قبل از شروع فرایند املا، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود متن درس را با دقت در زمان معین (پنج دقیقه) مطالعه کنند. سپس کتاب را ببندند و برگه‌های املاي تهیه شده، بین گروه‌ها توزیع شود. دانش‌آموزان هر گروه در زمان تعیین شده توسط معلم، باید کلمات را

از داخل جدول پیدا کنند و در جاهای خالی بنویسند. تصحیح املا با نظارت معلم در گروه انجام می‌شود. روش دوم که در راهنمای معلم پایه سوم نیز پیشنهاد شده، به شرح زیر می‌باشد.

با هدف تمرکز بر روی لغات و آموزش درست‌نویسی، از دانش‌آموزان بخواهید که در گروه، جدولی طراحی نمایند و طبقه‌بندی واژه‌های متن درس را انجام بدهند. معیار تفکیک لغات را به عهده گروه بگذارید. مثال :

اسم‌هایی که در متن درس آمده است	فعل‌ها	کلماتی که نشانه « ه » دارند.	و ....
چنار کدوبن	نشینده‌ای برست پرسید گفتا وزد	کاهل هنگام مهرگان	

■ جلسه هفتم

۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (نگارش)

بخوان و بیندیش :

در این بخش، یکی از فعالیت‌های مهارت نوشتن، تمرین و تکرار می‌شود. در درس‌های گذشته، موضوع بازنویسی و بازگردانی و تفاوت این دو را آموخته‌ایم. اکنون تبدیل نظم به نثر با مضمون واحد و رعایت ساده‌نویسی، مورد توجه است. مقصود ما از ساده‌نویسی در این درس، تبدیل شعر به زبان ساده نوشتار معیار امروز است.

برخی از ویژگی‌های نثر ساده، عبارت‌اند از:

- جمله‌ها کوتاه، ساده و گویا هستند.
- کلمات و عبارت‌های دشوار و کم کاربرد در آنها دیده نمی‌شود.
- زبان آن ساده و صمیمی و به زبان گفتار، نزدیک است.

تفاوت شعر و نثر

اولین تفاوت شعر و نثر در شکل ظاهری است. نثر به شکل پیوسته و در قالب بند(پاراگراف) نوشته می‌شود. شعر معمولاً به شکل‌های مختلف، پدیدار می‌شود. مانند غزل، مثنوی و...

داشتن وزن و قافیه، دومین تفاوت، شعر با نثر است. شعرها معمولاً وزن و قافیه دارند ولی این دو ویژگی در نثر یا نوشته‌های عادی به کار نمی‌آید.

سومین تفاوت، در زبان شعر و نثر است. یعنی نوع واژه‌های استفاده شده و چگونگی به هم پیوستن آنها در جمله‌های شعری با نثر ساده، متفاوت است.

دیگر آنکه در شعر از خیال یا عنصر تخیل استفاده می‌شود اما در نثر ساده (نثر) یا نوشته‌ای که فقط با هدف ایجاد ارتباط و پیام‌رسانی نوشته می‌شود و در پی آفرینش زیبایی و هنری نیست)، ضرورتی برای به کارگیری این عنصر وجود ندارد.

پس، به هنگام تبدیل شعر به نثر ساده، باید به نکات یاد شده، توجه داشته باشیم و ویژگی‌های شعر را در نثر ساده، نیاوریم.

■ جلسه هشتم

بخوان و بیندیش	۵۰ دقیقه

بخوان و بیندیش:

برای آموزش «بخوان و بیندیش» این فصل به مطالبی که در فصل نخست این

کتاب، بیان شده است، مراجعه کنید. اصولاً در همهٔ «بخوان و بیندیش»ها، فرصت‌سازی برای کالبدشکافی، تحلیل و تقویت «درک و دریافت»، اصلی‌ترین هدف و کارکرد است.

■ جلسهٔ نهم	
۲۵ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۲۵ دقیقه	۲- صفحهٔ هنر و سرگرمی پایان فصل

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

تهیهٔ فهرست وارسی (چک لیست) برای این درس، پیشنهاد می‌گردد. بنا به فضای کلاس درس، یکی از پنج عنصر (علم، ایمان و باور، اخلاق، تفکر و عمل) را انتخاب کنید و بر اساس آن یک چک لیست فردی برای قرار دادن در پوشهٔ کار دانش‌آموزان تهیه کنید.

نمونه چک لیست

به نام پروردگار فهرست و ارسبی مربوط به درس پنجم فارسی : «جنار و کدو بن» نام و نام خانوادگی : ..... تاریخ : ..... «حیطه نگرشی» پایه : پنجم دبستان :				
خ:خ خیلی خوب خ:خ خوب ق:ق قابل قبول ن:ن نیاز به آموزش بیشتر				
ردیف	گویه‌ها	معیارها		
		خ	خ	ق
۱	در روش تدریس مورد نظر، در رسیدن به اجماع نظر، فرد با اعضای گروه همکاری دارد.			
۲	در انجام فعالیت گروهی به رعایت نوبت و احترام به هم کلاسی‌ها مقید است.			
۳	در گوش دادن به شعر درس از خود علاقه نشان می‌دهد.			
۴	در خواندن متن شعر، با رعایت نکات عاطفی در لحن، به علاقه هم کلاسی‌ها احترام می‌گذارد.			
۵	در فراگیری واژه‌های واژه آموزشی در قالب بازی، مشارکت فعال دارد.			
۶	در انجام تمرین‌های کتاب نوشتاری اعتماد به نفس داشته، داوطلب پاسخ‌گویی می‌باشد.			
۷	در انجام نمایش و شخصیت پردازی، دیدگاه‌های خود را در اختیار گروه قرار می‌دهد.			
۸	به تماشای نمایشی که توسط همکلاسی‌ها اجرا می‌شود، علاقه نشان می‌دهد.			
۹	خط تحریری را با دقت و زیبا می‌نویسد.			
۱۰	در نگارش و انشانویسی روحیه لطیف و حس مثبت اندیشی خود را به هم گروهی‌ها منتقل می‌کند.			
— بیان و تحلیل عملکرد دانش آموزان :				
تاریخ امضا :				

■ جلسهٔ دهم

۵۰ دقیقه

حکایت «زیرکی»

همان‌گونه که پیش از این نوشته‌ایم، در پایهٔ پنجم، تشخیص تناسب و همخوانی معنایی بین حکایت و ضرب‌المثل، یکی از موضوع‌های مهم برنامه است. از این رو، پس از مطالعهٔ حکایت، ارتباط معنایی آن با ضرب‌المثل‌ها، بررسی می‌شود.

دریافت محتوای حکایت، درک محتوای ضرب‌المثل‌ها، کشف تناسب و ارتباط محتوایی میان حکایت‌ها و مثل‌ها از گام‌های مهم درک متن است که بر پایهٔ آموزش، تمرین و تکرار، کسب خواهد شد.

هدف از این بخش، افزون بر ایجاد التذاذ و تنوع در آشنایی با متن‌های مختلف و مطالعهٔ حکایت، شناخت ظرفیت زبانی ضرب‌المثل‌ها و خوگیری با آنهاست. این کار سبب می‌شود بچه‌ها با ضرب‌المثل‌ها که گنجینه‌ای از لطافت‌های زبانی و معنایی فارسی هستند، آشنا شوند. آشنایی با ضرب‌المثل‌ها توانایی گفتاری و نوشتاری دانش‌آموزان را خیلی خوب تقویت می‌کند. یعنی از ضرب‌المثل‌ها در موقعیت‌های مناسب زبانی، هم در سخن گفتن و هم در نوشتن می‌توانند، بهره بگیرند.

■ جلسهٔ یازدهم

۵۰ دقیقه

املا

املا

املا مطابق با برنامهٔ تدریس کلیهٔ درس به صورت دو بخشی، شامل املائی تقریری

و فعالیت‌های املایی طرّاحی می‌شود و سطح پیشرفت دانش‌آموز نسبت به خودش، با توجه به میزان درست‌نویسی در ارزشیابی‌های املایی قبلی، سنجیده می‌شود.

تذکر: املا نویسی از متن درس شعر نیز مهم است؛ به همین سبب لازم است همکاران گرامی در آموزش، این سخن را به دانش‌آموزان یادآور شوند که هر متنی در کتاب درسی آمده، موضوع آموزش و ارزشیابی است. واژگان شعر را هم از دید معنا و هم از نظر شکل نوشتاری می‌بایست بشناسیم و درست به کار ببریم.

اگر یک متن ترکیبی در قالب داستانی کوتاه، از سوی معلم تدوین گردد؛ برای دانش‌آموزان جذاب و قابل توجه است. برای تولید متن ترکیبی می‌توانید از مراحل زیر استفاده کنید:

- ۱- ابتدا کلمات مورد نظر خود را استخراج نمایید.
- ۲- متنی تهیه کنید که تا حد امکان از این کلمات در آن استفاده شده باشد.

درس ششم: سرود ملی

درس هفتم: آزاد (فرهنگ بومی ۱)

درس هشتم: دفاع از میهن

فصل سوم

ایران من

اهداف فصل سوم:

- ۱- تقویت حسّ میهن دوستی و گرایش به دفاع از عزّت و وطن
- ۲- تقویت روحیه بزرگداشت و احترام به خدمتگزاران کشور
- ۳- آشنایی با صفت پایداری و مفهوم ادبیات مقاومت
- ۴- تقویت مهارت درک مطلب و دریافت مفهوم
- ۵- تقویت مهارت خواندن و رعایت لحن و آهنگ متن
- ۶- آموزش شرح حال نویسی
- ۷- گسترش شبکه و ازگان با ساخت کلمات جدید از طریق ترکیب و ازگان
- ۸- تقویت مهارت سخن گفتن و سخنوری
- ۹- تقویت مهارت گوش دادن و درک متن از طریق تقویت حافظه شنیداری
- ۱۰- ایجاد علاقه مندی به حفظ شعر و خواندن اشعار مختلف
- ۱۱- تقویت درک مثل و علاقه مندی به مطالعه ضرب المثل ها
- ۱۲- ایجاد علاقه به خوش نویسی و خط تحریری
- ۱۳- آشنایی بیشتر با نمادهای ملی کشور ایران (مفاخر فرهنگی، شهیدان، پرچم، سرود و...)
- ۱۴- آشنایی بیشتر با اهمیت زبان رسمی و ملی و ویژگی های آن
- ۱۵- تقویت مهارت نوشتاری (نگارش)، نوشتن متن زیبا با توجه به حسّ شنوایی و شرح حال نویسی

● درس ششم:

سرود ملی

■ اهداف

- ۱- معرفی یکی از نمادهای ملی کشور (سرود ملی)
- ۲- تقویت روحیه دفاع از وطن و میهن‌دوستی
- ۳- تأکید بر نقش و اهمیت زبان فارسی
- ۴- تقویت قدرت درک متن و دریافت پیام اصلی درس
- ۵- آشنایی با نشانه «ربط» در زبان فارسی و نقش آن در درک معنا

■ آموزش

■ جلسهٔ اول	
تدریس درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

روش تدریس اعضای گروه

مراحل تدریس

۱- گروه‌بندی دانش‌آموزان به گروه‌های سه نفره

۲- تقسیم متن درس به سه بخش :

بخش یک : از ابتدای درس تا «پروزی او را تبریک می‌گفتند.» یعنی پایان صفحهٔ ۴۸

بخش دو : از قسمت «شما هم سرود ملی کشور را شنیده‌اید...» تا پایان سطر

سیزدهم از صفحهٔ ۴۹.

بخش سه : از «هر کشوری...» یعنی ابتدای سطر چهاردهم صفحهٔ ۴۹ تا

آخر درس.

۳- نفرات هر گروه را از یک تا سه، شماره‌گذاری کنید.

۴- بخش یک درس را نفرات شمارهٔ یک گروه، بخش دو را نفرات شمارهٔ ۲ و

بخش سه را نفرات شمارهٔ سه گروه، صامت خوانی کنند.

۵- نفرات شمارهٔ یک با هم، نفرات شمارهٔ دو با هم و نفرات شمارهٔ سه گروه‌ها با

هم و دور هم نشسته، دربارهٔ آنچه خوانده‌اند، گفت و گو کنند و اشکالات خوانداری یا

معانی واژه‌ها را از هم بی‌رسند و برطرف نمایند.

۶- اعضای گروه‌ها یعنی شماره‌های یک و دو و سه هر گروه به جای اولیّهٔ خود

بازگردند و هرکس مطلبی را که خوانده است به دو نفر دیگر تدریس کند.

۷- بعد از تدریس هر سه نفر، همهٔ دانش‌آموزان باید به متن درس و مفاهیم آن،

تسلط پیدا کنند.

یادآوری: در تمام مراحل اجرا، آموزگار هدایت و نظارت کلیه گروه‌ها را از نزدیک بر عهده دارد و با مدیریت زمان، از اتلاف وقت گروه‌ها جلوگیری می‌کند. سپس یکی از دانش‌آموزان، پرچم ایران را به اهتزاز در می‌آورد و سرود ملی در کلاس، پخش می‌شود و همه با هم سرود ملی را می‌خوانند.

■ جلسه دوم	
۲۵ دقیقه	۱- درک متن درس
۲۵ دقیقه	۲- دانش زبانی

* دانش‌آموزان به سؤال‌های درست و نادرست و درک مطلب پاسخ می‌دهند.

خوانش متن درس

آخرین رکن درس، خوانش متن درس است که به خاطر داشتن متن خاص (لحن روایی حاکم بر متن) بهتر است که ابتدا معلم از روی متن بخواند. پس از روخوانی معلم پخش فایل صوتی متن درس برای تکرار مناسب است.

پس از چند بار خوانش متن درس، برای سنجش میزان درک مطلب متن درس با پرسش‌های درست و نادرست و درک مطلب، دانش‌آموزان را ارزیابی می‌کنیم؛ اگر تعدادی از دانش‌آموزان قادر به پاسخ‌گویی نبودند، می‌توانید با توضیحات لازم این مشکل را برطرف سازید.

دانش زبانی

- در باره اهمیت و نقش زبان، جمله‌های زیر را شنیده یا خوانده‌اید:
- زبان، شناسنامه و هویت ماست.
  - بالای آدمی در زبان اوست.

- زبان سرخ سر سبز می دهد بر باد.
- هر چه به زبان آمد، به زبان آمد.
- هرگز از آنچه بر زبان نیاورده اید، پشیمان نخواهید شد.
- خاموشی زبان، تندرستی انسان است.
- به زیانت اجازه نده که قبل از اندیشه ات به کار افتد.
- بهترین کارها در نزد خدا، نگهداری زبان است.
- بیشترین گناهان فرزند آدم از زبان اوست.
- خدا به انسان دو چشم و دو گوش، ولی یک زبان اعطا کرده است تا دو برابر آنچه را که می گوید، به چشم ببیند و با گوش بشنود.
- هر انسانی به کیفی زبان و دستش گرفتار می شود.
- سخن بگویند تا شناخته شوید، زیرا ارزش انسان در زبان پنهان است.
- آسایش آدمی، در زندانی کردن زبان است.
- چه بسیار آدمی که زبان سرخش، سر سبزش را بر باد داده است.
- زبان، ترازوی سنجش آدمی است.
- زبان، لباس اندیشه است.
- زبان درنده ای را ماند که اگر رها کنی، بگیرد.
- نگهداری زبان از ایمان است. و...

زبان، عضوی از بدن انسان است که در مقام بیان آنچه در درون آدمی می گذرد، یکی از مهم ترین ابزارهاست. اگر زبان نبود انسان قادر به گویش و بیان یافته ها و تجربیات خود و انتقال آن به دیگری نبود و تفهیم و تفهم نیز ممکن نبود. این عضو به انسان کمک می کند تا علوم و دانش های خود را به شکل گفتار و نوشتار، بیان کند و در اختیار دیگران قرار دهد. از این روست که خداوند از تعلیم بیان به انسان به عنوان یک نعمت بزرگ سخن به میان آورده است (الرَّحْمَن، آیات ۱، ۴ و ۱۳).

زبان شناسان برای زبان نقش های گوناگونی را برمی شمارند. چهار نقش اساسی تر زبان به شرح زیر است: وسیله ارتباط، محمل اندیشه، حدیث نفس و آفرینش ادبی

اساسی‌ترین نقش زبان، ایجاد ارتباط در میان افراد یک جامعهٔ زبانی است. هدف از هر ارتباط زبانی می‌تواند انتقال اطلاعات به دیگران باشد یا ایجاد حس هم زبانی و هم دلی در میان افراد یک جامعهٔ زبانی. نقش دیگر زبان این است که تکیه گاه اندیشه شود. زبان شناسان و روان شناسان هنوز به درستی نمی‌دانند که آیا زبان و اندیشه هر دو یک چیزند یا دو چیز متفاوت، ولی همگی می‌پذیرند که بدون زبان، نمی‌توان به تفکر یا اندیشه پرداخت. نقش سوم زبان، حدیث نفس است که ما به کمک آن از خود و آنچه در درونمان می‌گذرد، سخن می‌گوییم. سخن گفتن دربارهٔ خود به تنهایی و حتی در خاموشی صورت می‌گیرد. چهارمین نقش زبان این است که با آن به آفرینش ادبی می‌پردازیم. برای انجام دادن این کار، از اصول و قواعد و ضوابطی کمک می‌گیریم که جزء نظام زبان نیستند، بلکه به نظریه‌ها و علوم و فنون ادبی تعلق دارند و در چارچوب سنت‌ها و روش‌هایی عمل می‌کنیم که به زبان مربوط نمی‌شوند، بلکه به ادبیات و پیشینهٔ آن ربط پیدا می‌کنند. از این رهگذر، بر ساخت‌های صوری زبان (یعنی ساخت‌های آوایی و صرفی و نحوی آن) یا ساخت‌های معنایی آن، لایه‌هایی از ساخت‌های تازه‌ای می‌افزاییم که در محدودهٔ نظام زبان توصیف پذیر نیستند و فقط در محدودهٔ علوم و فنون و نظریه‌های ادبی قابل توصیف‌اند. با این کار زبان را به پدیدهٔ دیگری بدل می‌کنیم که به آن «آفریدهٔ ادبی» می‌گویند.

افزون بر مباحث علمی یاد شده، در این درس با توجه به عنوان فصل و ارتباط با شبکهٔ مفهومی درس و فصل، در دانش زبانی به اهمیت زبان فارسی به عنوان زبان ملی، پرداخته‌ایم تا فرصتی فراهم آید که دانش‌آموزان نیز به این موضوع فکر کنند و به اهمیت زبان رسمی در ایجاد وحدت و قدرت میهنی ببینند و از لهجه‌ها و گویش‌های محلی خود برای حفظ و پاسداشت ذخایر فرهنگی مراقبت نمایند، زیرا زبان‌های محلی و بومی گنجینه‌ای با ارزش هستند که در کنار زبان فارسی، به رشد ملی و پرورش فکری و فرهنگی همهٔ ایرانیان کمک می‌کنند.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

فرایند اجرایی تمرین خواندن را هم مانند درس‌های گذشته، در زمان تعیین شده، نظارت و هدایت می‌کنیم.

فعالیت‌های کتاب نوشتاری

تمرین‌های نوشتاری این درس همچون فعالیت‌های نوشتنی دیگر در مسیر پرورش مهارت نوشتن، سازماندهی شده است و می‌باید در زمان معین، انجام شود. نظارت صحیح، در رشد و بهبود یادگیری بسیار مؤثر است.

■ جلسه چهارم	
۱- آموزش لحن	۱۵ دقیقه
۲- شعرخوانی و صندلی صمیمیت	۳۵ دقیقه

آموزش لحن

لحن متن درس ششم از نوع روایی و آمیخته به عواطف ملی - میهنی می‌باشد. این متن، دارای آهنگی نرم و کش‌دار و گاهی کوبنده و حماسی است، به گونه‌ای که شنونده، تحت تأثیر احساسات آن قرار می‌گیرد. این متن در بردارنده مفهوم میهن‌دوستی است که مثل یک قصه، سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد. بنابراین، باید از شخصیت‌های متن، فضا و سایر عناصر، کمک گرفت تا لحن، شکل درستی به خود

بگیرد. بهتر است علائم نگارشی را رعایت کرد تا تأثیر کلام بیشتر شود؛ سکون‌ها و سکوت‌ها نیز این تأثیر را دو چندان می‌کند.

شعرخوانی و صندلی صمیمیت

توضیحات کافی در فعالیت‌های پیشین، آمده است.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

یکی از ابزارهای ظاهری و برونی انسجام گزاره‌های متن، «نشانه‌ها یا حروف ربط» هستند. هوشیار کردن دانش‌آموزان نسبت به این نشانه‌ها و نوع کاربرد آنها در متن، به افزایش توانایی درک متن دانش‌آموزان، کمک می‌کند.

■ جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	املا

املاي پای تخته‌ای دونفره

ابتدا آموزگار تابلو را به دو بخش تقسیم می‌کند و از دو دانش‌آموز می‌خواهد پای تخته بیانند و هر کدام رو به روی یک بخش ایستاده و نام خود را در بالای آن بنویسند. معلم از یکی از دانش‌آموزان می‌خواهد از هر قسمت درس که دوست دارد، به دوست خود املا بگوید، البته املا نباید از یک بند بیشتر باشد. دانش‌آموز دیگر شروع به نوشتن می‌کند. وقتی بخش اول املا گفتن به پایان رسید، دانش‌آموزی که املا می‌نوشت،

حالا گویندۀ املا می‌شود و دوستش شروع به نوشتن می‌کند. پس از پایان یافتن این بخش، معلم از دو دانش‌آموز دیگر می‌خواهد که پای تخته آمده، املاي دوستان خود را تصحیح کنند.

این کار در حقیقت به معنای مشارکت دادن دانش‌آموزان در فرایند تقریر و تدوین املا و سپس ارزشیابی از آن است؛ به همین سبب میزان تأثیرگذاری و یادگیری در این شیوه، بسیار بالاست.

■ جلسه هفتم	
۱- بخوان و حفظ کن (ای ایران)	۲۵ دقیقه
۲- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه

بخوان و حفظ کن : اطلاعاتی در باره شعر «ای ایران» و سراینده آن : **حسین گل‌گلاب**، (۱۲۷۶ تهران - ۱۳۶۳ تهران) گیاه‌شناس، ادیب، نویسنده، شاعر، مترجم، استاد دانشگاه، نوازنده، موسیقی‌دان، عکاس و هنرمند ایرانی بود. او به زبان‌های فرانسه، انگلیسی، روسی و عربی تسلط داشت و در زمینه معادلیابی برای واژه‌های علمی از متخصصان فرهنگستان ایران بود. سروده مشهور «ای ایران» از جمله کارهای اوست.

ماجرای این سرود : نقل شده است، پس از جنگ جهانی دوم که نیروهای روس و انگلیس و آمریکا، تهران را اشغال کرده بودند، یک روز، در شهریور سال ۱۳۲۳، زمانی که «گل‌گلاب» از خیابان هدایت، می‌گذشت؛ می‌بیند که یک سرباز انگلیسی در حال کتک زدن و فحاشی به یک بقال ایرانی است. حتی به یک افسر نظامی هم که به قصد مداخله، وارد ماجرا می‌شود، سیلی محکمی می‌زند.

گل‌گلاب، پس از دیدن این صحنه، با چشمان اشک‌آلود به دیدن «روح الله خالقی»، موسیقی‌دان می‌رود و ماجرا را تعریف می‌کند و می‌گوید: «کار ما به اینجا

رسیده که سرباز اجنبی، توی گوش نظامی ایرانی می‌زند؟».

روح الله خالقی می‌گوید: ناراحتی تأثیری ندارد. بیا کاری کنیم و سرودی بسازیم. همان جا مرحوم گل گلاب، شروع به زمزمه شعری می‌کند که با تکمیل آن، خالقی، موسیقی آن را می‌نویسد و استاد بنان نیز آن را می‌خواند.

حاصل این همکاری، سرود «ای ایران» است که نخستین اجرای آن، در ۲۷ مهرماه ۱۳۲۳ در تهران بود. استقبال از این کار و تأثیر این سرود باعث شد که وزیر فرهنگ وقت، هیئت نوازندگان را به مرکز پخش صدا فرستاد تا صفحه‌ای از آن ضبط و همه روزه از رادیو تهران پخش شود. اجرای دیگر، مربوط به سال‌های ۱۳۳۷ تا ۱۳۴۲ است که استاد غلامحسین بنان، این سرود را خواند.

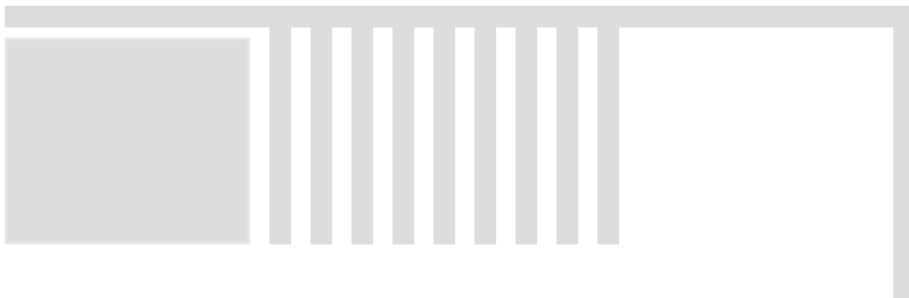
سرود «ای ایران» در آواز دشتی ساخته شده و ملودی اصلی آن از برخی از نغمه‌های موسیقی بختیاری که از فضایی حماسی برخوردارند، گرفته شده است. از دیگر ویژگی‌های آن، این است که بیشتر واژگان آن فارسی هستند.

در سال‌های پایانی دهه ۶۰ ناصر تقوایی، از حسین سرشار، خواننده کلاسیک و اپرا، خواست که در فیلمش «ای ایران»، نقش معلم سرودی را بر عهده بگیرد که به دانش‌آموزانش این سرود را آموزش می‌دهد.

فیلم مستند «مرز پرگهر» که در سال ۱۳۸۹ به تهیه‌کنندگی و کارگردانی مهندس هومن ظریف رضائیان تولید شد، به شرح تفصیلی زندگی، اندیشه و آثار دکتر حسین گل گلاب می‌پردازد و درباره چگونگی ساخته‌شدن سرود ملی «ای ایران» با بازماندگان و آفرینندگان این سرود به بحث می‌نشیند.

ارزشیابی از فعالیت‌های درس؛ در این درس، استفاده از ابزار آزمون خودسنجی پیشنهاد می‌شود.

به نام خدا نام و نام خانوادگی: .....، کلاس: ..... درس ششم: «سرود ملی»، تاریخ:
از این درس یاد گرفتیم که ....
از خواندن درس سرود ملی لذت بردم چون ....
با خواندن این درس تصمیم گرفته‌ام ....
اظهار نظر معلم: .... تاریخ و امضا: .....

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری

شرح و چگونگی اجرا پیش از این در درس‌ها آمده است.

■ جلسه نهم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری : نگارش

برای توضیح در زمینه این فعالیت به فعالیت‌های نوشتاری و نگارشی درس‌های پیش بنگرید.

■ جلسه دهم	
۵۰ دقیقه	املا

مطالب این جلسه به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، ارائه شود.

● درس هفتم:

درس آزاد (فرهنگ بومی ۱)

■ اهداف

- ۱- تشخیص کاستی‌های احتمالی کتاب و اقدام به تولید محتوای متناسب با فرهنگ بومی
- ۲- پرورش توانایی تولید مادّه درسی در دانش‌آموزان با نظارت و هدایت آموزگاران
- ۳- پاسخ به نیازهای معلّمان، دانش‌آموزان و اولیا
- ۴- بهره‌گیری از مشارکت همکاران در تألیف کتاب
- ۵- بهره‌گیری از تعامل دانش‌آموز و خانواده در سازماندهی و تألیف کتاب
- ۶- آشنایی با برخی از نمودهای فرهنگی و جلوه‌های آداب و رسوم و سنت‌های بومی یا منطقه‌ای
- ۷- شناخت بیشتر شخصیت‌های علمی و فرهنگی محلّ زندگی
- ۸- توجه عمیق‌تر به لهجه، گویش و نشانه‌های زبان محلّی
- ۹- پرورش توانایی تفکر، نقد و تحلیل نسبت به مباحث فرهنگی
- ۱۰- ایجاد علاقه نسبت به فرهنگ محلّی و آثار ادبی و زبانی منطقه‌ای

درس‌های آزاد، ایستگاه اندیشیدن و درنگ کردن و آفریدن است. این درس، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم به یاری هم، به فراخور ذوق و علاقه، در مورد دل‌بستگی‌های فرهنگ بومی، نیازها و بایسته‌هایی که در دیگر درس‌ها به چشم نیامده‌اند، مطالبی را بازگو نمایند و مبتنی بر ساختار درس‌ها بنویسند.

به بیان دیگر، درس آزاد، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم در تألیف کتاب، مشارکت داشته باشند و هر یک خود را در شکل‌گیری کتاب، سهم بینند و کتاب را از آن خود بدانند؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزان پس از تألیف درس آزاد، بتوانند نام خود را در ردیف نام پدیدآورندگان کتاب ثبت کنند.

برپایه آنچه گفته شد، اهداف درس آزاد را می‌توان بدین گونه برشمرد :

روش‌های تولید درس آزاد

برای نوشتن و تولید درس آزاد، یکی از روش‌های زیر پیشنهاد می‌شود :

■ هر دانش‌آموز به صورت مستقل و فردی برای تولید درس آزاد در کلاس اقدام نماید.

■ دانش‌آموزان با هدایت و راهنمایی معلم، به صورت گروهی و با مشارکت تمام افراد گروه (تقسیم‌بندی دانش‌آموزان کلاس به چند گروه) برای تولید درس آزاد اقدام نمایند.

در تولید درس آزاد می‌توان از توانمندی دانش‌آموزان در بندنویسی بهره برد. برای نمونه، موضوع نوشته : «محل زندگی»، موضوعی خیلی کلی است و باید به موضوعات کوچک‌تر محدود شود. مثلاً وضعیت جغرافیایی محل، آداب و رسوم، زبان منطقه و غذاهای خاص آن منطقه، چهار موضوع کوچک‌تری هستند که در مورد هر یک می‌توان یک بند نوشت.

لازم است معلم به دانش‌آموزان کمک کند تا چارچوب متن خود را مشخص

نمایند، سپس اقدام به نوشتن کنند. به عنوان نمونه، چارچوب نوشته، می‌تواند شامل سه بند باشد که بند اول وضعیت جغرافیایی محل را توضیح دهد؛ بند دوم زبان و بند سوم آداب و رسوم منطقه را بیان کند.

در تدوین متن می‌توان از روش‌های قضاوت عملکرد و بارش مغزی بهره برد. در این قسمت، موضوعاتی متناسب با عنوان و محتوای فصل در حوزه فرهنگ و زبان و آداب محلی، پیشنهاد می‌شود. درس آزاد در فصل «فرهنگ بومی» آورده شده است و این موضوع دامنه گسترده‌ای دارد؛ لذا امکان تولید متن زیبا فراهم است. در طراحی فعالیت‌های کتاب نوشتاری نیز تطابق فعالیت‌ها با روند طراحی کتاب ضروری است. از دید ساختاری توجه به عناصر مبتنی بر نگرش شبکه‌ای، نقش معلم به‌عنوان ناظر و راهنما و نقش دانش‌آموز در مقام تولیدکننده، ضروری است.

روش پیشنهادی تولید درس آزاد : بارش فکری

مراحل تولید :

۱- موضوعی در ارتباط با فرهنگ بومی و محلی با نظرخواهی از دانش‌آموزان انتخاب می‌شود.

۲- قوانین مربوط به بارش فکری برای دانش‌آموزان مطرح می‌شود و آنها ملزم به رعایت قوانین می‌شوند.

قوانین عبارت‌اند از :

- انتقاد کردن و رد دیدگاه‌های دیگران ممنوع
- از ترکیب ایده‌ها، ایده‌های بهتری ساخته می‌شود.
- هرچه تعداد ایده‌ها بیشتر باشد، بهتر است.

۳- نظرات یا اطلاعات دانش‌آموزان درباره موضوع انتخابی پرسیده می‌شود و کلیه جمله‌ها بدون کم و کاست، پای تابلو نوشته می‌شود.

۴- پس از تمام شدن بارش فکری دانش‌آموزان، آنها را گروه بندی کنید تا در مورد جمله‌های نوشته شده در گروه گفت‌وگو کنند و از این طریق، جمله‌های تکراری را

حذف کنند، جمله‌هایی را که قابلیت ادغام دارند، ادغام نمایند و در جمله‌هایی که نیاز به اصلاح و تغییر دارند، تغییرات لازم را اعمال کنند.

۵- جمله‌های جدید، مجدداً بر روی تخته نوشته می‌شوند و با نظر کلیه دانش‌آموزان، اولویت‌بندی صورت می‌گیرد.

۶- متن حاصل بعد از تنظیم و نهایی شدن با خط خوش، بر روی تخته نوشته می‌شود و همه دانش‌آموزان، آن را در کتاب خود می‌نویسند.

نکته مهم: پیشنهاد می‌شود در هر استان، متون تولید شده در این فصل، گردآوری و جمع‌بندی شود. نوشته به گونه‌ای باشد که ویژگی‌های آن استان را به خواننده معرفی کند. این مطالب برای گروه زبان و ادب فارسی دفتر تألیف ارسال شود تا از کنار هم قرار دادن آنها کتابی با عنوان دایرةالمعارف استان‌شناسی تولید شود که مخاطبش دانش‌آموز دوره ابتدایی باشد. بدیهی است استان‌هایی که مطلبی ارسال نکنند، در آن کتاب، غایب خواهند بود.

● درس هشتم:

دفاع از میهن

■ اهداف

- ۱- پرورش روحیه میهن دوستی و گرایش به دفاع از عزت و وطن
- ۲- آشنایی با صفت پایداری و مفهوم ادب مقاومت
- ۳- تقویت مهارت خواندن و رعایت لحن و آهنگ متن
- ۴- گسترش شبکه واژگان با ساخت کلمات جدید از طریق ترکیب واژگان
- ۵- ایجاد علاقه مندی به حفظ شعر و خواندن اشعار مختلف
- ۶- تقویت درک مثل و علاقه مندی به مطالعه ضرب المثلها
- ۷- تقویت توانایی خوش نویسی و خط تحریری
- ۸- آشنایی بیشتر با نمادهای ملی کشور ایران (مفاخر فرهنگی، شهیدان، پرچم، سرود و...)
- ۹- تقویت مهارت نوشتاری (نگارش)، نوشتن متن زیبا با توجه به حس شنوایی و شرح حال نویسی

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
تدریس درس	۵۰ دقیقه

روش تدریس پیشنهادی

روش مشارکتی ساده و واحد کار و نقلی (قصه گویی): دانش‌آموزان به گروه‌های چند نفره تقسیم می‌شوند. ابتدا یکی از اعضای گروه، داستان درس را برای هم‌گروهی‌های خود می‌خواند. سپس در مورد داستان درس با هم گفت‌وگو می‌کنند و تصمیم می‌گیرند که چه صحنه‌هایی از درس را به صورت نقاشی نشان دهند. نقاشی‌ها را می‌کشند و از میان خود، فردی را برای قصه گویی به صورت نقلی انتخاب می‌کنند. دیگر اعضای گروه در نصب نقاشی‌ها بر روی تابلو و سایر موارد به او کمک می‌کنند. این کار در گروه‌های مختلف و با نقاشی صحنه‌های متفاوتی از داستان به صورت نقلی در کلاس انجام می‌شود.

می‌توان کار گروه‌بندی و نقاشی را در یک جلسه انجام داد و جلسهٔ بعد گروه‌ها به قصه‌گویی (نقلی) از روی تصاویر بپردازند. در نهایت بعد از گزارش گروه‌ها، سؤالاتی از طرف دانش‌آموزان مطرح می‌شود و گروه‌ها در آن زمینه به بحث و پاسخ‌گویی می‌پردازند.

■ جلسهٔ دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه‌آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

با توجه به مطالبی که در دروس گذشته آمده است.

واژه‌آموزی

در این درس، یکی دیگر از روش‌های ساخت واژه در زبان فارسی آموخته می‌شود؛ ساخت واژه مرکب «کلمه + دوست» مانند: میهن دوست. برای تثبیت یادگیری، یک بار کلمات را روی تابلو بنویسید و دانش‌آموزان همه با هم آنها را بخوانند. سپس کلمه‌هایی را که با این ساخت همخوانی دارند، جدا کرده، طبقه‌بندی کنند؛ یعنی از طریق فراوانی و تکرار یک ساخت، دانش‌آموزان آن را فرامی‌گیرند و تلاش خواهند کرد خود نیز بر پایه آن ساخت، دست به تولید بزنند. بدین ترتیب، یکی از راه‌های واژه‌سازی (کلمه + دوست) آموزش داده می‌شود.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

با توجه به لحن و آهنگ مناسب، متن خوانده می‌شود.

فعالیت‌های کتاب نوشتاری

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه را تنظیم، برنامه ریزی و اجرا نمایید.

■ جلسه چهارم	
۲۵ دقیقه	۱- خواندن با لحن
۲۵ دقیقه	۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری

در هر دو زمینه، پیش از این مطالب سودمندی ارائه شده است. به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه پنجم	
۲۰ دقیقه	۱- تمرین خواندن
۳۰ دقیقه	۲- املا

تمرین خواندن

قبلاً در این زمینه مطالب مفیدی ارائه شده است.

املا به خود

هر دانش‌آموز بعد از این که یک بار از روی متن خواند؛ کتاب را می‌بندد و هر جمله‌ای را که به خاطر آورد، روی برگه می‌نویسد. تصحیح املا نیز توسط خود دانش‌آموز خواهد بود. بدین ترتیب که کتاب را باز کرده، با مراجعه به کتاب، غلط‌های املائی را اصلاح می‌کند. این کار، چند فایده دارد:

- تقویت حافظه کوتاه مدت
- پرورش حافظه دیداری
- تقویت دقت و تمرکز بیشتر در متن
- تمرین، بازآموزی و دست‌ورزی در نوشتن و تصحیح املا

■ جلسه ششم

۲۰ دقیقه	۱- تمرین خوشنویسی صفحه هنر و سرگرمی
۳۰ دقیقه	۲- ارزشیابی از فعالیت‌های درس

تمرین خوشنویسی صفحه هنر و سرگرمی

— ارزشیابی شفاهی: (پرسش و پاسخ با استفاده از کارت‌های شفاهی) هر دانش‌آموز از داخل جعبه کارت‌های پرسش شفاهی، یک کارت را تصادفی بیرون کشیده، پرسش روی آن را با صدای بلند می‌خواند و سپس به آن پاسخ می‌گوید. نقش معلم، نظارت و هدایت می‌باشد.

■ جلسه هفتم

۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (نگارش)

فعالیت نگارشی این درس، مربوط به «شرح حال نویسی» است. یکی از فنونی که می‌تواند به ما در تقویت مهارت نوشتن، کمک کند، شرح حال نویسی است. شرح حال، گزارشی است که فرد به‌طور کتبی درباره زندگی خود یا دیگران می‌نویسد. این گزارش ممکن است مربوط به گذشته، حال یا آینده باشد؛ درباره گذشته، مانند تجربیات دوران طفولیت یا دوران دبستان، در مورد حال، مانند مطالبی مربوط به علایق و خصوصیات خود، و درباره آینده مانند طرح ریزی مربوط به شغل و چگونگی کسب درآمد و گذراندن زندگی در آینده.

یکی از ویژگی‌های سودمند شرح حال نویسی آن است که انسان در مورد خود به تفکر و بررسی می‌پردازد و توانایی بیشتری در خودشناسی به دست می‌آورد. این اطلاعات، می‌تواند در شناخت حالت‌های عاطفی، نگرش‌ها و سایر خصوصیات

شخصی، به ما کمک کند.

در شرح حال نویسی‌ها، دانش‌آموزان مطالبی در مورد وضع فرهنگی، اجتماعی، خانوادگی یا خاطرات خود از مدرسه می‌نویسند. گاهی اوقات، دانش‌آموزان به نوشتن نامه‌هایی به مشاوران مدرسه خود می‌پردازند و در این نامه‌ها درباره خود، مطالبی مطرح می‌سازند. این گونه نامه‌ها را هم می‌توان یک نوع شرح حال نویسی، به شمار آورد.

توجه: در شرح حال اگرچه هدف ما پرورش توانایی نوشتن در دانش‌آموزان است، اما نباید از این ظرفیت غفلت کنیم که این کار، اندیشیدن دانش‌آموز در باره خود و فرصتی برای خودشناسی است. بنابراین، باید موقعیت‌هایی فراهم کنیم که در دانش‌آموز، انگیزه و محرکی برای نوشتن شرح حال و گفتن از خلیات خود، ایجاد شود. به همین سبب، شرح حال نویسی، در شناخت جنبه‌های نهانی شخصیت، احساس‌ها، امیدها و آرزوهای دانش‌آموزان کمک می‌کند. البته نوشتن از دنیای درون و نهانی‌ها، کار چندان ساده‌ای نیست و ما انتظار نداریم دانش‌آموزان پایه پنجم چنین نوشته‌هایی تولید کنند؛ اما همین که فضایی برای فکر کردن در باره خود، توانایی‌ها و عادات رفتاری و واقعی ایجاد شود و افراد بکوشند خود یا دیگران را به طور واقعی، معرفی کنند؛ گامی مفید و مؤثر است.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری

در فعالیت‌های «هنر و سرگرمی»، همچنان که قبلاً گفتیم؛ هدف‌های زیر، دنبال

می‌شود:

- ایجاد فضای بانشاط برای یادگیری
- فرصتی برای بازآموزی و یادگیری آموخته‌ها
- جمع‌بندی محتوایی و سازماندهی ذهنی

■ جلسه نهم	
۵۰ دقیقه	بخوان و بیندیش

برای آموزش «بخوان و بیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید.

■ جلسه دهم	
۲۵ دقیقه	۱- املا
۲۵ دقیقه	۲- حکایت وطن دوستی

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود. پیش از این اشاره کرده‌ایم که توجه به ضرب المثل‌ها در فارسی پنجم از اهداف اصلی است و در تقویت درک متن و کشف روابط معنایی بسیار اهمیت دارد.

درس نهم: نام آوران دیروز، امروز، فردا

درس دهم: نام نیکو

درس یازدهم: نقش خردمندان

درس دوازدهم: آزاد (فرهنگ بومی)

فصل چهارم

نام آوران

فصل چهارم : نام آوران

کتاب فارسی خوانداری

درس نهم :
نام آوران دیروز، امروز، فردا

بخوان و حفظ کن :
(سرای امید)

درس دهم : نام نیکو

درس یازدهم :
نقش خردمندان

درس دوازدهم :
درس آزاد
(فرهنگ بومی ۲)

بخوان و ببیندیش :
(فردوسی فرزند ایران)

حکایت :
بوعلی و بانگ گاو

کتاب فارسی نوشتاری

درس نهم :
نام آوران دیروز، امروز، فردا

درس دهم : نام نیکو

درس یازدهم :
نقش خردمندان

درس دوازدهم :
درس آزاد
(فرهنگ بومی ۲)

درست و نادرست
درک مطلب
دانش زبانی (فضاسازی در سخن)

گوش کن و بگو

درست و نادرست
درک مطلب
واژه آموزی
نمایش

ترکیب کلمه + آمیز
ترکیب کلمه + انگیز

درست و نادرست
درک مطلب
دانش زبانی

به کارگیری واژه‌ها در جمله

شعرخوانی و صندلی صمیمیت

درک و دریافت

بوعلی و بانگ گاو

املا و دانش زبانی
درک متن
نگارش

املا و واژه آموزی
درک متن
نگارش

املا و دانش زبانی
درک متن
نگارش

هنر و سرگرمی و جمع‌بندی آموخته‌ها

اهداف فصل چهارم:

- ۱- پرورش حسّ علاقه مندی به مشاهیر علمی و فرهنگی و مطالعه سرگذشت آنها
- ۲- تقویت روحیه خود باوری و اعتماد به نفس ملی
- ۳- ارتقا حسّ احترام نسبت به بزرگان فرهنگی و هنری
- ۴- توسعه دامنه واژگان، تقویت سوادخواندن و درک متن
- ۵- تقویت مهارت‌های چهارگانه زبان آموزی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن)
- ۶- کسب مهارت در نوشتن خطّ تحریری
- ۷- آشنایی دانش‌آموزان با اجزای جمله
- ۸- شناساندن چهره‌های ماندگار و حماسه آفرینان دفاع مقدّس و شهیدان هسته‌ای و ...
- ۹- تقویت روحیه پشتکار و خدمت به مردم.

● درس نهم:

نام آوران دیروز، امروز، فردا

■ اهداف

- ۱- آشنایی با فرهنگ مقاومت و دفاع از میهن
- ۲- آشنایی با برخی از مفاخر و مشاهیر از جمله شهدای هسته‌ای
- ۳- تقویت پشتکار و صبر و شکیبایی
- ۴- تقویت درک متن و سواد خواندن
- ۵- تقویت مهارت املانویسی و نگارش
- ۶- تثبیت مهارت شنیداری و قصه‌گویی
- ۷- آشنایی با اجزای جمله و توجه به کاربرد جمله‌های گسترش یافته و صحیح
- ۸- آشنایی و تشخیص بندهای بدنه در نگارش.

■ آموزش

■ جلسهٔ اول	
تدریس درس	۵۰ دقیقه

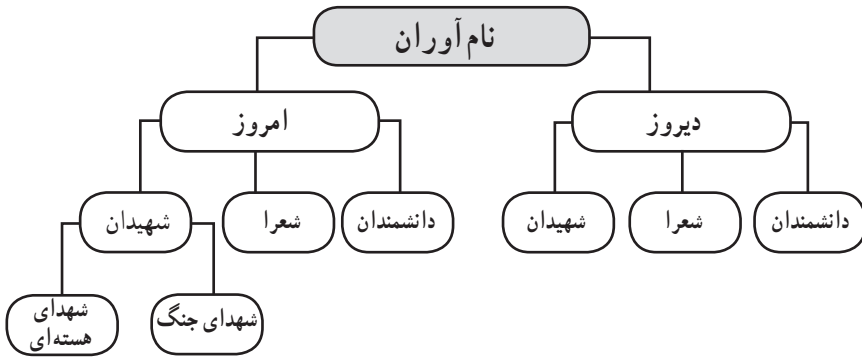
روش تدریس پیشنهادی

روش پیش سازمان دهنده: مقصود از ترکیب «پیش سازمان دهنده» این است که ما با بهره‌گیری از شگردها و روش‌هایی، به کمک آموخته‌های پیشینی فراگیران، زمینه‌سازی ذهنی می‌کنیم تا ذهن و فکر آنها در مسیر یادگیری جدید سازماندهی گردد. در این روش، دانش‌آموزان فقط شنونده و اثرپذیر و منفعل نیستند، زیرا پیش‌سازمان‌دهنده‌های ارائه شده از سوی معلمان، سبب می‌شود ذهن یادگیرندگان به تکاپو وادار گردد. این کار را پیش‌سازمان‌دهنده‌ها از طریق پیوند دادن دانش پیشین یادگیرنده با آموزه‌هایی که باید فراگرفته شوند، عملی می‌سازند. این روش، برای دانش‌آموزان یازده – دوازده ساله، بسیار کارا و اثرگذار می‌باشد.

پیش‌سازمان‌دهنده، ارائهٔ خلاصه‌ای از اطلاعات کلامی یا تصویری است که دیدی کلی از محتوای مورد نظر برای یادگیری می‌دهد و محتوای ویژه‌ای عرضه نمی‌شود. پیش‌سازمان‌دهنده‌ها، مفاهیم عمده‌ای هستند که همچون چتری برای یادگیری مفاهیم جدید تلقی می‌شوند. پیش‌سازمان‌دهنده‌های مطلوب، الزاماً دارای الگوهای ملموس، انواع قیاس‌ها و نمونه‌ها هستند. در این روش عامل سازماندهی در کمک به بازیابی از حافظه، بی‌نهایت حائز اهمیت است. متن این درس، نوشته‌ی دکتر فریدون اکبری شلدره است.

مراحل این روش

- ۱- ارائه پیش‌سازمان‌دهنده: معلم هدف یا اهداف درس را معین می‌کند، سپس پیش‌سازمان‌دهنده را عرضه می‌کند.
  - ۲- ارائه مواد یادگیری یا مطلب درسی: مطالب مندرج در کتاب درسی تدارک دیده شده، از سوی معلم، عرضه می‌شود.
  - ۳- استحکام بخشیدن به ساخت ذهنی یا ساختار شناختی: در این مرحله، با فعال‌سازی یادگیرنده، آنچه که ارائه شده، در ساخت شناختی او جای‌گیر می‌شود. یکی از روش‌ها در این مرحله، استفاده از تفکر انتقادی است.
- مثال:** ارائه تعدادی اسم افراد نام‌آور ایرانی مانند چند دانشمند، چند شاعر، چند شهید دوران دفاع مقدس و چند شهید هسته‌ای که دانش‌آموزان با رسم نمودار و طبقه‌بندی، آنها را در زیرطبقه مربوط به خود قرار دهند و به خاطر بسپارند.

■ جلسه دوم	
۲۵ دقیقه	۱- درک متن
۲۵ دقیقه	۲- دانش زبانی

درک متن

قبلاً توضیح داده شده است.

دانش زبانی : فضا سازی در سخن : خواست ما از «فضا سازی»، گسترش دامنه کلام است. این کار هم می تواند در گفتار اتفاق بیفتد و هم در نوشتار. یعنی گفتار و نوشتار کوتاه را به این شیوه می توانیم گسترش بدهیم و میزان تأثیرگذاری کلام را بیشتر کنیم. به نمونه های زیر، توجه کنید :

سخن کوتاه	سخن فضا سازی شده و گسترش یافته
باران می بارید.	عصر دیروز، باران ملایم پاییزی در هوای مه گرفته، نم نمک می بارید.
دوستم، دیر آمد.	دوست صمیمی من هم لنگ لنگان، با عصایی در زیر بغل، آمد؛ ولی دیر آمد.

همان طور که دیدید می توان با افزودن اجزایی به ارکان جمله اصلی، فضای آن را تغییر داد و آن را تأثیرگذارتر و مؤثرتر، بیان کرد. جمله هایی که بدین گونه، فضا سازی و گسترده می شوند، از نظر حس و حال و فضای عاطفی و تصویری، کاملاً اثربخش تر هستند و خواننده را در فضای واقعی نوشته قرار می دهند.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

فعالیت‌های کتاب نوشتاری : این دو فعالیت قبلاً توضیح داده شده است.

■ جلسه چهارم	
۱- آموزش لحن	۲۵ دقیقه
۲- گوش کن و بگو	۲۵ دقیقه

آموزش لحن

لحن متن درس دهم از نوع «عاطفی - خبری» می‌باشد. خواندن زیبا، دمیدن روح به پیکره بی‌جان متن است. روخوانی آداب خاص دارد که باید این آداب را به دانش‌آموزان آموخت. در دوره معاصر متن‌های اثر بیشتر ساده، روزمره و همه‌فهم‌اند. برای خواندن این درس که دارای جملات عاطفی می‌باشد، خواننده باید خود را با احساسات نویسنده هماهنگ کند و لحنش را شکل دهد.

گوش کن و بگو : تقویت سواد شنیداری

گوش کن و بگوی این درس، با عنوان «پرواز روباه» نوشته‌ای طنز آمیز از کتاب مجموعه داستان‌های «وقتی که هنوز پنج شنبه و جمعه اختراع نشده بود» اثر «فرهادحسن‌زاده» است.

در این بخش، نخست این داستان از طریق لوح فشرده باید پخش شود، اگر در دسترس نبود، کسی خوش‌خوان و خوش‌صدا، متن را پیوسته بخواند. در این هنگام لازم است، دانش‌آموزان، در سکوتی مطلق، با دقت به خوانش متن، گوش بسپارند. این بخش در حقیقت، فرصتی است برای تقویت خوب گوش دادن.

سپس، در مرحله دوم، با توجه به متن شنیده شده، به پرسش‌ها پاسخ دهند. از چگونگی پاسخ دانش‌آموزان، می‌توان به میزان دقت شنیداری، توانایی درک شنیداری و

- تشخیص معیارهای خوانش درست برای کشف روابط محتوایی متن، بی برد.
- گوش کن و بگوها در پایه پنجم، دو هدف و مأموریت اصلی دارند :
- پرورش مهارت گوش دادن فعال و مؤثر
  - تقویت سواد ادراکی از راه شنیدار.

■ جلسه پنجم	
۲۰ دقیقه	۱- مرور آموخته‌ها
۳۰ دقیقه	۲- فعالیت کتاب نوشتاری (درک متن)

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود. البته در بخش درک متن، به موضوع به کارگیری نشانه‌های نگارش و تأثیرگذاری آنها در صحیح خواندن و درک بهتر، باید توجه شود.

■ جلسه ششم	
۲۰ دقیقه	۱- تمرین خواندن
۳۰ دقیقه	۲- املا

تمرین خواندن

قبلاً توضیح داده شده است.

املا: املاي تصحيح كردني

آموزگار، از قبل یک متن املاي ده سطري تهیه کرده و در آن ۱۰ کلمه با املاي نادرست قرار می‌دهد. قبل از شروع فعالیت املاي، دانش‌آموزان متن درس را مرور

می‌کنند. سپس کتاب‌ها را می‌بندند و برگه‌های املا بین دانش‌آموزان توزیع می‌گردد. دانش‌آموزان با دقت، متن املا را مطالعه کرده، کلمات نادرست را شناسایی می‌کنند و شکل درست کلمات را بالای آنها می‌نویسند.

■ جلسه هفتم	
۱- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۱۵ دقیقه
۲- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۳۵ دقیقه

تمرین خوشنویسی

ارزشیابی از فعالیت‌های درس: برای ارزشیابی، برگزاری یک «آزمون کتبی» پیشنهاد می‌گردد. از دانش‌آموز بخواهید آنچه را که از درس دهم یاد گرفته است، به صورت خلاصه بنویسد. نوشته دانش‌آموز که حاصل تفکر و مهارت او در نوشتن است، می‌تواند مورد ارزشیابی قرار گیرد.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نوشتاری

فعالیت نوشتاری (نگارش)

بهره‌گیری از روش «مقایسه» در آموزش نوشتن بسیار مؤثر است؛ زیرا به ذهن کمک می‌کند که پدیده‌ها را با هم، در کنار هم ببیند و آنها را بسنجد؛ این کار به زایش ذهن و آفرینش فکر می‌انجامد. در روش مقایسه، ذهن دست به طبقه‌بندی ویژگی‌های پدیده‌ها می‌زند و آنها را در حداقل دو دسته، «تفاوت‌ها» و «شباهت‌ها» جای می‌دهد. درحقیقت، مقایسه کردن موضوع‌ها با یکدیگر، شگردی برای پروردن ذهن و

زبان است و زمینه‌ساز رشد تفکر و تخیل و باروری فکر در هنگام نوشتن، به شمار می‌آید.

■ جلسه نهم	
بخوان و حفظ کن (سرای امید)	۵۰ دقیقه

در آموزش «بخوان و حفظ کن»، لازم نیست روی معنای سروده‌ها تأکید شود، بلکه حفظ شعر با توجه به لحن و آهنگ و رعایت پاره مهارت‌های خوانداری و لذت بردن از شعر، هدف آموزشی ماست. توضیحات بیشتر در درس‌های پیش آمده است.

■ جلسه دهم	
املا	۵۰ دقیقه

مثل دروس قبل، املاي دو قسمتی، شامل املاي تقریری و فعالیت‌های املايی برگزار می‌شود. معلم می‌تواند کلمات دارای ارزش املايی متن درس را استخراج نموده و با استفاده از آنان متن جدید یا داستانی زیبا به عنوان متن املا، تهیه کند.

مثال: فروردین، منظم، خوش‌نما، تصویر رنگارنگ، میهن، محو تماشا، مهربان

... و

قسمتی از متن جدید براساس کلمات درس نهم:

میهن عزیزمان ایران، در ماه فروردین از فصل بهار، تصویری خوش‌نما و زیبا برای تماشا دارد. بچه‌ها محو تماشا و غرق زیبایی‌های سیمای فروردین می‌شوند و با چشمان پر امید ...

● درس دهم:

نام نیکو

■ اهداف

- ۱- تقویت روحیه مطالعه سرگذشت مشاهیر و مفاخر فرهنگی
- ۲- آشنایی با سبک زندگی و شیوه رفتاری الگوهای علمی و فرهنگی
- ۳- تقویت مهارت خواندن با رعایت لحن مناسب برای درک بهتر
- ۴- گسترش دایره واژگان در حوزه زندگی نامه
- ۵- تقویت مهارت‌های املائی، نگارشی و خوش‌نویسی
- ۶- تولید بندهای بدنه در نگارش زندگی نامه.

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
تدریس درس	۵۰ دقیقه

روش تدریس پیشنهادی : قضاوت عملکرد

توجه : هر درس را می‌توان به چند شیوه، آموزش داد. به همین سبب از عنوان «پیشنهادی» بهره گرفته شده است و معمولاً در هر درس، یک روش به صورت پیشنهادی نوشته شده است؛ اما همکاران گرامی، در انتخاب و کاربست روش، آنچه را صلاح دانش‌آموزان و متناسب با بافت فرهنگی و همسو با میزان پیشرفت تحصیلی کلاس آنان است، بخواهندگزید. در این درس، دو روش، تشریح می‌گردد :

مراحل روش قضاوت عملکرد :

- ۱- دانش‌آموزان یک بار، متن درس را با دقت، صامت خوانی می‌کنند.
- ۲- متن درس را خلاصه کرده، بر روی برگه‌ای می‌نویسند.
- ۳- در گروه‌های تعیین شده، قرار می‌گیرند و متن درس خلاصه شده خود را با افراد گروه به بحث و گفت‌وگو می‌گذارند و سعی می‌کنند نکات استفاده شده در خلاصه خود را با ارائه دلیل به دیگران منتقل کنند و معیارهایی را که برای خلاصه‌نویسی در نظر گرفته‌اند، مورد بررسی قرار دهند.
- ۴- در نهایت یکی از خلاصه‌ها یا مجموعه‌ای از آنها، از طرف گروه به عنوان فعالیت گروه پذیرفته می‌شود.
- ۵- معیارهای مناسب، برای خلاصه‌نویسی از طرف آموزگار در اختیار گروه‌ها قرار می‌گیرد (نکات کلیدی برای خلاصه کردن متن).
- ۶- افراد همه گروه‌ها، متن خلاصه شده گروه خود را با معیارهای مناسب، مورد بازنگری قرار می‌دهند و تغییرات لازم را اعمال می‌کنند.

۷- نماینده هر گروه، متن اصلاح شده را در کلاس می‌خواند و سایر گروه‌ها با توجه به معیارهای مناسب، آن را مورد نقد و قضاوت قرار می‌دهند تا اصلاحات نهایی انجام شود.

روش کارایی گروه (به شکل ساده)

۱- از بچه‌ها بخواهید یک بار، متن درس را به صورت کامل و با دقت مطالعه کنند.

۲- کاربرگ سؤالات مربوط به درس را بین دانش‌آموزان توزیع کنید و فرصت بدهید به صورت انفرادی به سؤالات پاسخ بدهند.

۳- حالا از همان نمونه سؤال در اختیار گروه بگذارید تا اعضای گروه، درباره پاسخ سؤالات گفت و گو کنند، به توافق برسند و برگه را پاسخ بدهند. (طرح سؤالات به صورت چهارگزینه‌ای توصیه می‌شود.)

۴- پاسخ‌ها را در کلاس مرور کنید تا دانش‌آموزان جلوی سؤالاتی که نادرست پاسخ گفته‌اند؛ علامت بگذارند و به نوعی برگه‌های انفرادی و گروهی را تصحیح کنند.

۵- هر دانش‌آموز برگه خود را با برگه گروه مقایسه کند و اگر در کارکرد گروهی، تعداد پاسخ‌های نادرست کاهش یافته باشد، دانش‌آموز به کارایی گروه بی‌می‌برد و مشارکت را در فرایند یادگیری اثربخش می‌داند. چون ارزشیابی به صورت کیفی برگزار می‌شود، تصحیح به صورت کمی و نمره‌گذاری در جداول این روش ضرورت ندارد. فلسفه بهره‌گیری از این روش، پافشاری بر خرد جمعی و برتری دادن نتیجه کار گروه بر عملکرد فرد است.

نمونه برگ سؤالات روش کارایی گروه :

به نام پروردگار	
	نام و نام خانوادگی :
تاریخ :	درس دهم : نام نیکو
روش کارایی گروه :	روش کارایی گروه :
ارزشیابی	۱- چه چیزی باعث شد تا استاد محمود فرشچیان در نقاشی پیشرفت کند؟ الف) نگاه کنجکاو و جستجوگر او به طبیعت ☐ ب) بهره‌مندی از استاد توانا و زبردست ☐ ج) تشویق پدر ☐ د) همه موارد ☐
درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام. ☐	۲- « غرور، آفت هنر است» یعنی چه؟ الف) هرکس مغرور شود نمی‌تواند از هنرش به خوبی استفاده کند. ☐ ب) هر چیزی که درست مراقبت نشود، دچار آفت می‌شود، آفت هنر هم غرور و کبر است. ☐ ج) انسان‌ها، هنرمندان مغرور را دوست ندارند. ☐ د) هیچ کدام ☐
درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام. ☐	۳- در کارگاه استاد امامی، شعرهای دلنشین ... زمزمه می‌شد. الف) حافظ و سعدی ☐ ب) مولوی و حافظ ☐ ج) سعدی و مولوی ☐ د) فردوسی و حافظ ☐
درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام. ☐	۴- نام تابلوی مشهور استاد فرشچیان چیست؟ الف) گلّه آهوان ☐ ب) عصر عاشورا ☐ ج) حماسه عشق ☐ د) سرای زرنگار ☐
تعداد سؤالات درست :	گزارش توصیفی معلم : .... امضا : تاریخ :

نکته: برای تعداد سوالات، چارچوب ویژه‌ای طراحی نشده است و بنا به سطح توانمندی‌های دانش‌آموزان، تعداد سوالات تغییر می‌کند.

■ جلسه دوم	
۲۵ دقیقه	۱- درک متن
۲۵ دقیقه	۲- واژه‌آموزی

درک متن

سوالات درست و نادرست و درک مطلب.

واژه‌آموزی

در این درس، می‌آموزیم که از ترکیب «کلمه + آمیز» و «کلمه + انگیز»، واژه جدید ساخته می‌شود. اگر به ساختمان این ترکیب، توجه کنید درمی‌یابید، جزء دوم با فرایند «ترکیب» در کنار بخش دیگر قرار گرفته، کلمه مرکب ایجاد شده است. همکاران محترم توجه کنند که از ذکر این مطالب برای دانش‌آموزان پرهیز کنند. هدف این است که دانش‌آموزان نسبت به این ترکیب، هوشیار شوند و تلاش کنند ترکیب‌هایی با این ساختار در ذهن خود بسازند و یا نمونه‌های شنیده شده قبلی را به یاد بیاورند و در گفتار و نوشتار به کار بگیرند.

«آمیز» در اصل بُن مضارع از مصدر «آمیختن» است. ترکیب کلمه با بن مضارع (آمیز)، معمولاً صفت مرکب می‌سازد. مانند غرورآمیز، محبت‌آمیز. «انگیز»، بن مضارع از مصدر «انگیختن» است. ترکیب کلمه با بن مضارع (انگیز)، معمولاً صفت مرکب می‌سازد. مانند: شگفت‌انگیز، هیجان‌انگیز.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- تمرین خواندن
۲۵ دقیقه	۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری

تمرین خواندن

روان‌خوانی درست و شمرده دانش‌آموزان را مثل دروس گذشته، در نظر داشته باشید. بعد از تمرین‌های اصولی و مستمر در زمینه خواندن، در این قسمت از سال تحصیلی، دانش‌آموزان باید از «روخوانی» یک سطح بالاتر رفته و به خواندن توأم با درک رسیده باشند. روخوانی، بیان کلمات از روی نوشته است که در آن ارتباطی بین کلمات و درک و دریافت وجود ندارد. یعنی دانش‌آموز آنچه را دیده به زبان می‌آورد. در حالی که خواندن فعال، افزون بر بیان نوشته‌ها، باید منجر به درک و فهم از محتوای اثر نیز بشود.

فعالیت‌های واژه‌آموزی و املا

انجام فعالیت‌های کتاب نوشتاری در کلاس درس، مورد تأکید مؤلفان می‌باشد. تکالیف یا تمرین‌های نوشتاری در حقیقت، فرصت‌سازی برای تجربه‌های یادگیری و تثبیت آموخته‌های دانش‌آموزان به شمار می‌آید. بنابراین، واگذار کردن آن به فضای خانه و مداخله اولیا در اجرای آن، مسیر آموزش را به بیراهه می‌کشاند و گاهی دانش‌آموزان را با تضادهای آموزشی و روشی رویارو می‌کند و آنان را سردرگم می‌سازد.

■ جلسه چهارم	
۲۰ دقیقه	۱- خواندن با لحن مناسب
۳۰ دقیقه	۲- نمایش

تمرین خواندن (تأکید بر لحن، آوا و آهنگ مناسب)

متن این درس، یک متن روایی است که انتخاب لحن به تناسب شخصیت‌ها، تشخیص مکث‌ها و درنگ‌ها و رعایت سرعت مناسب خواندن، تأثیرگذاری بیشتری ایجاد می‌نماید. در این درس تأکید بر لحن خواندن جمله‌ها و تفاوت‌های لحنی آنها است. برای آموزش، توجه دانش‌آموزان را به لحن متفاوت خواندن جمله‌های خبری، پرسشی، عاطفی و امری جلب می‌کنیم.

بار اول که لوح فشرده کتاب گویا (فایل صوتی) را پخش می‌کنید، توضیحی درباره لحن انواع جمله ندهید؛ فقط از دانش‌آموزان بخواهید با دقت گوش کنند و مانند آن، از روی متن بخوانند. اجازه دهید دانش‌آموزان خود به لحن متفاوت انواع جمله پی ببرند؛ لازم هم نیست، بر زبان بیاورند، همین که در خواندن، لحن جمله را رعایت کنند، کافی است. پس از اینکه چند نفر از روی متن خواندند و دانش‌آموزان، لحن خواندن آنها را مقایسه کردند، خوانش متن، مجدداً پخش شود. در این مرحله، به کمک خود دانش‌آموزان، موضوع لحن متفاوت انواع جمله، آموزش داده شود. بهترین شیوه در آموزش، خواندن تعدادی از دانش‌آموزان و مقایسه لحن آنها است.

کشف لحن مناسب و رعایت آن در خواندن متن، برای انتقال معنا و برقراری ارتباط مؤثر با درون مایه اثر، بسیار مهم است.

ایفای نقش: اجرای نمایش یا «ایفای نقش»، ایجاد فرصت برای دانش‌آموزان است تا خود را به طور عملی و واقعی در موقعیت‌های مختلف، حس کنند و بتوانند به فراخور آن از توانایی‌های زبانی خویش بهره بگیرند و نقش مفیدی را از شخصیت‌های مورد نظر به نمایش بگذارند.

یکی از موضوع‌های مهم در هنگام نمایش، توجه به لحن گفتاری شخصیت‌هاست. این کار، زمینه‌ای برای پرورش فن بیان و اعتماد به نفس و تقویت روحیه سخن گفتن در برابر جمع است.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

شرح و تفصیل این مباحث در درس‌های پیش آمده است. به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	املا

املا: املاي همگانی

در این نوع املا، همه دانش‌آموزان در تفریر املا مشارکت دارند. ابتدا معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد که متن درس را به طور کامل و دقیق مطالعه کنند و سپس کتاب را ببندند. معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد به ترتیبی که انتخاب کرده، نامشان را صدا بزنند؛ هرکس از هر قسمت از درس که می‌خواهد، یک جمله بگوید تا بقیه دانش‌آموزان بنویسند. بیان جمله درس از حفظ در اولویت است، اما اگر دانش‌آموزی برای گفتن جمله، احتیاج به کتاب پیدا کرد، منعی ندارد.

■ جلسه هفتم	
۵۰ دقیقه	ارزشیابی از فعالیت‌های درس

ارزشیابی

روش «پرسش شفاهی» با توجه به وقت در نظر گرفته شده، مناسب می‌باشد. برای افزایش تأثیر پرسیدن، به این نکات توجه کنید:

- سؤالاتی طرح کنید که موجب ایجاد تفکر در دانش‌آموز شود. مثلاً به جای اینکه بپرسید «آیا استاد فرشچیان را دوست دارید یا نه؟»
- بپرسید «چرا استاد فرشچیان قابل احترام و دوست داشتنی هستند؟».
- فرصت پاسخ‌گویی را افزایش دهید تا دانش‌آموز، زمان مناسب برای فکر کردن پیدا کند.

■ از همه دانش‌آموزان، انتظار پاسخ‌گویی داشته باشید و نگاهتان فقط به سوی افراد برتر نباشد.

■ پاسخ‌های صحیح یا اشتباه دانش‌آموزان، هر دو می‌تواند شما را در شناخت میزان درک و فهم دانش‌آموزانتان کمک کند. زیرا هدف، اصلاح فرایند یادگیری و تفکر کردن است نه اینکه در لحظه اول، پاسخ درست را دریافت نمایید. بنابراین، ارزشیابی هم خود گونه‌ای آموزش مؤثر و موجب تحکیم یادگیری است.

■ جلسه هشتم

۵۰ دقیقه

فعالیت کتاب نوشتاری (نگارش)

فعالیت نوشتاری: نگارش زندگی‌نامه

زندگی‌نامه‌نویسی، یکی دیگر از گونه‌های نوشتن است. برای دانش‌آموزان پایه پنجم، توجه به نمونه‌های زندگی مشاهیر علمی و فرهنگی در کتاب‌هایی که تاکنون خوانده‌اند، می‌تواند الگوی مناسبی باشد.

زندگی‌نامه یا درباره خود شخص نویسنده (در اینجا یعنی دانش‌آموز) یا درباره دیگران است. در این درس، فرقی نمی‌کند که دانش‌آموزان، کدام را انتخاب کنند. مهم

این است که به کمک این شیوه، بتوانیم توانایی و مهارت نوشتن را در دانش‌آموزان، رشد بدهیم.

برای تدوین زندگی‌نامه، استفاده از روش پرسش و پاسخ، مناسب و آسان است. یعنی نخست دربارهٔ شخصیت مورد نظر، چند پرسش طرح کنند؛ سپس به پرسش‌ها پاسخ بدهند. در این مرحله می‌توانند از منابع هم بهره بگیرند. پس از آن، جواب‌های نوشته شده را مرتب نمایند و یک ارتباط و انسجامی میان آنها برقرار کنند؛ به این ترتیب زندگی‌نامه، تنظیم می‌گردد.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

بعد از برگزاری آزمون املاي دو قسمتی، می‌توانید از دانش‌آموزان در تصحیح برگه‌ها کمک بگیرید. این کار موجب افزایش یادگیری و اعتماد به نفس دانش‌آموزان می‌شود و فرصت یادگیری و تجربه‌های آموزشی آنان را فراخ‌تر می‌سازد.

● درس یازدهم:

نقش خردمندان

■ اهداف

- ۱- پرورش روحیه دفاع ملی و حب وطن
- ۲- آشنایی با تأثیر مثبت دانشمندان در حفظ میراث فرهنگی
- ۳- آشنایی با نحوه نقل رویدادهای قصه و تقویت درک عناصر و سیر رویدادها
- ۴- بهبود سواد خواندن و درک متن و تثبیت یادگیری ابزارهای انسجام متن
- ۶- آشنایی با گسترش گروه اسمی در جمله
- ۷- آشنایی با واژگان جدید این درس و کاربرد مناسب آنها در نوشتار و گفتار

■ آموزش

■ جلسهٔ اول	
تدریس درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

روش کاوشگری: این روش، کودکان کنجکاو و آمادهٔ رشد را در مسیر مناسبی برای به کارگیری نیرو و توانشان قرار می‌دهد. هدف عام این روش، کمک به پدیدآیی نظم ذهنی و مهارت‌های لازم برای پرسش و پاسخ‌گویی به سؤال‌هایشان است. با این روش، دانش‌آموزانی پرورش می‌یابند که به طور مستقل و با روش نظام‌داری به کاوشگری می‌پردازند و دربارهٔ دلیل وقوع رویدادها و مفاهیم فکر می‌کنند، می‌پرسند و اطلاعاتی گردآوری و تحلیل می‌کنند. در این روش، محتوا در اختیار دانش‌آموزان قرار نمی‌گیرد، بلکه آنان از طریق فرایند کار، آنچه را که در محتوا نهفته است، درمی‌یابند.

مراحل روش:

۱- برهم زدن عادت ذهنی یا مواجه کردن دانش‌آموزان با مسئله و فهم آن: ارائهٔ یک موقعیت پرسش برانگیز، معماگونه، مهیج و غیر معمول یا عادت‌شکن، شروع خوبی برای این الگو است. برای ایجاد این موقعیت، باید سطح اطلاعات علمی دانش‌آموزان را در نظر داشته باشید و از موارد ساده و پیش پا افتاده دوری کنید. در این درس دانش‌آموزان با این پرسش مواجه می‌شوند: «تأثیر نقش خردمندان و دانشمندان، بر افکار مردم و فرهنگ جامعه چیست؟»

۲- تفکر و گردآوری اطلاعات: دانش‌آموزان کارگروه‌هایی تشکیل می‌دهند و در مورد مسئله مطرح شده، به تفکر و گردآوری اطلاعات می‌پردازند. در واقع دانش‌آموزان افکار خود را روی مسئله متمرکز می‌کنند و به فرضیه‌سازی می‌پردازند.

۳- **کاربست اطلاعات جمع آوری شده و سازماندهی اطلاعات:** برای تصمیم‌گیری دربارهٔ درستی یا نادرستی فرضیه‌ها، نیاز به اطلاعات بیشتری هست. برای جمع آوری اطلاعات، فرصت بیشتری به آنها بدهید و منابع علمی معتبر را معرفی کنید.

۴- **بررسی و تحلیل داده‌ها (آزمایشگری):** پس از تأیید فرضیه‌ها، از دانش‌آموزان بخواهید به توضیح آنچه گذشت بپردازند و در واقع فرایند کاوشگری خود را شرح دهند. هدف اصلی، آگاه شدن و تسلط بر فرایند تفکر و کاوشگری است نه محتوای مسئله.

۵- **برقراری ارتباط با دیگران و اعلام نتایج به دست آمده که منجر به تأثیر نقش خردمندان در جامعه می‌شود.** (به صورت مکتوب)

خوانش متن

متن را با آهنگی مناسب و با روش دکلمه‌خوانی بخوانید. سپس دانش‌آموزان جمع‌خوانی نمایند. البته در این زمینه، در درس‌های گذشته، به طور گسترده، توضیح داده‌ایم.

■ جلسهٔ دوم	
۲۵ دقیقه	۱- درک متن
۲۵ دقیقه	۲- دانش زبانی

درک متن

قبلاً توضیح داده شده است.

دانش زبانی

موضوع دانش زبانی این درس، توجه دادن به دانش‌آموزان و برانگیختن

شاخک‌های حسّی آنان نسبت به شناخت و کاربرد مناسب کلمات در جمله است. می‌دانیم که جمله در زبان گفتار یا نوشتار، ترکیبی از واژگان است. معمولاً برای بیان مفاهیم و معانی مختلف، واژه‌های گوناگونی در زبان وجود دارد. پرورش شناخت درست و تقویت قدرت تشخیص دانش‌آموزان در به کارگیری واژه از اهداف اصلی این بخش است.

البته این توانایی به تمرین‌های زیادی نیاز دارد و لازم است زبان‌آموزان، نخست دامنه‌وارژگانی خویش را غنی سازند و در نوشتن و گفتن از میان چند نمونه، بتوانند یکی را که مناسب‌تر است، به کار بگیرند. انتخاب کلمه مناسب در جایگاه صحیح جمله با حفظ معنا، کاری است که در این پایه در حدّ توانایی دانش‌آموزان پنجم انتظار داریم و امیدواریم در پایه‌های بالاتر با رشد ذهنی و گسترش دامنه‌وارژگانی زبان‌آموزان، این مهارت، پرورده شود. به نمونه‌های زیر، توجه کنید:

– هوای امروز، لطیف است. (خوب، نرم، ملایم ...)

– در هنگام بازی، یکی از دانش‌آموزان، فریاد کشید. (داد زد، سروصدا کرد،

جیغ کشید، بانگ برآورد ...)

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه

■ جلسه چهارم	
۱- آموزش لحن	۲۰ دقیقه
۲- شعرخوانی و صندلی صمیمیت	۳۰ دقیقه

آموزش لحن

درس «نقش خردمندان» دارای لحن اصلی، «روایی – داستانی» همراه با نمایش احساسات است. از نکات مهم در این درس، علاوه بر تعریف کردن، توصیف فضاها و موقعیت‌های پیش آمده، دقت و تلاش دانشمندان برای حفظ میراث علمی کشور است. برای شرح و توضیح این مباحث، به درس‌های پیش، مراجعه فرمایید. رعایت گام‌های یادشده، در فرایند خوانش و ادراک شعر، ضروری است.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۳۰ دقیقه	۱- املا
۲۰ دقیقه	۲- خوشنویسی صفحه هنر و سرگرمی

املا : جمله گمشده

معلم از دانش آموزان می خواهد تا متن درس را با دقت مطالعه کنند. سپس کتاب را می بندند و معلم یک کلمه می گوید و دانش آموزان باید جمله و یا سطر را که این کلمه در آن قرار داشت، به یاد آورده، بنویسند.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت های درس	۳۰ دقیقه
۲- حکایت	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه هشتم	
فعالیت های کتاب نوشتاری	۵۰ دقیقه

فعالیت های نوشتاری : نگارش (خلاصه نویسی)

خلاصه نویسی، یکی از راه های رشد و پرورش مهارت نوشتن است. مقصود از «خلاصه نویسی» این است که بتوانیم چکیده و فشرده یک اثر شنیداری یا خوانداری و مکتوب را بازنویسی کنیم و خلاصه محتوا و پیام آن را بیان نماییم. یادداشت برداری و خلاصه نویسی با اهداف زیر، انجام می شود:

– سبب دقت و تأمل بیشتر، هنگام مطالعه می شود و یادگیری را پایدارتر می سازد.

- فرصت بازخوانی و مراجعات مکرر را فراهم می‌کند.
- سبب صرفه‌جویی در زمان می‌شود.
- فرصت مناسبی برای پرورش ذهن و زبان، به شمار می‌آید.
- تمرین مناسبی برای تقویت مهارت نوشتن است.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

مباحث مربوط به آموزش املا در درس‌های پیش، گفته شده است.

■ جلسه دهم	
صفحه پایانی هنر و سرگرمی	۵۰ دقیقه

همچنان که پیش از این گفته‌ایم؛ این صفحه، هم کارایی هنری دارد؛ هم جنبه مرور و جمع‌بندی آموخته‌ها و هم گونه‌ای سرگرمی و بازی آموزشی تلقی می‌شود. به همین سبب، لازم است همکاران گرامی در بررسی و اجرای این فعالیت به کارکردهای چندگانه آن، توجه داشته باشند.

● درس دوازدهم:

درس آزاد (فرهنگ بومی ۲)

■ اهداف

برای شرح و گزارش مربوط به چگونگی تولید و ارزشیابی از این درس، به درس هفتم، (درس آزاد از فرهنگ بومی ۱) رجوع فرمایید.

پیش از اجرای مناسب‌ترین درس، لازم است به

پاسخ پرسش‌های زیر، بیندیشید:

– هدف از تولید این درس؟

– چگونگی انتخاب محتوای درس؟

– شیوه تدوین این درس؟

– نقش معلم در فرایند تولید؟

– نقش دانش‌آموزان در انتخاب و چگونگی

نوشتن درس؟

– تولید فردی یا گروهی؟

– چگونگی سازماندهی متن تولیدی؟

– سنجه‌های ارزشیابی از تولید دانش‌آموزان؟

روش تدریس پیشنهادی : قضاوت عملکرد

موضوع دیگری از موضوعات مربوط به فرهنگ بومی و محلی منطقه، استان یا شهر با نظر دانش‌آموزان انتخاب می‌شود. آموزگار از آنها می‌خواهد تا در آن زمینه، تحقیق کنند و اطلاعاتی به دست آورند و روز بعد، دانش‌آموزان ابتدا به‌طور فردی، متنی در مورد آن موضوع سرکلاس می‌نویسند. سپس آموزگار آنها را گروه‌بندی می‌کند و دانش‌آموزان متنی را که نوشته‌اند، در گروه خود می‌خوانند و از بین نوشته‌های اعضای گروه، متن جدیدی تولید می‌شود. این متن جدید به سه حالت ممکن است، تولید شود:

- ۱- از بین نوشته‌های هر کدام از اعضای گروه جملاتی انتخاب شود.

- ۲- یک یا دو متن از بین همه متن‌ها توسط خود دانش‌آموزان انتخاب شود.

- ۳- کلیه نوشته‌های اعضای گروه با هم ترکیب شود و متن جدیدی بسازد. سپس دانش‌آموزان معیارهایی برای نوشته خود بیان می‌کنند. این معیارها نوشته می‌شود، متن هر گروه توسط خودشان با این معیارها مورد نقد و بررسی و قضاوت قرار می‌گیرد و اصلاحات لازم انجام می‌شود.

مثال :

- متن دارای پیام باشد.
  - به صورت داستان باشد.
  - مناسب سن و فهم دانش‌آموزان پایه پنجم باشد.
- سپس آموزگار معیارهای استاندارد در اختیار گروه‌ها قرار می‌دهد تا با آن معیارها نیز متن هر گروه توسط اعضای خودشان مورد ارزیابی و قضاوت قرار گیرد. معیارهای استاندارد عبارتند از :

- متن ساده و روان باشد.
- حتی الامکان در قالب داستان مطرح شود.
- پیام‌ها پندگونه نباشد و به صورت غیرمستقیم از متن درس استنباط شود.
- واژه‌ها و کلمه‌ها متناسب با درک و فهم دانش‌آموزان پایه پنجم باشد.
- علائم نگارشی به خوبی در نوشتن متن گروه رعایت شود.

● جمله‌ها منسجم باشند و به صورت جمله‌های جدا از هم و نامربوط نباشند. بعد از دریافت معیارهای استاندارد، اعضای گروه با این معیارها نیز متن گروه خود را مورد ارزیابی و قضاوت قرار می‌دهند و تغییرات لازم را اعمال می‌کنند. سپس نماینده هرگروه، متن خود را در کلاس و برای همه گروه‌ها می‌خواند تا بقیه گروه‌ها نیز با توجه به معیارهای استاندارد، در مورد آن قضاوت کنند و تغییرات نهایی اعمال شود. در نهایت، یک بار دیگر، آموزگار متن کلیه گروه‌ها را می‌خواند و اشکالات احتمالی را برطرف می‌نماید، تا هرگروه متن خود را به‌عنوان درس آزاد، در کتاب خود بنویسد و فعالیت‌های مربوط به کتاب خوانداری و کتاب نوشتاری را با راهنمایی آموزگار تولید نماید.

توجه: بعد از طُرّاحی فعالیت‌ها (با مراجعه به درس هفتم) حدود ۹ جلسه

■ جلسه یازدهم	
۵۰ دقیقه	بخوان و بیندیش (فردوسی فرزند ایران)

به آنچه در بخش‌های پیش، نوشته‌ایم، رجوع فرمایید.

■ جلسه دوازدهم	
۵۰ دقیقه	حکایت: بوعلی و بانگ گاو

درس سیزدهم: روزی که باران می‌بارید

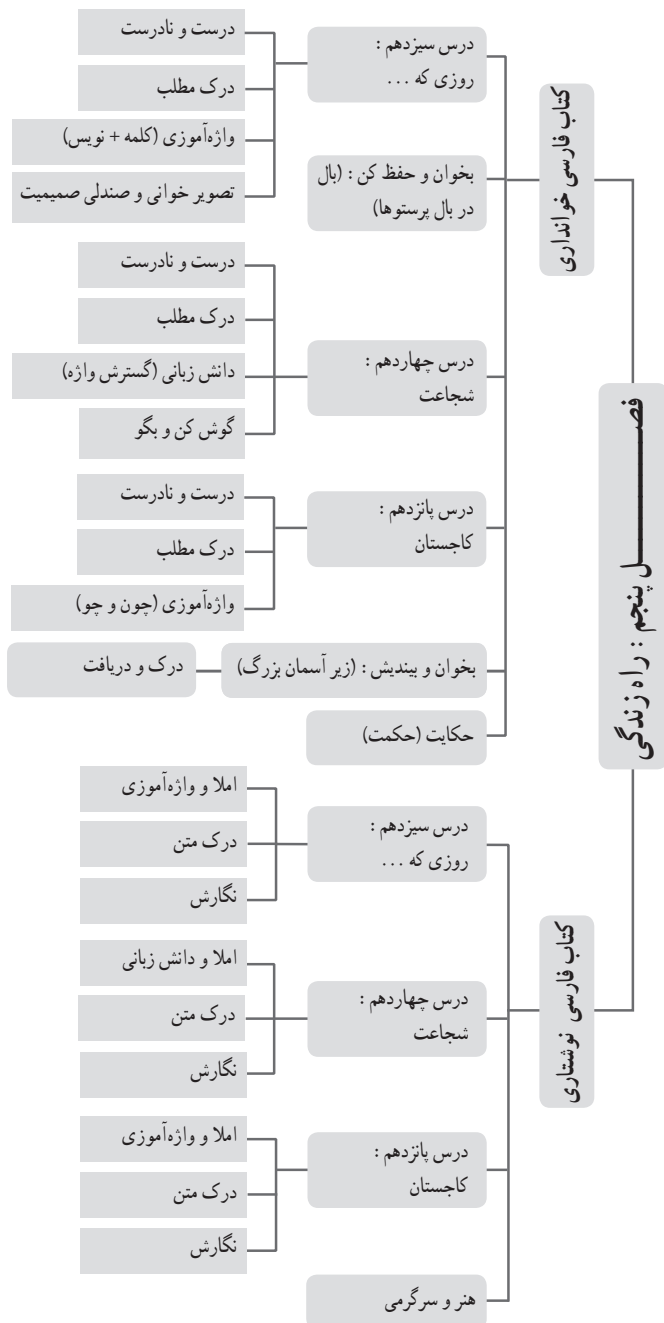
درس چهاردهم: شجاعت

درس پانزدهم: کاجستان

فصل پنجم

راه زندگی

اهداف فصل پنجم:

- ۱- افزایش اعتماد و توکل به خدا در همه مراحل زندگی
- ۲- آشنایی با برخی از واژگان و مضامین اخلاقی، شخصیت‌ها و مفاهیم دینی تأثیرگذار در زندگی
- ۳- ایجاد علاقه در دانش‌آموزان به مطالعه ضرب‌المثل‌ها و درک پیام و کاربرد آنها
- ۴- افزایش درک دانش‌زبانی در دانش‌آموزان با انجام تمرین‌های مرتبط
- ۵- تقویت شناخت واژگان از راه گسترش واژه
- ۶- بسط و گسترش دایره واژگان از طریق ترکیب‌سازی با «نویس»
- ۷- افزایش درک مفهوم تصویر و بیان پیام آن از طریق تصویرخوانی
- ۸- افزایش علاقه و تقویت مهارت‌های قصه‌گویی و قصه‌خوانی
- ۹- پرورش درک شنیداری از راه دقت در قصه‌های شنیداری
- ۱۰- تقویت تشخیص دانش‌آموزان نسبت به کاربرد برخی از نشانه‌های ربط یا اضافه مانند «چون، چو و ...»
- ۱۱- تقویت مهارت درست‌نوشتن
- ۱۲- آشنایی با ابزارهای انسجام‌گزاره‌های متن
- ۱۳- تقویت مهارت املا و خوش‌نویسی

● درس سیزدهم:

روزی که باران می‌بارید

■ اهداف

- ۱- تقویت روحیهٔ توکل به خدا در همهٔ مراحل زندگی
- ۲- شناخت امام زمان و ایجاد باور به نقش و حضور آن بزرگوار در زندگی
- ۳- آشنایی با برخی از واژگان و مضامین اخلاقی و مفاهیم دینی تأثیرگذار در زندگی
- ۴- افزایش توانایی درک متن
- ۵- گسترش واژگان با فرایند واژه‌سازی با ترکیب از طریق «نویس»
- ۶- تقویت درک دیداری و شنیداری
- ۷- آشنایی با نشانه‌های ساختار بلاغی متن مانند «بعد، سپس»
- ۸- تقویت مهارت نوشتن از طریق شگرد «ادامه نویسی»

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
تدریس درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

روش بحث گروهی: روش بحث گروهی گفت‌وگویی است سنجیده و منظم دربارهٔ موضوعی خاص که مورد علاقهٔ مشترک شرکت کنندگان در بحث است. کاربست بحث گروهی به مهارت و توانمندی معلم نیاز دارد تا بتواند به موقع از انحراف بحث به مسائل دیگر جلوگیری کند و قدرت تصمیم‌گیری و مدیریت زمان هم داشته باشد.

اهداف روش

- ۱- ایجاد علاقه و آمادگی مشترک در زمینهٔ موضوعی خاص
  - ۲- ایجاد و پرورش تفکر انتقادی (انتقاد کردن و انتقادپذیری)
  - ۳- ایجاد توانایی اظهار نظر در جمع
  - ۴- ایجاد و تقویت توانایی مدیریت و رهبری در گروه
  - ۵- تقویت فن بیان و استدلال
  - ۶- تقویت قدرت تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری
  - ۷- آشنایی با روش کسب اطلاعات و حل مسائل
  - ۸- ایجاد رابطهٔ مطلوب در رفتارهای اجتماعی
  - ۹- تقویت روحیهٔ مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی
- ابتدا آموزگار، دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند و سپس از دانش‌آموزان

می‌خواهد متن درس را با دقت، صامت‌خوانی کنند و سپس در گروه، نظر خود را دربارهٔ مفهوم اصلی این درس و داستان بیان کنند. معلم در تمام مراحل کار دانش‌آموزان، را راهنما و هدایت‌کننده خواهد بود. سپس گروه‌ها با یکدیگر به بحث می‌پردازند و آموزگار با پرسش‌های بجا و مناسب آنها را به سوی مفهوم «انتظار» رهنمایی می‌کند، تا خود آنان، مفهوم انتظار را کشف کنند. سپس بحث‌هایی از این قبیل در کلاس انجام می‌شود که:

– ما منتظر چه کسی هستیم؟

– برای این انتظار و برآورده شدن آن چه کارهایی باید انجام دهیم؟

– و ...

مراحل اجرا:

۱- دانش‌آموزان را گروه بندی کنید.

۲- با طرح یک سؤال یا نشان دادن تصویر، دانش‌آموزان را هدایت کنید تا نظر، عقیده و بینش خود را نسبت به آن در گروه ابراز دارند. همچنین می‌توانید موضوعی را تعیین کنید تا دانش‌آموزان دربارهٔ آن به مطالعه، اندیشه، بحث و اظهار نظر بپردازند و نتیجه بگیرند. مثال:

موضوع اول: حضرت ولی عصر (عج) ظهور خواهد کرد و .....

موضوع دوم: چرا در انتظار مهدی موعود هستیم؟ .....

۳- فرصت بدهید تا دانش‌آموزان در هر گروه، فعالانه عقیده و طرز تلقی خود را دربارهٔ موضوع تعیین شده، برای هم‌گروهی‌هایشان بیان کنند و در ضمن مباحثه، از اندیشه و نگرش خود با ذکر دلیل دفاع کنند. در اجرای صحیح بحث گروهی، شاگردان باید توانایی سازماندهی عقاید و دیدگاه‌های خود را در ضمن بحث، داشته باشند. در این روش، همان گونه که گفتیم؛ نقش شما نظم‌بخشی و ساماندهی مباحث گروهی است. باید دقت داشته باشید، ضمن اینکه جریان بحث از محور اصلی خارج نشود، منجر به ارائهٔ کامل مطلب شود و رابطهٔ مطلوبی را بین بچه‌ها شکل دهد؛ بنابراین، میان گروه‌ها حرکت کنید، با آرامش کنار هر گروه بنشینید و در بحث آنان شرکت نمایید.

۴- نماینده هر گروه نتیجه بحث را در جمع کلاس، مطرح می‌کند و مطالب جمع‌بندی و سپس داستان درس، برای بچه‌ها تعریف می‌شود.

۵- متن درس را با رعایت تکیه‌ها و آواها برای بچه‌ها بخوانید.

مزایای این روش، پرورش اعتماد به نفس و تقویت توانایی اظهارنظر در جمع، تقویت فن بیان و استدلال، تقویت قدرت تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری در دانش‌آموزان است. (بیان خاطرات، خواندن قصه‌های کوتاه، پخش فیلم‌های کوتاه مستند درباره حضرت ولی عصر(عج) و مفهوم انتظار و دعای فرج، می‌تواند به زیبایی بحث گروهی بیفزاید.)

■ جلسه دوم	
۲۵ دقیقه	۱- درک متن
۲۵ دقیقه	۲- واژه‌آموزی

درک متن

واژه‌آموزی: کلمه + نویس: در این درس، یکی دیگر از شیوه‌های واژه‌سازی به کمک بهره‌گیری از قاعده ترکیب، در زبان فارسی، آموزش داده می‌شود. لازم است در آموزش، همکاران گرامی با آوردن نمونه‌های مختلف از این ساخت زبانی (کلمه+نویس) و ساخت‌های دیگر، دانش‌آموزان را نسبت به شناخت و کاربرد ترکیب سازی با «نویس» آشنا سازند.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- تمرین خواندن
۲۵ دقیقه	۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری

تمرین خواندن

در تمرین خواندن، همان اصولی را که پیش از این، گفتیم کارایی و روایی دارد.

فعالیت‌های نوشتاری

در انجام این فعالیت‌های نوشتاری و همچنین تمرین مهارت‌های خوانداری، رعایت نکات گفته شده، در درس‌های قبل، ضروری است.

■ جلسه چهارم	
۲۰ دقیقه	۱- خواندن با لحن مناسب
۳۰ دقیقه	۲- تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

خواندن با لحن مناسب: به دروس قبل مراجعه شود.

تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

نکته قابل درنگ در «تصویرخوانی» توجه به فرایند آن است. یعنی ما آموزش تصویرخوانی را از سطح بیرونی و ساده آغاز کرده‌ایم و در گام‌های بعدی آن را کامل‌تر و پیچیده‌تر ارائه داده‌ایم؛ حرکتی از برون و سطح به درون و لایه‌های ژرف‌تر. برای تفصیل مطالب در این زمینه، به توضیحات تصویرخوانی درس‌های پیشین مراجعه شود.

این سخن را هم نباید از یاد ببریم که تصویرخوانی، مقدمه‌ای برای پرورش ذهن و زبان و رسیدن به گفتار و نوشتار مناسب، شمرده می‌شود.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

چگونگی اجرای این بخش از فعالیت‌ها را در شرح و تفصیل مربوط به درس‌های قبل، می‌توانید دنبال کنید.

■ جلسه ششم	
۳۰ دقیقه	۱- املا
۲۰ دقیقه	۲- خوشنویسی صفحه هنر و سرگرمی

املا : املاي کلمه گمشده

دانش‌آموزان برخی از واژه‌های درس را روی تخته می‌نویسند و چند بار همخوانی می‌کنند. سپس یکی از دانش‌آموزان از کلاس خارج می‌شود و یکی از کلمات پاک می‌شود. دانش‌آموز پس از ورود به کلاس باید کلمه پاک شده را به یاد آورد. بدین ترتیب در فضایی شاد کلمات املايي مرور می‌شود. این کار، هم به تقویت توانایی یادسپاری و حافظه کوتاه مدت کمک می‌کند و هم به تقویت یادگیری شکل املايي صحیح واژگان، و رعایت آن در نوشتار، یاری می‌رساند.

■ جلسه هفتم	
۲۵ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۲۵ دقیقه	۲- بخوان و حفظ کن

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

در قسمت ارزشیابی می‌توان از آزمون عملکردی کتبی استفاده کرد و از دانش‌آموزان خواست تا مفهوم شعر را به تشریح ساده و روان در قالب یک داستان کوتاه بنویسند. پس از ارزشیابی و ارائه بازخورد، این برگه‌ها در پوشه کار نگهداری شود.

در بخش «بخوان و حفظ کن» انتظار داریم، دانش‌آموزان، آموخته‌های پیشینی را در هنگام خوانش متن، رعایت کنند. رعایت نشانه‌های نگارشی و تأثیر آن در خواندن و توجه به کاربست پاره مهارت‌های خوانداری در بلند خوانی، بسیار ضروری است؛ زیرا تأثیر زیادی در فهم و ادراک محتوا نیز دارد.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت نوشتاری

فعالیت نوشتاری : نگارش

شیوه‌ای که در این درس، برای تمرین و مشق نوشتاری در نظر گرفته‌ایم؛ شیوه «ادامه نویسی» است. یعنی نوشته‌ای را ما آغاز کنیم؛ راه و چشم‌اندازی را ترسیم نماییم و دنباله و گام‌های پسینی مراحل پیمودن را به دانش‌آموزان واگذار کنیم.

برای آنکه شگرد «دنباله نویسی یا ادامه نویسی» برای دانش‌آموزان، ساده و

تأثیرگذار باشد، بهتر است که موضوع‌ها و سرخط‌های نوشتن از موضوع‌های متناسب با دنیای کودکان و نوجوانان باشد تا با ذوق موضوع و شوق نوشتن، دست به آفرینش بزنند.

بهره‌گیری از تخیل و نشانه‌های نگارشی و رعایت هنجارهای درست نویسی، از اصولی است که لازم است همکاران در آموزش، بررسی نوشته و ارزشیابی کار دانش‌آموزان، بدان توجه داشته باشند.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

املا به صورت دو قسمتی مثل دروس قبل، برگزار می‌گردد. در قسمت املائی تقریری می‌توان خلاصه درس را املا گفت. گاهی می‌توان لغات را در اختیار گروه‌های دانش‌آموزی گذاشت تا به تولید متن املا بپردازند و از همان متون در زنگ املا، بهره برد.

توجه: از دید ماهمه متن‌های آمده در کتاب فارسی، موضوع آموزش و ارزشیابی هستند. عبور از شعرها و متن‌های داستانی «بخوان و بیندیش یا روان خوانی‌ها» به بهانه التذاذ ادبی و نادیده گرفتن آنها در املائی تقریری، با اهداف برنامه، همخوانی ندارد. بنابراین، همکاران می‌توانند واژگان و متن‌های همه درس‌های شعر یا نثر را در تنظیم متن املائی، بیاورند.

موضوع دیگر در این زمینه، نگرش تلفیقی در تدوین متن املائی است. یعنی همکاران می‌توانند هم از درس‌ها و واژه‌های خوانده شده فارسی، متنی تنظیم کنند (تلفیق درون برنامه‌ای) و هم می‌توانند از درس‌های دیگر کتاب‌های همان پایه به میزان پیشرفت تحصیلی و آموزش، متنی تلفیقی آماده کنند (تلفیق برون برنامه‌ای یا میان برنامه‌ای).

● درس چهاردهم:

شجاعت

■ اهداف

- ۱- آشنایی با مفهوم شجاعت اخلاقی و کاربرد آن در زندگی
- ۲- آشنایی دانش آموزان با کاربرد شیوه گسترش واژه در جمله
- ۳- تقویت درک شنیداری با فعالیت «گوش کن و بگو»
- ۴- تقویت مهارت نوشتن در زمینه «گزارش نویسی»
- ۵- بهبود سواد خواندن و تقویت درک متن

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
تدریس درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس : روشن سازی طرز تلقی

این طرح برای دانش آموزان، فرصتی را فراهم می کند تا عقاید متنوع هم کلاسی های خود را بشنوند و همچنین آنان را قادر می سازد، دریابند که آیا طرز تلقی شان بر یک پایه محکم از حقایق، اطلاعات و منطق استوار است یا خیر؟ بهره گیری از توانایی تفکر و حل مسئله و روحیه شجاعت و خطرپذیری عاقلانه، یکی از موضوع های مهم این درس است.

مراحل اجرا :

- ۱- با استفاده از لوح فشرده کتاب گویا، متن درس را در کلاس پخش کنید و از دانش آموزان بخواهید با دقت گوش کنند.
- ۲- برگه هایی را که حاوی پرسشی تفکر برانگیز از متن درس است، به صورت جمله های ناقص بین دانش آموزان، پخش کنید.
- ۳- هر دانش آموز به صورت فردی به سؤال پاسخ دهد. (این قسمت با اظهار نظر و تکمیل جمله ناقص قابل اجراست.)
- ۴- همان سؤالات مرحله قبل این بار به صورت «چندگزینه» و یا «درست و نادرست» در اختیار دانش آموزان قرار می گیرد تا به صورت فردی یکی از گزینه ها را انتخاب کنند. در واقع در این مرحله، نسبت به مرحله قبل تا حدودی نگرش دانش آموزان نسبت به موضوع، سیر مثبت و هدفمندی را طی می کند.
- ۵- دانش آموزان در گروه، پاسخ های خود را که در حقیقت طرز تلقی آنان از

موضوع است، به بحث می‌گذارند.

۶- اعضای گروه باید در یک پاسخ مشترک به اجماع برسند.

۷- نماینده هر گروه پاسخ کل گروه را در جمع کلاس، مطرح می‌کند.

۸- در مرحله آخر پس از ارائه همه گروه‌ها، نتیجه و جمع‌بندی پیام متن توسط دانش‌آموزان انجام می‌شود.

دانش‌آموزانی که اطلاعات و دانش کمی درباره موضوع دارند، با این روش، به تکمیل آن می‌پردازند. مهم‌ترین امتیاز این روش به اجماع رسیدن افراد یک گروه است. در واقع، افراد گروه سعی می‌کنند تا دوستان خود را با رأی و نظر خود همراه ساخته، یکدیگر را مجاب نمایند. دانش‌آموزان هم گروه با آوردن دلایل منطقی، هم‌گروهی‌های خود را در تقریب نگرش نسبت به موضوع، ترغیب می‌کنند.

برای اجرای روش، آموزگار محترم ابتدا برگه نگرش سنجی را به صورت جمله‌های ناتمام، در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.

۱- شجاعت یعنی .....

۲- ترس گاهی پسندیده است، زیرا .....

۳- افراد ترسو، افرادی هستند که .....

سپس همین سؤالات در قالب پرسش‌های چند گزینه یا صحیح و غلط، به دانش‌آموزان ارائه می‌شود و نگرش آنان بیشتر به سمت مفهوم اصلی شجاعت، هدایت می‌شود.

۱- شجاعت یعنی ....

الف) ترسیدن از همه چیز و همه کس

ب) ترسیدن از خطر و عاقبت کارهای بد

پ) فرار از حوادث و خطرهای مختلف

۲- ترس گاهی پسندیده است، زیرا .....

الف) قدرت تصمیم‌گیری را از انسان می‌گیرد.

□ (ب) ما را از مکان‌های ناامن و خطرناک دور می‌کند.

□ (پ) باعث پیروزی بر مشکلات و دشواری‌ها می‌شود.

۳- افراد ترسو، افرادی هستند که .....

□ (الف) از خانه بیرون نمی‌روند مبادا حادثه‌ای برایشان رخ دهد.

□ (ب) برای رسیدن به موفقیت چند بار شکست می‌خورند.

□ (پ) از زلزله، تصادف، آتش سوزی و بیماری می‌ترسند.

سپس نماینده هر گروه پاسخ‌های خود را بر روی تخته و در جدول می‌نویسد و با بحث و گفت‌وگو و ارائه دلیل و راهنمایی و هدایت آموزگار، دانش‌آموزان به طرف مفهوم شجاعت و درک و فهم آن، هدایت می‌شوند.

بعد از تدریس، متن درس را با آهنگی زیبا و دلنشین برای بچه‌ها بخوانید تا فرایند تدریس کامل شود.

■ جلسه دوم	
۲۵ دقیقه	۱- درک متن
۲۵ دقیقه	۲- دانش زبانی

درک متن

به دروس قبل مراجعه شود.

دانش زبانی : گسترش واژه

در این درس، یکی دیگر از راه‌های گسترش واژه در زبان فارسی را آموزش می‌دهیم. گاهی می‌توانیم با افزودن یک واژه به واژه دیگر، بافت‌ها و ترکیب‌های تازه‌ای بسازیم؛ در این صورت، معمولاً از نشانه اضافه (ـِ) در خط فارسی یا در تلفظ، بهره

می‌گیریم و کلمهٔ دوم را به کلمهٔ نخست اضافه می‌کنیم.
 مثال: - هوای تمیز (هوا + ی) + تمیز).
 - دیوار باغ (دیوار + ی + باغ).

■ جلسهٔ سوم	
۲۵ دقیقه	۱- تمرین خواندن
۲۵ دقیقه	۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری

تمرین خواندن

در تمرین خواندن، همان نکاتی که در درس‌های گذشته، مورد تأکید قرار داشته‌اند؛ برای تثبیت آموخته‌ها همچنان مورد توجه خواهند بود.

فعالیت‌های کتاب نوشتاری

تمرین‌های نوشتاری و فعالیت خوانداری این درس، مبتنی بر اصول، اهداف و آموخته‌های پیشین و درس‌های گذشته، تداوم خواهد یافت.

■ جلسهٔ چهارم	
۲۰ دقیقه	۱- خواندن با لحن مناسب
۳۰ دقیقه	۲- گوش کن و بگو

مراحل و گام‌هایی که در این فعالیت، در نظر گرفته شده، ارتباط طولی دارند و از نظم و نظامی پیروی می‌کنند، به همین سبب، لازم است در آموزش و اجرا به سیر و توالی آنها توجه شود. همچنین می‌توانید برای توضیحات بیشتر به «گوش کن و بگو» در

درس دوم مراجعه فرمایید.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

توضیحات این دو فعالیت در درس‌های پیشین، بسنده است؛ در صورت نیاز می‌توانید به آنها بنگرید.

■ جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	املا

املاي کلمه‌ای یا نوبتی

دانش‌آموزان، دو به دو از متن درس، کلمات دارای ارزش املايي را استخراج نموده، نوبتی به هم املا بگویند. مقصود ما از «ارزش املايي» یا کلماتی که ارزش املايي دارند؛ این است که برخی از واژه‌ها به دلیل اینکه واج‌ها یا صداهاي چند شکلي دارند، شکل نوشتاری یا املاي آنها، دشوار است.

به نمودار طبقه‌بندی نشانه‌های خطّ فارسی از نظر شکل نوشتن، توجه کنید:

واج‌های یک شکلي	واج‌های دو شکلي	واج‌های سه شکلي	واج‌های چهار شکلي
د / د / ، / ر / ، / ب / ...	ط / ت / ، ق / غ	ث / س / ص	ض / ز / ذ / ظ
مانند: دل، رد، بار	- تاریک، طربت، - غروب، قرب	سیر، ثالث، صبور	زرد، ضربه، ذرت، ظرافت

بنابراین، اگر چنین نموداری را به دانش‌آموزان بدهیم و از آنان بخواهیم که در هر درس، واژه‌ها را بر اساس طبقه‌بندی ارائه شده، استخراج نمایند و جدول را تکمیل کنند؛ تمرین بسیار مناسبی برای تقویت توانایی تشخیص شکل کلمات و قدرت املایی آنها، به طور عملی اجرا می‌شود.

این کار، ذهن را نظام‌مند می‌کند و نسبت به شناخت حروف فارسی، به دانش‌آموزان، دید علمی دقیق‌تری می‌بخشد و به آنان در انتخاب شکل درست یک نشانه، کمک می‌کند.

■ جلسه هفتم	
۵۰ دقیقه	ارزشیابی از فعالیت‌های درس

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

در ارزشیابی، استفاده از ابزار آزمون عملکردی نمونه کار در این درس، کاربرد دارد. معلم از دانش‌آموز می‌خواهد تا متون کهن درس را به صورت نثر امروزی برگرداند و بنویسد.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت نوشتاری (نگارش)

گزارش‌نویسی: گزارش‌نویسی یعنی نوشتن اخبار، اطلاعات، رویدادها و تجزیه و تحلیل آنها به شکل روشن و کوتاه، با رعایت چند اصل زیر:

- ساده نویسی
- کوتاه و گزیده‌نویسی

– درست‌نویسی

– توجه به مخاطب گزارش

– ذکر عنوان، موضوع، مکان و زمان گزارش

– حفظ ارتباط طولی و انسجام نوشته

تهیه پیش‌نویس، انتخاب سبک گزارش، چگونگی به‌کاربردن واژه‌ها، جمله‌بندی‌ها، بازبینی و اصلاح متن از مراحل گزارش‌نویسی است. گزارش باید روشن و دقیق باشد. گزارشگر باید بکوشد با حفظ جنبه رسمی و علمی، مستند بودن، رعایت سلامت و صداقت در گزارش بر اعتبار و صحت آن بیفزاید.

■ جلسه نهم	
۵۰ دقیقه	املا

املا

چون متن درس، دارای کلمات متنوعی است، برای ایجاد مهارت درست‌نویسی در دانش‌آموزان، تمرین بیشتری لازم است. تداعی معانی کلمات، به تقویت املائی دانش‌آموزان کمک می‌کند. املائی دو قسمتی شامل املائی تقریری و فعالیت‌های املائی مثل دروس گذشته با هدف ارزشیابی و سنجش میزان پیشرفت مهارت املا‌نویسی و آموزش املا، انجام می‌شود.

● درس پانزدهم:

کاجستان

■ اهداف

- ۱- تقویت مهارت خوانش شعر با رعایت لحن
- ۲- گسترش دایره واژگان با به کارگیری کلمات «چون و چو» با معانی مختلف
- ۳- آشنایی با چگونگی بیان پایان قصه
- ۴- تقویت فضایل اخلاقی به ویژه «ایثار و توجه به همنوع»
- ۵- آشنایی با بازگردانی شعر به نثر ساده به عنوان شگردی برای تقویت مهارت نوشتن

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل

۵۰ دقیقه

تدریس درس

روش پیشنهادی تدریس : ایفای نقش (نمایش خلاق و قصه گویی)

ایفای نقش، روشی است که می‌تواند برای تجسم بخشیدن عینی به موضوعات و مفاهیم درس‌هایی که برای نمایش مناسب می‌باشند، به کار رود. در این روش، فرد یا افرادی موضوعی را به صورت نمایش کوتاه اجرا می‌کنند. دانش‌آموزانی که در صحنه نمایش به ایفای نقش می‌پردازند، معمولاً یکدیگر را مخاطب قرار می‌دهند و گفت‌وگوهایی بین خود آنها رد و بدل می‌شود. صحنه اجرای نمایش باید طوری سامان داده شود که همه دانش‌آموزان بتوانند ایفای نقش را ببینند. همچنین آنان باید بلند صحبت کنند تا همه بتوانند صدای آنان را بشنوند.

برای مطلوب بودن بیشتر در اجرای روش تدریس «ایفای نقش» باید از دانش‌آموزانی کمک گرفت که نسبت به یکدیگر، حس خوبی دارند. این روش تدریس یادگیرندگان را با واقعیت‌های رفتاری زندگی اجتماعی و شرایط، رو به رو می‌کند؛ چون فقط به اجرا در آوردن نقش نیست، بلکه در این جریان دانش‌آموزان نه تنها موقعیت‌ها و مهارت‌هایی را بررسی و به کسب و فهم آنها اقدام می‌کنند، بلکه به تجسم عینی موضوعات و مفاهیم درس نیز دست می‌یابند.

مراحل اجرای روش تدریس

- ۱- انتخاب بازیگران : سعی کنید اکثر دانش‌آموزان به نوبت در گروه‌های ایفای نقش قرار بگیرند.
- ۲- آماده سازی : روشن شدن نقش‌ها مبتنی بر هدف اصلی آموزش، در آماده شدن بچه‌ها مؤثر است.
- ۳- بیان اهداف برای دانش‌آموزان، این کار، منجر به هماهنگی بیشتر و نظم ذهنی می‌شود.
- ۴- اجرای نمایش، هر فرد، نقش خود را به اجرا در می‌آورد.

۵- پرسش و پاسخ (گفت و گو): با توجه به رخدادهای نمایش، سؤالاتی را از دانش‌آموزان بپرسید و آنان را به پاسخگویی در زمینه اهداف مورد نظر، هدایت کنید. این کار، روحیه نقد پذیری را تقویت می‌کند و روش بررسی انتقادی و اصلاحی رفتارها را پرورش می‌دهد.

۶- شرح و توضیح: برای بسط تجربه و دانش محتوای درسی، توضیحاتی ارائه می‌شود؛ باید دقت شود تا آنچه می‌گوییم بر مبنای تجربه دانش‌آموزان از زندگی و از نمایش کلاس باشد.

درس «کاجستان» حاوی مطالب ارزنده اخلاقی است که در قالب نمایش می‌توان برخی از آن آموزه‌ها را به بچه‌ها انتقال داد. پس از اجرای نمایش و تکمیل فرایند تدریس، خوانش متن با استفاده از «کتاب گویا» انجام می‌شود.

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	۱- درک متن
۳۰ دقیقه	۲- واژه آموزشی

درک متن

در زمینه فرایند درک متن نیز توجه به گفته‌های پیشین و رعایت آموخته‌ها، ضروری است.

واژه آموزشی

در واژه آموزشی این درس، لازم است به تفاوت نشانه‌های «ربط» و نشانه‌های «اضافه» یا «متمم‌ساز» توجه داشته باشیم، اما انتقال این مباحث به دانش‌آموزان ابتدایی، اصلاً ضرورتی ندارد. تفاوت نشانه اضافه با نشانه ربط، در این است که نشانه اضافه،

کلمهٔ پس از خود را از نظر نقش دستوری «متّم» می‌کند؛ یعنی کمال بخش معنای فعل می‌سازد، اما نشانهٔ ربط، فقط سبب ارتباط جمله‌ها می‌شود و بر معنای فعل، اثری نمی‌گذارد.

در این درس، فقط به دو نشانه «چو» و «چون» می‌پردازیم. به نمونه‌های زیر و تفاوت معنا و کارکرد این دو واژه، توجه نمایید:

– هوا کمی سردتر شد؛ چون امروز برف می‌آید. (زیرا، به دلیل اینکه)

– هوای امروز کمی سرد است؛ چون هوای دیروز نیست. (مانند، مثل)

– چو آمدی، خیالم راحت شد. (وقتی که، به دلیل اینکه)

– چو شیر آمدی، شادی‌ها آوردی. (مانند، مثل)

تذکر: هرگز خواست ما این نیست که در اینجا دستور زبان فارسی را آموزش دهیم و به سراغ جزوه گفتن برویم. از این کار، پرهیز کنید. شما هم مانند ما نمونه‌های مختلف را ذکر کنید تا از طریق تفاوت در کاربرد و معنا و تکرار این نمونه‌ها، غیر مستقیم، دانش‌آموزان هم به این تفاوت و کارکرد، پی ببرند. نیازی هم نیست که بگوییم یکی ربط است و یکی اضافه. برجسته‌سازی اصطلاحات دستوری، ما را از اهداف آموزش، دور می‌سازد. همین اندازه، دانش‌آموزان بدانند که گاهی چو و چون معانی و کارکرد متفاوتی در زبان فارسی ایجاد می‌کنند و به این آگاهی و حساسیت زبانی برسند؛ کافی است.

■ جلسهٔ سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه

بر پایهٔ نکات مشروحه که در درس‌های پیش، در این زمینه‌ها گفته‌ایم؛ تمرین خواندن را تداوم ببخشید.

■ جلسه چهارم	
۲۵ دقیقه	۱- خواندن با لحن مناسب
۲۵ دقیقه	۲- فعالیت‌های نوشتاری (درک متن)

خواندن با لحن مناسب و فعالیت‌های نوشتاری (درک متن)
 تمرین‌های خواندن و رعایت پاره مهارت‌های خوانداری بر پایه نکات مشروحی که در درس‌های پیش گفته شده، تداوم می‌یابد.

درک متن

تقویت سواد ادراکی از موضوع‌های بسیار مهم برنامه زبان‌آموزی در دوره ابتدایی است، همان گونه که تاکنون دیدید؛ در پایه پنجم با سیر و توالی منطقی طراحان و تدوین شده است. لازم است با توجه به سطوح ادراکی فهم متن، فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان ایجاد کنیم که بتوانند به لایه‌های زیرین محتوا راه یابند. هر دو فعالیت این جلسه را به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، سازماندهی و مدیریت فرمایید.

■ جلسه پنجم	
۱۵ دقیقه	۱- تمرین خواندن
۳۵ دقیقه	۲- املا

تمرین خواندن
 با کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت شما همکار گرامی، این بخش نیز آموزش داده می‌شود.

املا به خود

دانش آموز، متنی تهیه کند و آن را با صدای بلند بخواند؛ اگر ابزار مناسب موجود بود؛ صدای خود را ضبط کند. سپس صدای خود را پخش کند و با گوش دادن به خوانش خود، املا بنویسد. این فعالیت برای دانش آموزان، بسیار مفید است و در خانه خود هم می توانند، دست به این کار بزنند.

■ جلسه ششم	
۲۰ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیت های درس
۳۰ دقیقه	۲- بخوان و بیندیش

ارزشیابی از فعالیت های درس

در قسمت ارزشیابی، می توان از آزمون عملکردی در موقعیت شبیه سازی شده بهره برد. دانش آموز می تواند نقش قسمتی را که معلم تعیین کرده، بازی کند. تهیه و اجرای این آزمون ها نیازمند اندکی مهارت و دقت است. در صورتی که معلم قادر باشد، آزمون های مطلوبی طراحی و اجرا کند، اطلاعات ارزشمندی از چگونگی یادگیری دانش آموز کسب خواهد کرد.

بخوان و بیندیش

برای آموزش این بخش به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید.

■ جلسه هفتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت نوشتاری

فعالیت نوشتاری (نگارش)

بازگردانی روایی — داستانی: شاید قدیمی‌ترین، محبوب‌ترین و رایج‌ترین نوع نوشتار «نوشته روایی — داستانی» است. به همین روی، قصه یا داستان را گونه‌ای «ادبیات مردمی» نامیده‌اند. انواع داستان (داستان کوتاه، قصه، افسانه، تراژدی، فابل، رمانس و داستان بلند) می‌باشد. داستان، روایت مرتب و منظم حوادث است. بیان تسلسل و توالی حوادث و اتفاقاتی است که در داستان رخ می‌دهد؛ بعد از فلان حادثه دیگر چه اتفاقی افتاده است، بعد چه شد؟ و بدین ترتیب، داستان، کنجکاو خواننده را برای تعقیب حوادث، برمی‌انگیزد. داستان باعث جاذبه و کشش می‌شود. برخی از عناصر داستان عبارتند از: راوی داستان یا زاویه دید، هسته داستان، شخصیت یا قهرمان، زمینه و لحن، زمان و مکان و...

در این بخش، دانش آموز شعر «کاجستان» را که در آموزش و یادگیری درس، خوانده و با درون‌مایه آن آشنا شده است؛ می‌تواند به صورت داستان با زبان ساده بازنویسی کند. این کار، تمرینی برای تقویت مهارت نوشتن و تربیت ذهنی منظم با رعایت ترتیب رویدادهاست و به تحکیم یادگیری محتوای درس نیز کمک می‌کند.

■ جلسه هشتم

حکایت (حکمت)	۵۰ دقیقه

حکایت

در بخش حکایت هم مانند نمونه‌های پیش، افزون بر خوانش درست و درک محتوای حکایت، توجه به کشف ارتباط مفاهیم ضرب‌المثل‌ها با محتوای حکایات نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اساساً ضرب‌المثل‌ها، ظرفیت بسیار خوبی برای تقویت فن بیان و کوتاه و گزیده‌گویی دارند.

■ جلسه نهم

املا	۵۰ دقیقه

در این درس نیز مانند دروس قبل، املاي دو قسمتی پیشنهاد می‌شود. در ادامه، یک نمونه آزمون مداد - کاغذی ارائه می‌گردد.

به نام خدا فعالیت املايی درس «کاجستان»	
۱- کدام کلمه با بقیه فرق دارد؟ رویدند - می‌دیدند - لرزید - افتاد - نرمی	
۲- روی کلمه نادرست خط بزن: (تحمل - تهمل) - (تأمل - تعمل) - (تازیانه - تاذیانه)	
۳- با کلمه مناسب، جای خالی را پرکن: سالیان دراز..... آن دورا چون دو دوست می‌دیدند. در کنار ..... سیم پیام، خارج از ده، دو کاج رویدند.	
۴-	
۵-	
۶-	

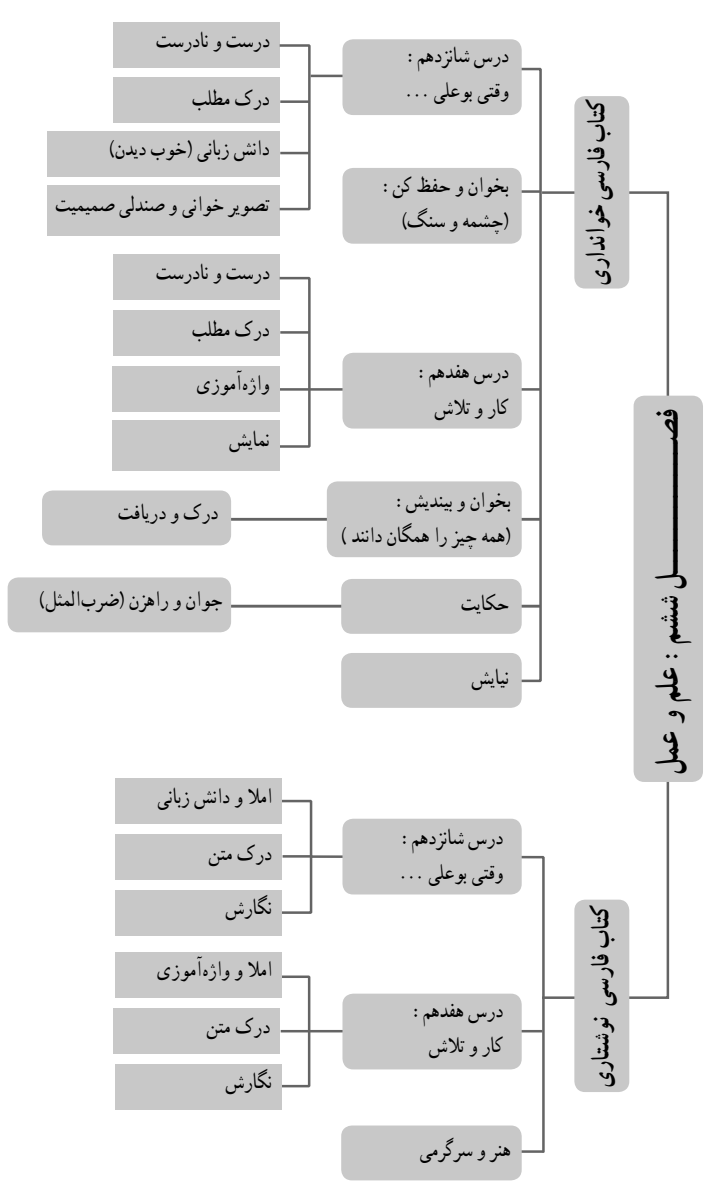
درس شانزدهم: وقتی بوعلی، کودک بود

درس هفدهم: کار و تلاش

نیایش

فصل ششم

علم و عمل

اهداف فصل ششم:

- ۱- آشنایی با فضایل اخلاقی و رفتاری برخی از دانشمندان ایرانی
- ۲- ایجاد و تقویت روحیه پرسشگری و کسب علم
- ۳- تقویت مهارت درک متن و بهبود سواد خواندن
- ۴- تقویت علاقه نسبت به کتابخوانی و مطالعه سرگذشت مشاهیر
- ۵- تقویت مهارت گوش دادن و توجه به لحن داستان
- ۶- آشنایی با سخن گفتن متناسب با مخاطب و موقعیت
- ۷- آشنایی با نوشته‌های تحقیقی و نوشتن تحقیقی
- ۸- گسترش دایره واژگان
- ۹- تقویت توانایی حفظ شعر
- ۱۰- آشنایی با فناوری‌های جدید و کاربرد علم و فن در زندگی
- ۱۱- تقویت شناخت و کاربرد ضرب المثل
- ۱۲- تقویت توانایی در مهارت نوشتن با رعایت سنجه‌های نوشتاری
- ۱۳- تقویت مهارت خوب دیدن و بهره‌گیری از آن در مهارت‌های زبانی

● درس شانزدهم:

وقتی بوعلی کودک بود

■ اهداف

- ۱- آشنایی با دانشمند بزرگ ایرانی، ابوعلی سینا
- ۲- تقویت روحیه پرسشگری در دانش‌آموزان
- ۳- پرورش قوه خردورزی و علم‌جویی در دانش‌آموزان
- ۴- تقویت مهارت خوب دیدن
- ۵- آشنایی با لحن مناسب در خوانش متن
- ۶- تقویت درک متن با تثبیت آموزه‌های قبلی
- ۷- آشنایی با نگارش موضوع‌های تحقیقی

■ آموزش

■ جلسه اول

تدریس درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس: الگوی کاوشگری، ایفای نقش با تنظیم گام‌ها و مراحل (سناریو)

روش کاوشگری

مراحل اجرای کاوشگری

گام اول: برهم زدن عادت ذهنی (مواجه کردن دانش‌آموزان با مسئله و فهم آن): ارائه یک موقعیت پرسش‌برانگیز، معماگونه، مهیج و غیرمعمول یا عادت شکن، شروع خوبی برای الگوی کاوشگری است. برای ایجاد این موقعیت، باید سطح اطلاعات علمی دانش‌آموزان را در نظر داشته باشید و از موارد ساده و پیش پا افتاده، دوری کنید. دانش‌آموزان با این پرسش مواجه می‌شوند: «تربیت دوران کودکی ابوعلی سینا، چه تأثیری بر موفقیت‌های آینده او داشت؟»

گام دوم: پرسشگری (تفکر و گردآوری اطلاعات): وقتی یک موقعیت ابهام‌آمیز را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهید، عادت و تعادل ذهنی آنها را برهم می‌زنید. آنها بلافاصله شروع به پرسیدن می‌کنند. برخی از دانش‌آموزان از شما می‌خواهند که پاسخ صحیح را ارائه دهید. به جای پاسخ گویی، باید هوشمندانه و با صبر و حوصله، فرایند پرسشگری دانش‌آموزان را هدایت کنید. در واقع در این مرحله، دانش‌آموزان افکار خود را روی مسئله، متمرکز کرده، آن را سازمان می‌دهند. آنها در صدد شناختن هر چه بیشتر آن رویداد هستند و ذهن را به اندرونه موضوع می‌برند تا روزنه و راهی بیابند.

گام سوم: کاربریست اطلاعات جمع‌آوری شده و سازماندهی اطلاعات:

برای تصمیم‌گیری درباره درستی یا نادرستی فرضیه، نیاز به اطلاعات بیشتری داریم. برای جمع‌آوری اطلاعات، فرصت بیشتری به دانش‌آموزان بدهید و منابع علمی معتبر را معرفی کنید.

گام چهارم: آزمایشگری (بررسی و تحلیل داده‌ها): پس از تأیید فرضیه‌ها، از دانش‌آموزان بخواهید به توضیح آنچه گذشت بپردازند و در واقع فرایند کاوشگری خود را شرح دهند. هدف اصلی، آگاه‌شدن و تسلط بر فرایند تفکر و کاوشگری است نه محتوای مسئله.

گام پنجم: برقراری ارتباط با دیگران و نتیجه‌گیری: دانش‌آموزان به پاسخ مسئله مطرح شده رسیده و بیان می‌کنند.

روش ایفای نقش

مراحل اجرای روش :

- ۱- دانش‌آموزان به گروه‌های چند نفره تقسیم می‌شوند.
- ۲- ابتدا به صورت فردی درس را مطالعه می‌کنند.
- ۳- اعضای هر گروه بر اساس مطالب درس و صحبت‌های پدر و مادر بوعلی، سناریوی نمایشی خود را می‌نویسند (نمایش نامه).
- ۴- آموزگار محترم بر سناریونویسی گروه‌ها نظارت کرده و راهنمایی و هدایت لازم را خواهد داشت.
- ۵- دانش‌آموزان هر گروه بر اساس سناریوی نوشته‌شده، به ایفای نقش می‌پردازند. پس از آن، متن درس را برای دانش‌آموزان توضیح دهید. روخوانی از سوی بچه‌ها انجام گیرد.

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	۱- درک متن
۳۰ دقیقه	۲- دانش‌زبانی (دیدن)

درک متن

به مطالب دروس گذشته مراجعه شود.

دیدن : دیدن در واقع نخستین درگاه به سوی عالم محسوس و پدیده‌های دیداری است. تربیت صحیح دیدن و بهره‌گیری از توانایی دقت در نگاه، از مباحث مورد توجه

در برنامهٔ زبان‌آموزی فارسی است که ما از آن به عنوان «سواد و تربیت دیداری» نام می‌بریم. شرح و گزارش مفصل‌تر مربوط به دو موضوع این جلسه را می‌توانید در درس‌های پیشین، بی‌جویی کنید.

■ جلسهٔ سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن و فعالیت‌های کتاب نوشتاری قبلاً توضیح داده شده است.

■ جلسهٔ چهارم	
۱- خواندن با لحن مناسب	۳۰ دقیقه
۲- مرور آموخته‌ها	۲۰ دقیقه

خواندن با لحن

در دروس گذشته، لحن خواندن کلمه و جمله، آموزش داده شد. در این درس، لحن خواندن متن، مورد نظر است. لحن متن شنیداری این فعالیت، روایی است؛ قبلاً در مورد لحن متون روایی مطالب لازم ارائه شد. در این متن توجه کنید که دانش‌آموز هم لحن کلمه را رعایت کند، هم لحن انواع جمله را و هم لحن متن روایی را در نظر بگیرد. در مورد مرور آموخته‌ها هم پیش از این توضیحات لازم، نگاشته شده است؛ در صورت نیاز به درس‌های قبل، بنگرید.

■ جلسهٔ پنجم	
۱- تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)	۲۵ دقیقه

تصویر خوانی و صندلی صمیمیت

در درس های گذشته توضیح داده شده است.

درک متن

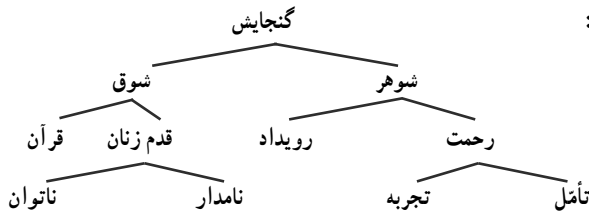
در زمینه سواد ادراکی و فرایند درک متن هم در درس های نخستین همین کتاب، شرح و تفصیل مطالب مورد نیاز، آمده است.

■ جلسه ششم	
۱- تمرین خواندن	۱۵ دقیقه
۲- املا	۳۵ دقیقه

املاي خوشه‌ای

برای این درس، املاي خوشه‌ای پیشنهاد می‌شود. دانش‌آموزان نمونه این املا را سال گذشته دیده‌اند. روش کار، این گونه است که دانش‌آموز کلمه‌ای را به دلخواه از متن درس انتخاب می‌کند؛ سپس با نشانه آخر این کلمه دو کلمه از متن درس پیدا می‌کند که با این نشانه، شروع شده باشند و این کار را تا زمانی ادامه می‌دهد که دیگر کلمه‌ای نباشد؛ سپس خوشه بعدی را می‌کشد و کار خوشه‌سازی را ادامه می‌دهد.

مثال:

■ جلسه هفتم	
۲۵ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۲۵ دقیقه	۲- بخوان و حفظ کن (چشمه و سنگ)

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

از بچه‌ها بخواهید در گروه با روش پرسش و پاسخ از دانسته‌های یکدیگر ارزشیابی کنند و نتیجه را به شما گزارش دهند.

بخوان و حفظ کن

یکی از گونه‌های ساختاری شعر فارسی «مناظره» است. مکالمه و گفت‌وگویی دوسویه که هر طرف می‌کوشد، با استدلال حرف خود را به اثبات برساند و بر دیگری چیره شود. کاربرد شیوه‌ی مناظره در ادبیات ایران سابقه‌ی طولانی دارد. «درخت آسوریک» منظومه‌ای است میان بُز و نخل که به زبان پارسی اشکانی سروده شده است. در سده‌ی چهارم و پنجم قمری، منوچهری دامغانی و در روزگار معاصر، پروین اعتصامی در بهره‌گیری از این ساختار، آوازه‌ای دارند. مناظره در قالب‌های شعری گوناگون آمده است. در شعر بخوان و حفظ کن این درس هم محمدتقی بهار (ملک الشعرا)، گفت‌وگوی شعری را میان دو شخصیت یعنی چشمه و سنگ، نمایش داده است. در دو بیت پایانی، در حقیقت شاعر نتیجه‌گیری می‌کند و به گونه‌ای خودش به جای خواننده درون‌مایه و پیام مناظره را ارائه می‌نماید.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نوشتاری

فعالیت نوشتاری : نگارش تحقیقی

تحقیق در لغت به معنی واریسی کردن، کشف حقیقت و جست و جو است. بنابراین هر پژوهش علمی یا تحقیقی مستلزم حقیقت پژوهی، داشتن روش کار، استفاده از فکر و اندیشه و سرانجام حرکت و جست و جو است. هر تحقیق شامل چند مرحله اصلی شامل انتخاب موضوع، شناسایی منابع و مآخذ، یادداشت برداری و گردآوری اطلاعات و تهیه گزارش تحقیق می باشد.

– موضوع تحقیق

– بیان مسئله

– روش های جمع آوری اطلاعات

– طبقه بندی، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها (فرضیه سازی، آزمون، ...)

– تدوین گزارش و اشاعه یافته ها

هر یک از این گام ها به شرح و گزارش نیاز دارد؛ اما با توجه به سطح دانش آموزان دوره ابتدایی و میزان توانایی آنان در نوشتن و فهم موضوع تحقیق، اصلاً نباید فضای کلاس را به سمت این مباحث کشاند. هدف ما در این تمرین نگارشی، این است که دانش آموزان را با الفبای مطالعه و تحقیق آشنا سازیم و به آنها بیاموزیم که به کمک مطالعه منابع و تحقیق کردن هم می توان نوشت. بنابراین در حد توانایی دانش آموزان و خیلی ساده، باید از این تمرین، تنها فرصتی برای دست ورزی بچه ها در نوشتن فراهم کرد.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

بر پایه تجربه های پیشین و میزان پیشرفت یاددهی – یادگیری، بهره گیری از شگردهای املائی در این زنگ هم توصیه می شود.

● درس هفدهم:

کار و تلاش

■ اهداف

- ۱- آشنایی دانش آموزان با کاربرد مفهوم کار و عمل در زندگی
- ۲- شناخت ترتیب واژه‌ها در جمله
- ۳- آشنایی با سخن گفتن متناسب با مخاطب و موقعیت از طریق نمایش
- ۴- تقویت مهارت درک متن
- ۵- آشنایی با پروین اعتصامی و نمونه‌ای از سروده‌هایش
- ۶- تقویت مهارت نوشتن و تبدیل نظم به نثر ساده

■ آموزش

■ جلسهٔ اول

۵۰ دقیقه

تدریس درس

روش پیشنهادی تدریس : قصه گویی، بارش مغزی، ایفای نقش به صورت شعر و قصه گویی

روش بارش مغزی : الگوی بارش مغزی یکی از راهبردهای پرورش خلاقیت است. استفاده از روش بارش مغزی، افراد یک گروه را به آفرینش اندیشه‌هایی فراتر از آنچه تاکنون بوده‌اند، سوق می‌دهد.

گام اول : بیان موضوع

مثلاً با طرح این سؤال که : «چگونه می‌توان در زندگی به موفقیت رسید؟» :

در این مرحله، موضوعی را تعیین کنید که مطالب مربوط به آن، عیناً در متن درس نیامده باشد، اما دانش‌آموزان با آن آشنا باشند و در مورد آن هر چند اندک، اطلاعاتی داشته باشند. طرح موضوع در قالب سؤالات تفکر برانگیز، رغبت دانش‌آموزان را در ارائه پاسخ‌های بهتر برمی‌انگیزد.

با نمایش بخشی از یک فیلم، یا نشان دادن تصویر و یا خواندن یک مطلب جالب دربارهٔ مثلاً مورچه‌ها، موضوعی را در قالب سؤال مطرح کنید. سؤال باید مشخص باشد، نه کلی و نه آن چنان محدود که دانش‌آموزان نتوانند اندیشه‌های خود را به هدف معینی نشانه‌گیری کنند.

گام دوم : گروه‌بندی و بیان هنجارها : کار دانش‌آموزان حتماً باید به صورت گروهی انجام پذیرد. در هر گروه، یک دانش‌آموز به عنوان سرگروه، انتخاب شده، یک یا دو نفر وظیفهٔ نوشتن نظرات و اندیشه‌های اعضای گروه را به عهده می‌گیرند. در کلاس‌های کم جمعیت می‌توانید یک گروه تشکیل بدهید که اعضای آن، تمام دانش‌آموزان کلاس باشند و یکی از دانش‌آموزان، نظرات را روی تختهٔ کلاس بنویسد.

گام سوم : بیان قوانین مربوط به جلسهٔ بارش فکری است. یعنی :

۱- انتقاد از گفته‌های دیگران ممنوع

۲- از ترکیب ایده‌ها، ایده‌های بهتری ساخته می‌شود، حتی اگر در نگاه اول آن ایده نامربوط و نادرست به نظر آید.

۳- هرچه تعداد ایده‌ها بیشتر باشد، بهتر است، زیرا پاسخ بهتری به دست می‌آید.

گام چهارم: بارش دیدگاه‌ها و نظرات: اصلی‌ترین و فعال‌ترین مرحله این الگو، تولید اندیشه و خلاقیت (بارش فکری) است. در این مرحله، دانش‌آموزان با نظم و آرامش، نظرات خود را درباره سؤال و موضوع مطرح شده، بیان می‌کنند و مسئول نگارش، آنها را ثبت می‌کند. در این مرحله، اگر عضوی نخواهد نظر خود را اعلام کند، آزاد است؛ زیرا انگیزه درونی در خلاقیت شخصی و آزاداندیشی، اهمیت بسیار دارد، اما بهتر است که مشارکت فعال داشته باشند.

گام پنجم: طبقه‌بندی نظرات: در این قسمت، دانش‌آموزان با تعدد نظرات، مواجه هستند. از آنها بخواهید که جملات تکراری را حذف، جملات مشابه را ویرایش و جملات اصلی را در صورت نیاز، اصلاح نمایند.

گام ششم: ارزشیابی افکار و نظرات: در این مرحله، نظرات گروه‌ها مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرند. برای انجام این کار از گروه‌ها بخواهید به نوبت، اندیشه‌های نهایی خود را بیان کنند. از دانش‌آموزان بخواهید درباره این افکار، اظهار نظر کنند.

در پایان، جمع‌بندی نهایی را انجام دهید و اگر لازم می‌دانید، مطالب مورد نظر خودتان را اضافه کنید، که همان ارزش کار و تلاش در زندگی برای رسیدن به موفقیت است.

خوانش متن

ابتدا دانش‌آموزان به روش صامت‌خوانی، متن درس را بخوانند؛ سپس به تشخیص معلّم، متن درس توسط دانش‌آموزان، کتاب گویا یا خود معلّم خوانده می‌شود.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه‌آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

در درس‌های قبلی توضیح داده شد.

واژه آموزشی: روشن است که در این واژه آموزشی در بی ساخت و آموزش واژه جدید نیستیم؛ بلکه در این بخش، می‌خواهیم دانش‌آموزان را به ترتیب قرار گرفتن کلمه‌ها در شعر و نثر یا نوشته غیر شعری، آگاه سازیم. این آگاهی و دانش به آنها کمک می‌کند که بتوانند شعر را آسان‌تر به نثر ساده برگردانند. این کار درحقیقت یک تمرین نوشتاری به شمار می‌رود و البته در درک و فهم شعر هم به آنها کمک می‌کند.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود معلم در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن مناسب	۱۵ دقیقه
۲- اجرای نمایش (ایفای نقش)	۳۵ دقیقه

خواندن با لحن مناسب

در درس‌های گذشته توضیح داده شد.

اجرای نمایش (ایفای نقش)

یکی از مهم‌ترین مهارت‌هایی که دانش‌آموزان باید کسب کنند، سخن گفتن

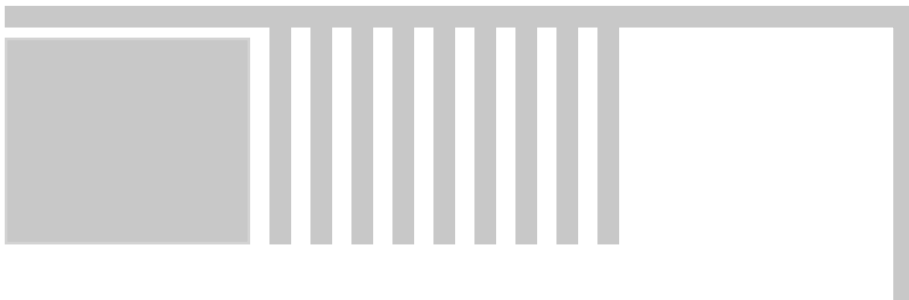
متناسب با مخاطب و بافت یا موقعیت است. آنها باید بدانند بافت رسمی، غیررسمی و دوستانه، واژگان و شیوه گفتار خاص خودش را دارد. هدفی که از اجرای این نمایش دنبال می‌شود، آموزش و تمرین سخن گفتن متناسب با بافت، مخاطب و رعایت موقعیت سخن، سخنگو و حال شنونده سخن است.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

فعالیت‌های این زنگ بر پایه آموخته‌های قبل اجرا و تداوم یابد.

■ جلسه ششم	
۳۰ دقیقه	۱- املا
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی

برای برگزاری املا، جملاتی از متن درس را انتخاب کنید و جای برخی از کلمات را خالی بگذارید تا توسط دانش‌آموزان در گروه، تکمیل شود. دانش‌آموزان با املاي جاخالی آشنایی دارند و از آن استقبال می‌کنند.

■ جلسه هفتم	
۲۰ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۳۰ دقیقه	۲- بخوان و بیندیش

برای آموزش «بخوان و بیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید.

توضیح «همه چیز را همگان دانند»: دانای مطلق خداست. علم انسان در هر حدی که باشد؛ باز هم ناقص و اندک است و انسان عاقل، کسی است که همیشه در طلب علم و دانش باشد و آموخته‌ها را لطف الهی بداند.

کاربرد: این مثل را در مورد کسی به کار می‌برند که ادعای دانش و فهم دارد و خود را در همه علوم، آگاه می‌داند. با این جمله، به او می‌فهمانند که کسی نیست که همه چیز یعنی همه نادانسته‌ها را بداند. دانای آشکار و نهان همه چیز، فقط خدای حکیم و علیم است.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نوشتاری (نگارش)

تبدیل شعر به نثر ساده (تمرین نگارشی)

در نثر یا نوشته غیر شعری، هدف نویسنده، ایجاد ارتباط و رساندن پیام است. اما در شعر، افزون بر این، تأثیر و لذت و زیبایی آفرینی هم یک هدف است. بر این اساس، نثر از پیچیدگی‌های کمتری برخوردار است و مخاطب زودتر به پیام آن می‌رسد، ولی در

شعر، مخاطب تلاش می‌کند که در عین به دست آوردن پیام، از آن لذت ببرد. در نثر، نویسنده مجبور نیست از صنایع بدیع و بیان و عناصر زیبایی‌آفرین استفاده کند. اما در شعر، شاعر ناچار است کلام خود را با تصویر در هم آمیزد.

نثر، پیرو هنجارهای زبانی و قواعد دستوری است. هر کلمه در سخن یا نوشته، جای مشخص دارد، اما در شعر، شاعر، خود را پیرو و تسلیم هنجارهای زبانی و قواعد دستوری نمی‌کند؛ بلکه گریز می‌زند و خود را از این قید و بند می‌رهاند. شاعر با در هم ریختن شکل دستوری کلام، به آن صورت شعری می‌بخشد. لذا در تبدیل شعر به نثر ساده، باید به این ویژگی زبان شعری توجه داشته باشیم و خود را پیرو ساختار زبان شعر نسازیم. البته، گفتن این مباحث فقط و فقط برای آگاهی آموزگاران محترم است و هیچ نیازی به طرح این گونه مطالب علمی در کلاس دانش‌آموزان دوره ابتدایی نیست. دانش‌آموزان از طریق تمرین و تکرار خواهند توانست این مهارت را کسب کنند که شعرهای ساده را به نوشته‌های عادی تبدیل کنند و این کار تنها با جابه‌جا کردن برخی از کلمات، امکان‌پذیر است و این کار هم یک دست‌ورزی و تمرین نگارشی است.

■ جلسه نهم

حکایت	۵۰ دقیقه

حکایت

این حکایت با ضرب‌المثل «راستی راه نجات است»، همخوانی و تناسب محتوایی دارد.

کاربرد: این مثل بر سفارش به درستکاری و راستی و ارزش آن در زندگی، تأکید دارد و به معنای این است که این خصلت، باعث رستگاری و عاقبت به خیر شدن انسان می‌شود.

ضرب‌المثل‌های مشابه :

- اگر خواهی از هر دو سر، آبروی همه راستی کن، همه راست گوی.
- راست باش و مدار از کس بیم.
- اگر راستی، کارت را آراستی.
- راستی کن که به منزل نرسد، کج رفتار.
- راستی کن که راستان رستند.

■ جلسه دهم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

بر پایه تجربه‌های املائی از آموزه‌های پیشینی، آموزش این زنگ هم تداوم خواهد داشت.

■ جلسه یازدهم	
هنر و سرگرمی پایان فصل	۵۰ دقیقه

هنر و سرگرمی پایان فصل

در اینجا هم آموخته‌های دروس گذشته، به کار خواهد آمد و با تلاش شما چرخه آموزش و یادگیری آموزه‌های این کتاب و کلاس، به فرجام نیکویی خواهد انجامید. ان شاء الله تعالی.

■ جلسه دوازدهم

۵۰ دقیقه

متن نیایش

نیایش

این شعر و متن با لحن زیبا و عارفانه خوانده شود تا بر روی دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد.

پیوست (متن‌های شنیداری)

ویژگی متن‌های داستانی برای درک شنیداری

این متن‌ها باید درک شنیداری
دانش‌آموزان را در دو جهت زیر تقویت
کنند:

الف) محتوایی

ب) پاره مهارت‌های آوایی

این قصه‌ها باید بتوانند زمینه‌های تشخیص گونه‌های لحنی،
تکیه، مکث، درنگ و... را در دانش‌آموزان تقویت کنند، به گونه‌ای
که با تغییر شخصیت‌ها، تغییر لحن‌ها را تشخیص دهند.
همچنین، متن‌های انتخابی خیلی طولانی نباشند. از نظر آوایی
ویژگی‌هایی داشته باشند. متن‌ها خنثی و یکنواخت نباشند. در حین
خوانش، خواننده باید ایستگاه‌های آوایی را رعایت کند.

طبقه‌بندی پرسش‌ها از نظر سطوح

ادراکی

- ۱- پرسش‌ها، میزان دقت بچه‌ها به جزئیات را بسنجند؛
- ۲- سیر رویدادهای داستان را تشخیص دهند؛
- ۳- موجب سنجش حافظه شنیداری باشند؛
- ۴- دانش‌آموز بتواند شخصیت‌های داستان را تشخیص دهد؛
- ۵- مکان و زمان موجود در متن را تشخیص دهد؛
- ۶- بتوانند متن را تفسیر کنند.

داستان‌های شنیداری در فارسی پنجم:

• کرم شب‌تاب (۱)

• پرواز روباه (۲)

• صدای سگه (۳)

دو داستان اختیاری برای کار بیشتر:

• راز

• دو برادر

***

کرم شب‌تاب (۱)

گروهی میمون در کوهی زندگی می‌کردند. یک شب، باد سردی شروع به وزیدن کرد. میمون‌های بیچاره، به اطراف می‌دویدند و به دنبال جایی گرم می‌گشتند. در این هنگام چشمشان به کرم شب‌تابی افتاد که در کنار درختی پناه گرفته بود. میمون‌ها خیال کردند که آن کرم، آتش است. هیزم بر روی آن گذاشته بودند و فوت می‌کردند تا آتش درست کنند.

مرغی بر روی یکی از شاخه‌های درخت نشسته بود و کار بیهوده میمون‌ها را تماشا می‌کرد. به آنها گفت: «این آتش نیست که هیزم روی آن گذاشته‌اید!». ولی میمون‌ها

اصلاً توجهی به حرف‌های او نمی‌کردند.
 در همین هنگام، مرد مسافری از کنار آن
 درخت می‌گذشت.
 به مرغ گفت: «بیهوده خودت را خسته نکن. حرف‌های تو در
 گوش این گروه فرو نمی‌رود. نصیحت کردن این میمون‌ها مثل پنهان کردن شکر
 در زیر آب و امتحان کردن شمشیر بر روی سنگ است».
 مرغ به حرف‌های مرد مسافر توجهی نکرد. از درخت پایین آمد و نزدیک میمون‌ها
 رفت و گفت: «این [مکت] آتش [مکت] نیست!»
 میمون‌ها که از دست مرغ کلافه شده بودند، او را گرفتند و پرهایش را کردند.
 * داستان از کتاب «کلیله و دمنه»، بازنویسی مریم شریف رضویان، با اندکی تغییر

پرسش‌های متن کرم شب‌تاب

- ۱- چرا میمون‌ها روی کرم شب‌تاب، هیزم گذاشتند؟
- ۲- مرد مسافر به مرغی که روی درخت بود، چه گفت؟
- ۳- میمون‌ها در پاسخ مرغ چه کردند؟
- ۴- چرا نصیحت کردن فرد نادان مانند پنهان کردن شکر در زیر آب است؟
- ۵- امتحان کردن شمشیر بر سنگ، شبیه کدام یک از کارهای زیر است؟
 الف) آس را با جاش بردن
 ب) دندان طمع را کردن
 پ) آب درهاون کوبیدن
- ۶- مضمون این داستان شبیه کدام یک از ضرب‌المثل‌های زیر است؟
 الف) موش توی سوراخ نمی‌رفت، جارو به دمش می‌بست
 ب) شب دراز است و قلندر بیدار
 پ) پند گفتن با جهول خوابناک/ تخم افکندن بود در سوره خاک
 ت) شیر آمدی یا روباه؟

حکایت کرده‌اند در زمان‌های خیلی خیلی قدیم که هنوز اتوبوس اختراع نشده بود، روزی کلاغ و دارکوب و روباهی سوار هواپیما شدند تا از سمرقند به بخارا سفر کنند.

این سه دوست، خیلی اهل شوخی بودند. آنها با همه چیز و همه کس شوخی می‌کردند و می‌خندیدند. در این سفر، هنگامی که هواپیما اوج گرفت، به یکدیگر گفتند: «بیایید سر به سر مهماندار بگذاریم».

پس اول کلاغ، دکمه‌ای را که بالای سرش بود، فشار داد و چراغش روشن شد، این دکمه مخصوص احضار مهماندار بود. مهماندار آمد و به رسم مهمان‌نوازی گفت: «بفرمایید جناب آقای کلاغ، کاری داشتید؟»

«کلاغ خنده‌ای با قار قار کرد و گفت: نخیر جانم! قاری نداشتم. [بعد از خنده‌ای بلند] یعنی کاری نداشتم. می‌خواستم ببینم این دکمه سالم است یا نه. حالا فهمیدم که سالم است.»

آن‌گاه هر سه نفرشان با هم خندیدند.

هواپیما می‌غرید و سینه ابرها را می‌شکافت و به پیش می‌تاخت. اندکی بعد، دارکوب، دکمه احضار را جیز کرد. مهماندار با شتاب آمد و دست بر سینه گفت: «امری بود جناب دارکوب؟».

دارکوب قیافه‌ای شاهانه به خود گرفت و گفت: «نخیر جانم امری نبود. تا اطلاع بعدی لطفاً اندکی سکوت». سپس آن چنان خنده‌ای کردند که هواپیما به لرزه درآمد و به شدت تکان خورد. انگار درون یک دست‌انداز یا چاله هوایی افتاد.

این بار هم مهماندار لبخندی آموزشی به ایشان تقدیم کرد و از محضرشان دور شد.

سومین دفعه نوبت آقا روباه بود. روباه انگشت دراز خود را بر دکمه مخصوص گذاشت و آن را با تمام توان فشرد. باز همان مهماندار مهربان از راه رسید و با لبخندی که درونش اندکی خشم نهفته بود، گفت: «جناب روباه کاری بود؟».

روباه خنده‌ای زیر زیرکی کرد و گفت:

«نخیر جانم! سرکاری بود. البته بیخشید که این

شوخی کمی تکراری بود».

مهماندار که این بار از کوره در رفته بود، گفت: «حالا من

آن چنان بلایی بر سرت بیاورم که از هر شوخی جدید و تکراری پشیمان بشوی».

روباه خندید و دست بر کمر گذاشت و گفت: «عجب مزاح بامزه‌ای! مثلاً چه

کارم می‌کنی؟».

مهماندار گردن دراز روباه را گرفت و از صندلی جداش کرد و کشان کشان تا

جلوی در هواپیما برد. روباه ناباورانه گفت: «می‌دانم که تو هم شوخی‌ات گرفته. پس

رهایم کن تا تشریف ببرم پیش دوستانم».

مهماندار کلید به قفل در هواپیما انداخت و دستگیره‌اش را بیچاند و گفت: «حالا

خوب نگاه کن تا ببینی جدی می‌گویم [با حرص و محکم گرفتن گردن روباه] [مکث] یا

شوخی می‌کنم!».

چشم‌های روباه لبریز از اشک شد. انگار شیر سماور را باز کرده باشی. با

گریه‌ای که از او بعید می‌نمود، گفت: «اصلاً سر در نمی‌آورم».

مهماندار [با حرص و خشم] گفت: «از چه چیز سر در نمی‌آوری؟».

روباه گفت: «کلاغ و دارکوب هم با شما این شوخی را کردند؛ اما چرا شما فقط

زورت به من رسیده و می‌خواهی مرا وسط زمین و آسمان پیاده کنی؟».

مهماندار لبخندی زهرآگین زد و گفت: «اصل مطلب همین جاست که تو در

درک آن گیجی! آنان پرنده هستند و در قانون ما هواپیمایی‌ها، [کمی مکث] احترام

پرنده‌ها بسیار واجب است».

روباه نگاهی به دوستانش کرد که بی‌خیال او را تماشا می‌کردند. سپس نالید:

«ولی من شوخی...»

مهماندار گفت: «تو که پرنده نیستی، بیجا می‌کنی در آسمان شوخی می‌کنی. از

جلو چشمانم دور شو!».

و در کمال بی‌رحمی در هواپیما را گشود و
او را از هواپیما اخراج کرد.

حالا کاری نداریم که روباه روی سقف یک مرغدانی
سقوط کرد و پس از سقوط، خود را تکاند و شکمی از عزا در آورد؛
ولی این حکایت قدیمی چند نتیجه دارد که در پند آموزی آن نباید شک کرد:
نتیجه اخلاقی: اگر پرواز بلد نیستی، در هواپیما مثل بچه آدم بنشین.
نتیجه جنگلی: شوخی با مهماندار هواپیما در آسمان، مثل بازی با دم شیر
است.

نتیجه ضرب‌المثلی: کبوتر با کبوتر، باز با باز، کند همجنس با همجنس
شوخی!.

* از مجموعه داستان «در روزگاری که هنوز پنجشنبه و جمعه اختراع
نشده بود»، نوشته فرهاد حسن‌زاده.

پرسش‌های متن پرواز روباه:

- ۱- شروع داستان چگونه بود؟
- ۲- زمان سفر، مربوط به چه دوره‌ای بود؟
- ۳- چرا مهماندار، روباه را از هواپیما اخراج کرد؟
- ۴- در این داستان از چه ضرب‌المثل‌هایی استفاده شده است؟
- ۵- مسیر سفر از کجا به کجا بود؟
- ۶- چرا روباه به گریه افتاد؟
- ۷- چرا مهماندار کلاغ و دارکوب را از هواپیما بیرون نینداخت؟
- ۸- روباه پس از سقوط از هواپیما کجا افتاد و چه کرد؟
- ۹- کدام جمله‌های داستان به نظر شما خنده‌دار بود؟
- ۱۰- شخصیت‌های این داستان را نام ببرید.

صدای سگه (۳)

یکی بود یکی نبود، غیر از خدا هیچ کس نبود. سال‌ها پیش مردی بود که زندگی‌اش از راه هیزم‌شکنی می‌گذشت. او هر روز به جنگل می‌رفت و درخت خشکی را پیدا می‌کرد و آن را می‌شکست. بعد هیزم‌ها را بر دوش می‌گرفت و به بازار می‌برد و می‌فروخت.

یکی از روزها هیزم‌شکن به جنگل رفت و مردی را دید که سایه به سایه او می‌آمد. هیزم‌شکن خیال کرد که آن مرد رهگذر است؛ ولی مرد به راه خود نرفت. هر جا که هیزم‌شکن نشست، او هم نشست. هر جا که او ایستاد، مرد هم ایستاد. هیزم‌شکن حرفی نزد و تَبَر به دست، شروع به شکستن هیزم کرد. عجیب بود که هر وقت هیزم‌شکن ضربه‌ای به درخت خشک می‌زد، مرد می‌گفت: «ها!!!» یعنی از خودش صدای هیزم‌شکن در می‌آورد. هیزم‌شکن با خود گفت: «مثل اینکه این مرد دیوانه است. من هیزم می‌شکنم و خسته می‌شوم، او می‌گوید: ها...»

هیزم‌شکن کارش را به آخر رساند. بسته هیزم‌ها را بر دوش گذاشت و راهی شد. به بازار که رسیدند، هیزم‌شکن هیزم‌ها را به چند سگه فروخت و به سوی خانه‌اش به راه افتاد. در این هنگام، مرد بیکار ناگهان مقابل او ایستاد و گفت: «پس مزد من چه می‌شود؟»

— هیزم‌شکن گفت: «کدام مزد؟ مگر تو امروز چه کار کرده‌ای که از من مزد می‌خواهی؟»

— مرد بیکار گفت: «چطور ندیدی؟ هر بار که تو به درخت خشک تبر می‌زدی، من از ته دل می‌گفتم: ها...»

هیزم‌شکن لب‌خندی زد و گفت: «باها گفتن که کسی خسته نمی‌شود».

مرد بیکار گفت: «اگر مزد مرا ندهی، از تو نزد قاضی شکایت می‌کنم».

هیزم‌شکن گفت: «برویم پیش قاضی تا بگویم که چقدر کار کرده‌ای».

هر دو نزد قاضی رفتند. قاضی آنچه را که گذشته بود، شنید. بعد رو به هیزم‌شکن

کرد و گفت: «هرچه از فروش هیزم‌ها گرفته‌ای، به من بده».

هیزم‌شکن چند سکه‌ای را که گرفته بود، به قاضی داد. قاضی سکه‌ها را گرفت، روی زمین ریخت و به مرد بیکار گفت: «بگو بدانم چه صدایی شنیدی؟» مرد بی‌کار گفت: «صدای چند سکه». قاضی گفت: «صدای این سکه‌ها مال توست! آنها را بردار!».

مرد بیکار گفت: «یعنی چه؟ مگر صدا را هم می‌توان به عنوان مزد برداشت، جناب قاضی؟».

قاضی گفت: «کسی که برای هیزم شکستن فقط می‌گوید ها، مزدش می‌شود صدای سکه... برو با صدای سکه‌ها هرچه می‌خواهی بخر و شاد باش!».

در حالی که مرد بیکار و تنبل از تعجب به گوشه‌ای خیره مانده بود، هیزم‌شکن با خوشحالی سکه‌هایش را برداشت و رفت.

* از کتاب «روزی بود و روزی نبود»، نوشته محمد میرکیانی، جلد ۱.

پرسش‌های متن صدای سکه

- ۱- داستان با چه جمله‌هایی آغاز شده بود؟
- ۲- این داستان در چه مکان‌هایی اتفاق افتاده است؟
- ۳- قهرمان اصلی داستان، زندگی‌اش را از چه راهی می‌گذراند؟
- ۴- هنگام شکستن هیزم‌ها توسط هیزم‌شکن، مردی که به دنبال او بود، چه می‌گفت؟

- ۵- هیزم‌شکن چه تصویری درباره‌ی مرد بیکار کرد؟
- ۶- چرا مرد بیکار از هیزم‌شکن تقاضای مزد کرد؟
- ۷- چرا مرد بیکار هیزم‌شکن را نزد قاضی برد؟
- ۸- قاضی پس از شنیدن سخنان آن مرد از هیزم‌شکن خواست تا چه چیزی را

به او بدهد؟

۹- پس از آنکه قاضی سکه‌ها را بر زمین

ریخت، مرد بیکار چه گفت؟

۱۰- قاضی در پاسخ به سؤال مرد بیکار که چرا به جای

سکه باید صدای سکه نصیب او شود، چه گفت؟

۱۱- داستان چگونه به پایان رسید؟

۱۲- محتوای این داستان، با کدام ضرب‌المثل، تناسب ندارد؟

الف) برو کار می‌کن مگو چیست کار. (ب) مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد.

پ) از کوزه همان برون تراود که در اوست. (ت) ناپرده رنج، گنج میسر نمی‌شود.

راز(داستان اضافی -۱)

یکی بود، یکی نبود، غیر از خدا هیچ کس نبود. سال‌ها پیش و در روزگار قدیم،

امیری زندگی می‌کرد که سرداری دلیر و نامدار داشت.

روزی سردار و امیر از راهی می‌گذشتند. امیر، سردارش را صدا زد و گفت:

«اسب تو از چه نژادی است؟»

سردار گفت: «از نژاد تازی است. چابک و باد پا است.»

امیر گفت: «چابکی اسب تو را به من هم نشان بده. همراه من بیا تا در بیابان بتازیم.»

امیر و سردار به تنهایی تاختند تا از شهر و مردم آن دور شدند.

سردار پرسید: «ای امیر! درباره اسب من چه می‌گویی؟»

امیر گفت: «من کاری با اسب تو ندارم. تو را به اینجا کشاندم تا دور از چشم

دیگران، رازی را با تو در میان بگذارم.»

— چه رازی امیر؟

— من برادری دارم که از او نگرانم.

— چرا امیر؟

— او چشم به قدرت و فرمانروایی من دارد.

— من چه باید بکنم؟

– باید مراقب حال او باشی. هرچه کرد به من بگو!

سردار سری تکان داد و گفت: «چشم ای امیر! من مانند چشم تو هستم. هرچه را که بخواهی می بینم».

روزها گذشتند. سردار برای کاری نزد برادر امیر رفت. برادر امیر با خوشرویی سردار را کنار خود نشانده. با او از هر دری گفت و شنید. سردار که با برادر امیر، احساس دوستی کرده بود، گفت: «راستی! هیچ می دانی من چشم امیر شهرم؟»
برادر امیر گفت: «خوشا به حال تو! پس تو خیلی چیزها می بینی که دیگران نمی بینند».

سردار ناگهان مغرور شد و گفت: «بله سرورم! امیر شهر حتی تو را با چشم من می بیند».

برادر امیر تکانی خورد و گفت: «پس تو سردار بزرگی شده ای!».
سردار گفت: «بله، بسیار بزرگ! امیر شهر، یعنی برادر تو، برای قدرت و فرمانروایی خود بسیار نگران است».

– چرا؟

– او به من فرمان داده که در هر حال، همچون سایه ای به دنبال تو باشم؛ زیرا تو قصد داری جان او را بگیری.

برادر امیر این را که شنید، بلند خندید و گفت: «برادرم قصد شوخی داشته است؛ زیرا او بیشتر از من سزاوار فرمانروایی است. از این گذشته، وقتی او امیر شهر است، مانند آن است که من امیر شهرم. ما دو تن، در حقیقت یک تن هستیم».
چند سالی گذشت. امیر شهر درگذشت و برادرش به جای او فرمانروا شد. سردار برای عرض تبریک، خدمت امیر تازه شهر رفت. امیر با دیدن او چهره در هم کشید و ناراحت شد. سردار پرسید: «چه شده؟ ای امیر! از من گناهی سر زده است؟».
امیر گفت: «به زودی خواهی دانست».

سپس یکی از سربازان را صدا زد و گفت: «تو امروز سردار امیر شهری!».

سردار تعجب کرد و پرسید: «چه شده؟ ای

امیر! من خوابم یا بیدار؟».

امیر تازه شهر گفت: «تو بیداری و همه چیز را

خوب می‌بینی».

— چرا من دیگر سردار تو نیستم ای امیر؟

— چون زبان تو در اختیار خودت نیست!

— من چه گفته‌ام؟

امیر آهی کشید و گفت: «به یاد می‌آوری روزی را که راز برادرم را با من در

میان گذاشتی؟».

سردار زانو زد و گفت: «بله ای امیر! آنچه گفتم، برای هوشیاری تو بود. این

گناه است؟».

امیر سری تکان داد و گفت: «بله، این گناه است. یک گناه بزرگ! وقتی برادرم

که آن قدر در حق تو نیکی کرد، از رازداری تو سودی نبرد، من بیرم؟ پس همان طور که

راز برادرم را به من گفتی، راز مرا هم به دیگران خواهی گفت!».

سردار بعد از این فرمان امیر، به سختی مجازات شد.

* کتاب «روزی بود و روزی نبود»، محمّد میرکیانی، جلد ۱.

پرسش‌های متن

۱- امیر با چه بهانه‌ای سردارش را به بیرون شهر کشاند؟

۲- راز مهم امیر چه بود؟

۳- امیر چه تقاضایی از سردار کرد؟

۴- پس از آنکه سردار با برادر امیر احساس دوستی کرد، به او چه گفت؟

۵- چرا سردار، راز امیر را فاش کرد؟

۶- برادر امیر در پاسخ به افشای راز سردار، به او چه گفت؟

۷- پس از به قدرت رسیدن برادر امیر، چرا او با دیدن سردار ناراحت شد؟

۸- در این داستان از چه چیزی به عنوان گناه بزرگ یاد شده است؟

۹- امیر در پاسخ به سؤال سردار که گفت
«چرا من دیگر سردار تو نیستم»، چه گفت؟
۱۰- درباره تفاوت لحن «امیر» و «سردار» گفت و گو
کنید.

دو برادر (قصه اضافی - ۲)

در روستایی سرسبز، دو برادر زندگی می کردند که هر دو جوانانی قوی و نیرومند بودند.

برادر بزرگ تر هر روز صبح از کلبه اش بیرون می آمد و در مزرعه اش مشغول کار می شد؛ اما با این همه تلاش، به جز مزرعه ای کوچک، چیزی نداشت.
برادر کوچک تر، جوانی درست کار بود؛ اما کار در مزرعه را دوست نداشت و همیشه آرزو می کرد، لباس های گران قیمت بپوشد و در قصر پادشاه کار کند. او هر روز برای دیدن قصر پادشاه به شهر می رفت؛ تا اینکه یکی از روزها که پادشاه و همراهانش از قصر خارج می شدند، زنبوری اسب پادشاه را نیش زد و حیوان رم کرد. چیزی نمانده بود که پادشاه از اسب بیفتد.

جوان با دیدن این ماجرا، فوراً خود را به اسب رساند و دهانه او را محکم گرفت تا پادشاه بتواند خود را روی زین نگه دارد. پادشاه که از رفتار پسر جوان خوشش آمده بود، او را تحسین کرد و دستور داد کیسه ای پر از زر به او بدهند. سپس به او گفت: «اگر آرزوی داری به من بگو تا برآورده سازم».

جوان که خیلی خوشحال شده بود، گفت: «قربان من روستازاده ای هستم. سال هاست آرزو دارم در قصر شما کار کنم».

پادشاه گفت: «حال که چنین است می توانی از امروز به قصر بیایی و کار خود را شروع کنی.» سپس به یکی از خدمتکاران خود دستور داد تا لباسی مناسب به جوان بدهد. از آن به بعد، او هر شب در قصر نگهبانی می داد و روزها نیز به عنوان پیک در خدمت پادشاه بود.

برادر کوچک که به آرزویش رسیده بود، با خوشحالی به دیدن برادر بزرگش رفت و به او گفت: «چرا با من به دربار پادشاه نمی‌آیی؟ قول می‌دهم آنجا شغل خوب و پردرآمدی پیدا کنی. مطمئن باش پولی را که برای یک سال کار، در دربار پادشاه به دست می‌آوری، بیشتر از درآمد مزرعه در تمام عمرت خواهد بود». اما برادر بزرگ قبول نکرد و گفت: «من کار در مزرعه را دوست دارم و از درآمدی که دارم راضی هستم». از این دیدار مدت‌ها گذشت و دو برادر کمتر یکدیگر را می‌دیدند.

برادر بزرگ‌تر با تلاش و پشتکار سعی می‌کرد تا مزرعه‌اش را آبادتر کند. کم‌کم او توانست یکی از بزرگ‌ترین مزرعه‌داران آنجا شود. برادر کوچک‌تر هم توانست به مقام مهمی در دربار برسد و در میان مردم شهرت فراوانی پیدا کند. به نظر می‌رسید هر دو برادر به هدف خود دست پیدا کرده‌اند.

سال‌ها از این ماجرا گذشت. تا اینکه یک شب زمستانی، در کلبه برادر بزرگ‌تر به صدا درآمد.

او در را باز کرد و پشت در برادر کوچک خود را دید در حالی که لباسی پاره به تن داشت و به شدت می‌لرزید. او برادرش را در آغوش گرفت و به داخل کلبه برد. سپس با نگرانی از او پرسید: «اینجا چه می‌کنی؟».

برادر کوچک‌تر با خجالت گفت: «من به خاطر اطاعت از امر پادشاه بسیار محبوب او بودم؛ اما امروز ناخواسته در اجرای فرمانش کوتاهی کردم. پادشاه هم به خشم آمد و دستور داد مرا از قصر بیرون کنند و به من گفت دیگر به آنجا برنگردم».

برادر بزرگ‌تر با ناراحتی سرش را تکان داد و گفت: «باید خدا را شکر کنیم که ماجرا در همین‌جا تمام شد. در غیر این صورت ممکن بود جانت را نیز از دست بدهی! کمی استراحت کن و هر وقت حالت خوب شد، با من به مزرعه بیا تا با تلاش خودمان و یاری خداوند، روزی خود را به دست آوریم».

❖ مجموعه داستان‌های گلستان و بوستان برای کودکان و نوجوانان، بازآفرینی مظفر

جهانگیری،

پرسش‌های متن

- ۱- دو برادر در کجا زندگی می‌کردند؟
- ۲- برادر کوچک‌تر به برادر بزرگ‌تر چه پیشنهادی داد؟
- ۳- چرا برادر بزرگ‌تر پیشنهاد برادر کوچک‌تر را نپذیرفت؟
- ۴- چرا پادشاه برادر کوچک‌تر را به قصر برد؟
- ۵- چرا پادشاه برادر کوچک‌تر را از قصر بیرون کرد؟
- ۶- چرا برادر بزرگ‌تر گفت: باید خدا را شکر کنی؟
- ۷- این داستان با کدام یک از ضرب‌المثل‌های زیر ارتباطی ندارد؟
الف) نابرده رنج، گنج میسر نمی‌شود.
ب) نان خود خوردن و نشستن، به که کمر زرین بستن و به خدمت ایستادن.
پ) تربیت نااهل را چون گردکان بر گنبد است.
ت) گنج خواهی، در طلب رنجی بیر.

منابع

— آفازاده، محرم و فضل‌ی، رخساره، راهنمای آموزش در کلاس‌های چند پایه، انتشارات آیز، تهران، ۱۳۸۴.

— اکبری شلدره، فریدون؛ قاسم‌پورمقدم، حسین؛ علیزاده، فاطمه‌صغری، روش‌های نوین یاددهی— یادگیری، انتشارات فرتاب، تهران، چاپ سوم، ۱۳۸۹.

— اکبری شلدره، فریدون؛ کجانی حصارى، حجّت و خاتمی، رضا، مبانی خواندن در زبان فارسی، انتشارات لوح زرّین، تهران، ۱۳۹۱.

— برنامه‌درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، وزارت آموزش و پرورش، چاپ ۱۳۹۱.

— جهانگیری، مظفر، بازآفرینی مجموعه داستان‌های گلستان و بوستان برای کودکان و نوجوانان، ناشر مؤسسه فرهنگی — هنری طاهر، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷.

— حسن زاده، فرهاد، در روزگاری که هنوز پنجشنبه و جمعه اختراع نشده بود، (مجموعه داستان)، مؤسسه انتشارات چرخ و فلک، تهران، چاپ ششم، ۱۳۹۱.

— حسنی، محمد؛ احمدی، حسین، ارزشیابی توصیفی، الگویی نو در ارزشیابی تحصیلی، انتشارات مدرسه،

تهران، ۱۳۸۴.

- حمزه بیگی، طیبه و همکاران، راهنمای معلّم در ارزشیابی توصیفی، اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۴.
- خوش خلق، ایرج، اصول و راهنمای عملی آموزش گام به گام ساخت و تهیه آزمون عملکردی، انتشارات زنده اندیشان، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۱.
- شریف رضویان، مریم، مجموعه داستان های «کلیله و دمنه»، ناشر مؤسسه فرهنگی – هنری طاهر، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷.
- شقاقی، ویدا، مبانی صرف، انتشارات سمت، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۶.
- صفوی، کوروش، درآمدی بر معنی شناسی، انتشارات سوره مهر، تهران، ۱۳۸۳.
- کتاب فارسی (مهارت های خوانداری و نوشتاری) پایه پنجم، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۴.
- کتاب معلّم (راهنمای تدریس) فارسی چهارم دبستان، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۳.
- مبانی نظری تحوّل در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران (شامل فلسفه تربیت، فلسفه تربیت رسمی و عمومی، رهنامه نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران)، مصوّب شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت آموزش و پرورش، چاپ آذر ماه ۱۳۹۰.
- مشکوة الدّینی، مهدی، دستور زبان فارسی، واژگان و پیوندهای ساختی، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۸.
- میرکیانی، محمّد، روزی بود و روزی نبود، مجموعه سه جلدی، انتشارات محراب قلم، چاپ هفتم، تهران، ۱۳۸۷.

